

Hugo a S. Victore

DE ARCA NOE

Hugo a S. Victore

DE ARCA NOE

Index

De Arca Noe Morali, Libri IV

<i>Prologus</i>	1
<i>Liber I</i>	3
<i>Liber II</i>	25
<i>Liber III</i>	49
<i>Liber IV</i>	81

De Arca Noe Mystica

<i>Liber Unicus</i>	109
---------------------	-----

Hugo a S. Victore

**DE ARCA NOE MORALI
LIBRI IV**

PROLOGUS

Cum sederem aliquando in conventu fratrum, et illis interrogantibus, meque respondente, multa in medium prolata fuissent, ad hoc tandem deducta sunt verba, ut de humani potissimum cordis instabilitate et inquietudine admirari omnes simul, et suspirare inciperemus; cumque magno quidem desiderio exposcerent, demonstrari sibi quae causa in corde hominis tantas cogitationum fluctuationes ageret, ac deinde si qua arte, sive laboris cujuslibet exercitatione huic tanto malo obviam iri posset, summopere doceri flagitarent; nos quantum Deo inspirante valuimus, in utroque charitati fratrum satisfacere volentes, utriusque quaestionis nodum ductis tam ex auctoritate quam ex ratione firmamentis solvimus. In collatione autem, quia quaedam specialiter placuisse fratribus scio, ea potissimum stylo commendare volui, non tantum ideo quod ea digna scribi existimem, sed quia quaedam ibi prius inaudita quodammodo magis grata esse cognovi. Primo igitur demonstrandum est, unde tanta in corde hominis vicissitudo oriatur, ac deinceps quomodo ad pacem stabilem mens humana reduci, qualiterque in eadem stabilitate sua conservari possit insinuandum. Et licet hoc proprium divinae gratiae opus esse non dubitem, et non tam humana industria, quam divino munere, et sancti Spiritus inspiratione possideri; scio tamen quod cooperari nobis vult Deus, et sic gratis pietatis suae dona praestat, ut ingratis ea etiam, quae praestiterit saepe subtrahat. Praeterea etiam idcirco non inutile est, et infirmitatis nostrae

magnitudinem, et reparationis modum agnoscere, quia qui quanta sibi gratia collata sit nescit, quantas largitori grates debeat non intelligit. Primus itaque homo ad hoc conditus fuit, ut si non peccasset, per contemplationis praesentiam vultui Creatoris sui semper assisteret, ut eum semper videndo, semper amaret, semper amando, semper ei adhaereret, semper ei adhaerendo, qui immortalis est, etiam in ipso vitam sine termino possideret. Hoc ergo erat unum et verum bonum hominis, plena videlicet et perfecta cognitio sui conditoris, plena scilicet secundum illam plenitudinem, quam creatus acceperat, non secundum illam quam post peractam obedientiam accepturus erat. Sed projectus est a facie Domini quoniam propter peccatum caecitate ignorantiae percussus ab intima contemplationis illius luce foras venit, eoque profundius ad desideria terrena mentem inclinavit, quo magis supernorum dulcedinem (quorum jam gustum perdiderat) oblivisci coepit; sicque factus est vagus, et profugus super terram. Vagus videlicet per inordinatam concupiscentiam profugus per peccatricem conscientiam. Cujus voce etiam illud apte subjungitur. Quisquis enim invenerit me, occidet me (Gen. IV). Quia mentem divino desertam auxilio quaecunque tentatio impetierit, subvertit. Cor ergo hominis, quod prius divino amori affixum stabile praestitit, et unum amando unum permansit, postquam per desideria terrena diffluere coepit; quasi in tot divisum est, quod ea sunt quae concupiscit. Sicque fit, ut mens quae verum bonum amare nescit, nunquam valeat esse stabilis, quia desiderii sui finem in his quae amplectitur non inveniens, dum semper se desiderio extendit sequens quod consequi non valet, nunquam requiescit; hinc igitur nascitur motus sine stabilitate, labor sine requie, cursus sine perventione, ita ut semper sit inquietum cor nostrum, donec illi adhaerere coeperit; ubi et desiderio suo nihil deesse gaudeat, et ea quae diligit semper mansura confidat. Ecce ostendimus morbum cor fluctuans, cor instabile, cor inquietum. Et causam morbi, amorem videlicet mundi, et remedium morbi amorem Dei, quibus necessario quartum adjungitur, adeptio remedii, scilicet qualiter possimus pertingere ad amorem Dei, sine quo caetera agnovisse aut parum, aut nihil proderit.

LIBER PRIMUS

CAP. PRIMUM. Quae sit differentia inter amorem Dei et amorem mundi, et qualiter possimus ad amorem Dei pertingere, et domus ejus ac mansio effici.

Inter amorem hujus mundi et amorem Dei haec est differentia, quod hujus mundi amor in principio dulcis esse videtur sed finem habet amarum. Amor vero Dei ab amaritudine incipit, sed ultima ejus dulcedine plena sunt. Quod pulcherrima similitudine evangelicus sermo nobis ostendit, cum de sponsi nostri nuptiis decantaret, dicens: Omnis homo primum vinum bonum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc (Joan. II). Omnis namque homo, id est carnalis primum vinum bonum ponit, quia in sua delectatione falsam quamdam dulcedinem sentit, sed postquam furor mali desiderii mentem inebriaverit, tunc quod deterius est propinat, quia spina conscientiae superveniens mentem, quam prius falso delectabat, graviter cruciat. Sed sponsus noster postremo vinum bonum porrigit, dum mentem, quam sui dulcedine amoris replere disponit, quadam prius tribulationum compunctione amaricari sinit, ut post gustum amaritudinis avidius bibatur suavissimum poculum charitatis. Et hoc est primum signum quod Jesus fecit coram discipulis suis, et crediderunt in eum (ibid.). Quia inde peccator et poenitens primum de misericordia Dei fiduciam habere incipit, quod est post longa moeroris taedia sancti Spiritus consolatione cor suum sentit revelari. Quaeramus ergo quo ad amorem Dei pertingere possimus, quia ipse colliget, et stabiliet corda nostra, ipse pacem restituet, et continuam praestabit laetitiam. Nemo autem amare potest quod nescit, et ideo si Deum amare cupimus primum eum cognoscere satagamus, praecipue cum ipse talis sit, qui nequeat sciri, et non amari. Tanta est enim species pulchritudinis ejus, ut qui eum potuerit videre, non possit non diligere. Homo qui vult alterius hominis mores et secreta agnoscere,

facit se ei familiarem, frequenter in domo ejus conversatur, et cum iis, qui illi familiares sunt. Et si viderit ea, quae circa ipsum sunt, honeste et prudenter disponi certior jam de virtute ipsius efficitur, et amore jam dignum judicat, cujus probitatis tam aperta se indicia invenisse cognoscit. Et nos igitur inquiramus ubi habitet Deus, ubi domus ejus sit, interrogemus notos ejus de ipso. Utrum prudens est, utrum fidelis est, utrum laude dignus est, utrum pius est. Siquidem humilis est, dignus est. Si domus suae curam bene agit, prudens est. Si servientes sibi fraudare non novit, fidelis est. Si peccantibus libenter parcat, pius est. Si afflictis compatitur, misericors est. Si subjectos non premeo, sed juvando regit, humilis est. Sed fortassis interrogas ubi ista domus Dei quaerenda sit, ubi inveniri possit? Domus Dei totus est mundus, domus Dei Ecclesia catholica est, domus Dei etiam est quaelibet fidelis anima. Sed Deus aliter mundum inhabitat, aliter Ecclesiam, aliter unamquamque fidelem animam; in mundo est, ut imperator in regno; in Ecclesia est, ut paterfamilias in domo; in anima est, ut sponsus in thalamo. Pagani et infideles quique in domo ejus sunt, id est in regno quia ipse omne quod condidit per divinitatis suae potentiam tenet et regit; falsi fideles in domo ejus sunt, id est in ecclesia quia ipse omnibus quos ad fidem vocavit, sacramentorum suorum participationem credit; fideles vero in domo ejus sunt, id est in thalamo, et ut verius dicam ipsi domus ejus sunt, quia eos per dilectionem inhabitans possidet et regit. Omnes in domo ejus sumus per conditionem, qua creavit nos; in domo ejus sumus per fidem qua vocavit nos in domo ejus; sumus per dilectionem, qua justificavit nos. Si in domo Dei tantum es per conditionem, etiam diabolus tecum est. Si in domo Dei es tantum per fidem, etiam palea cum granis in area tua est. Si autem in domo Dei fueris per charitatem, beatus es, quia non solum tu in domo Dei, sed tu domus Dei esse coepisti, ut ipse tecum habitet in te, qui fecit te. Haec est salutaris mansio, haec sunt tabernacula justorum, in quibus vox laetitiae et exultationis semper personat, ubi habitant beati, cujus decorem, propheta concupivit, cujus inhabitationem optavit, cujus desiderio flagravit. Si ergo haec mansio in nobis esse coepit,

intremus et habitemus cum eo. Ibi pacem inveniemus et requiem ubi ille habitare dignatur, cujus locus in pace factus est. Si vero necdum in nobis esse coepit aedificemus eam, quia si locum ei praeparaverimus ad nos libenter veniet, qui idcirco fecit nos, ut in nobis habitet Jesus Christus Dominus noster.

CAP. II. Quod duobus modis inhabitet Deus cor hominis, et quod multis nominibus dicatur inhabitatio Dei, et inhabitator Deus, et quod arca sit exemplar aedificii spiritualis.

Duobus modis Deus cor humanum inhabitat, per cognitionem videlicet et amorem, una tamen mansio est, quia et omnis qui novit cum diligit, et nemo diligere potest qui non novit. In hoc tamen differre videtur, quod scientia per cognitionem fidei fabricam erigit, dilectio autem per virtutem quasi colore superducto aedificium pingit. Sic autem utrum libet necessarium perspicitur, quia nec splendere potest si non fuerit, nec placere si non splenduerit. Ingredere ergo nunc si secretum cordis tui, et fac habitaculum Deo, fac templum, fac domum, fac tabernaculum, fac arcam testamenti, fac arcam diluvii, vel quocumque nomine appelles, una est domus Dei. In templo adoret psalma Creatorem, in domo veneretur filius patrem, in tabernaculo honoret miles regem, in testamento auscultet assecla praeceptorem, in diluvio imploret naufragus gubernatorem. Totum tibi factus est Deus, et totum tibi fecit Deus. Fecit habitaculum, factus est patrocinium; hoc unum totum est, et totum hoc unum est, domus Dei est, civitas regis est, corpus Christi est, sponsa Agni est. Coelum est, sol est, luna est, stella matutina est, aurora est, tuba est, mons est, desertum est, terra promissionis est, navis est, via in mari est, sagena est, vinea est, ager est, arca est, horreum est, praesepe est, subjugale est, equus est, apotheca est, aula est, thalamus est, turris est, castra est, acies est, populus est, regnum est, sacerdotium est, grex est, pastor est, ovis est, pascua est, paradisis est, hortus est, palma est, rosa est, lilium est, fons est, fluvius est, porticus est, columba est, vestis est, margaritum est, corona est, sceptrum est, thronus est, mensa est, panis est, conjux est, mater est, filia est, soror est. Et ut brevius concludam de hac, et ad hanc, et propter hanc omnis Scriptura factus est. Propter hanc mundus factus est. Propter hanc verbum caro factum est. Deus humilis, homo sublimis. Si hanc ergo habes, totum habes, si totum habes, nihil est amplius, quod exspectes, et requiescit cor tuum.

Hujus vero spiritualis aedificii exemplar tibi dabo arcam Noe, quam foris videbit oculus tuus, ut ad ejus similitudinem intus fabricetur animus tuus. Videbis ibi colores quosdam, formas et figuras, quae delectent visum. Sed scire debes, ideo haec posita esse, ut in eis discas sapientiam, disciplinam atque virtutem, quae exornent animum tuum. Et quia haec arca Ecclesiam significat, ecclesia autem corpus Christi est, ut evidentius exemplar tibi fiat, totam personam Christi, id est caput cum membris in forma visibili depinxi, ut cum totum videris, quae deinde de parte dicuntur facilius intelligere possis. Talem autem personam hanc exprimere tibi cupio qualem Isaias se vidisse testabatur, et idcirco ejus ipsius verba in medium proferam, atque ex ipsis quod tibi demonstrare volo sumam, ut quod dicit littera probet propheta. Ait ergo: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum (Isai. VI). Excelsum est quod situm est in sublimi, elevatum est quod de inferioribus translatum est ad superiora. Solium ergo excelsum sunt angelici spiritus, solium elevatum animae sanctorum de hujus mundi voragine translatae ad gaudia supernae pacis. Et quia utrisque praesidet Deus, ideo sedere perhibetur super solium excelsum et elevatum. Quod vero in sequentibus dicitur: Plena est omnis terra majestate ejus (ibid.), per terram omnis corporea creatura significatur, quae plena est majestate Dei. Quia divina essentia sicut spirituali creaturae per cognitionem praesidet, ita corpoream creaturam regendo atque disponendo implet. Quod ergo alibi dicitur:

“Coelum et terram ego impleo.”

Et rursum: Coelum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum (Isa. LXVI); hoc hic dicitur: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, deinde: Plena est omnis terra majestate ejus, et ea quae sub ipso erant replebant templum (Isa. VI). Templum est angelici sive humani intellectus capacitas, quod scilicet templum impletur ab his quae sub eo sunt. Quia tanta est divinorum operum immensitas, ut ad ea perfecte comprehendenda nullius creaturae

intelligentia sufficiat. Implet cor nostrum consideratio eorum non comprehenditur a corde nostro immensitas eorum. Quomodo ergo factorem operis comprehendere valebimus, qui ipsum opus factoris ad plenum capere non valemus? Possumus etiam dicere quod solum hoc excelsum et elevatum, in quo sedet Deus, aeternitas sit deitatis, quia de ipso solo dicitur: Qui habitat aeternitatem (Isa. LVII), non quod aliud sit Deus, et aliud aeternitas ejus, sed quia solum regnantium est, et ideo recte in solio aeternitatis sedere perhibetur, quia sicut essentiae ejus, ita etiam omnipotentiae ipsius nec principium nec finis invenitur. Semper fuit, semper omnipotens fuit, semper in se, et a se plenus, et perfectus fuit, nec tamen redundans. Dicat ergo: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, quia virtus divinitatis omnem creaturam et aeternitate praecedit, et dignitate transcendit, et potestate disponit. Sequitur: Et ea, quae sub ipso erant, replebant templum. Templum in hoc loco intelligi potest circuitus temporum et ambitus saeculorum. Tempora namque dum cursu suo in seipsa redeunt, quasi quemdam templi ambitum gyrando circumscribunt. Quid ergo dicit: Ea, quae sub ipso erant replebant templum, sic intelligendum est, quod omnia saeculorum tempora plena sunt operibus Dei, et omnis generatio narrat mirabilia ejus. Vel sic legi potest. Ea, quae sub ipso erant, implebant templum, id est ea, quae implebant templum sub ipso erant, quia quidquid temporaliter volvitur, intra et infra aeternitatem invenitur, immensitas enim aeternitatis temporales angustias intra se claudit, quia et prius tempore est, quod nunquam coepit, et posterius tempore, quod finem nescit. Et supra tempus est, quod mutabilitatem non recepit. Seraphim stabant super illud (Isa. VI), Duo seraphim duo sun. Testamenta. Et pulchre seraphim, quod interpretatur ardens, divinam Scripturam significat, quae eos quos per cognitionem prius illuminaverit per amorem postmodum fortiter ardere facit. Dum enim menti nostrae quod desiderare debeat ostendit, prius eam illuminat, ac deinde ardentem facit. Ardet ergo quia ardentem facit, sicut alibi lucere dicitur quia illuminat, de hac enim, Petrus apostolus ait: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis

attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris (II Petr. I). Et fortassis secundum hanc similitudinem qua ipsi Scripturae attribui solet quod ipsa in cordibus efficit audientium, hoc dictum est: Seraphim stabant super illud. Surgit enim cum nos erigit, ambulat cum nos perficere facit, stat cum nos in bono proposito figit. Sed inquirendum est quare super solium Deus sedere dicitur, et seraphim super solium non sedere, sed stare perhibentur. Et quia superius duobus modis hoc solium interpretati sumus, secundum utrumque modum expositionem adaptare debemus. Si ergo per solium Dei spirituales creaturas accipimus, recte super solium Deus sedens describitur quia dignitas deitatis ut sit super omnia nec virtute proficit, nec sapientia crescit, cum plenitudo augeri possit, nec aeternitas variari; mens vero humana quoties per cognitionem sacrae Scripturae illuminata ad coelestia contemplanda sublevatur, si ipsos quoque angelorum chorus transcendens usque ad praesentiam conditoris sui profecerit, super solium quidem ascendit, sed tamen stat non sedet, quia illuc proficiendo per laborem venit, ubi per naturam manere non habuit. Stare namque laborantis est, sedere quiescentis, et ideo super solium nos stamus. Deus sedet, quia esse incipimus per gratiam, ubi ipse est per naturam. Similiter si per solium aeternitatem Dei intelligimus nos super solium stamus, quia ejus immortalitatem non nisi per mortis laborem pervenire possumus, et qui ex conditione fine obnoxii sumus, ex adoptione aeternitatis haeredes efficimur.

Sex alae uni, et sex alae alteri (Isa. VI), id est utrumque sex alas habebat, quae juncta binae et binae tria paria alarum faciunt. Utrumque duabus (Ibid.) corpus suum tegit non domini, hoc est primum par. Utrumque duas extendit, alteram ad tegendum caput non suum sed Domini, alteram ad tegendos pedes non suos sed Domini, hoc est secundum par. Utrumque duabus volat alter ad alterum, hoc est tertium par. Si ergo seraphim Scripturam sacram significat, tria paria alarum tres sunt intellectus ejusdem Scripturae, id est historia, allegoria, tropologia, quae singula idcirco bina sunt, quia singula ad

dilectionem Dei et proximi legentium animos accendunt. Duae alae, quae corpus seraphim tegunt, historia est, quae per velamen litterae mysticos tegit intellectus. Duae alae, quae usque ad caput et pedes Domini extenduntur, allegoria est; quia cum mystica divinae Scripturae discimus, usque ad ipsius divinitatis agnitionem, quae ante omnia, et post omnia est, per illuminationem mentis penetramus. Sed sciendum est quod alae extensae usque ad caput, et pedes attinguntur, sed utrumque tangentes tegunt, quia quoties ad ejus aeternitatem cogitandam per excessum mentis rapimur, nullum in eo principium aut finem invenimus. Sed hac eadem ala nobis caput ejus velamus, quia qualiter in eo nullum sit principium comprehendere non valeamus. Alam ad pedes extendimus, dum eum post omnia esse non tempore, sed aeternitate consideramus. Sed pedes tegimus, dum in eo finem non invenimus. Tangendo ergo caput ejus, et pedes tegimus, quia quanto magis ejus aeternitatem mens humana investigare nititur, tanto magis incomprehensibilem esse miratur. Quod autem in Isaia scriptum non est velabant caput ejus, sed scriptum est: Velabant faciem ejus (Ibid.), eo modo intelligi debet, quo dictum est ad Moysen: Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo, et vivet (Exod. XXXIII). Illa quippe plena cognitio divinitatis, quae sanctis in aeterna vita promittitur, de qua dicit Apostolus: Videbimus eum facie ad faciem (I. Cor. XIII), et rursus: Tunc cognoscam sicut et cognitus sum (ibid.). In hac adhuc mortalitate degentibus velata est, et abscondita. In illa autem vita aeterna non velata, sed revelata est et manifesta, sicut Dominus in Evangelio de beatis angelis testatur: Angeli eorum semper vident faciem Patris (Matth. XVIII). Quia ergo ad praesentem tractatum magis pertinebat, ut facies nuda remaneret, verba prophetiae non mutantur, sed praetermittentes ut verum sit, quod nullum in Deo principium comprehenditur, caput desuper velamus, et ut stare possit quod dicitur: Angeli eorum semper vident in coelis faciem Patris, faciem apertam relinquimus; caetera quoque, quae hic aliter dicuntur, non ad prophetiam, sed ad picturam referenda sunt.

Duabus alis volabant (Isa. VI). Istaе duae alae, quibus volabant seraphim, tropologiam significant, quia dum per lectionem divinae Scripturae ad bona opera instruimur, quasi quibusdam alis ad alta sublevamur. Quibus etiam volamus alter ad alterum, dum per studium bonae operationis nos invicem exhortamur. Volantes autem Sanctus, sanctus, sanctus, clamamus, si per bona opera nostra non nostram, sed Patris nostri, qui in coelis est, gloriam amplificare satagimus. Quid est enim: Sanctus, sanctus, sanctus (ibid.) clamare, nisi Creatoris gloriam, quam agnovimus intus, in aperto praedicare? His breviter explanatis ea, quae sequuntur, deinceps tractare incipiamus. Restat enim ut postquam ostendimus quid sibi vult, quod caput Domini, et pedes ejus nobis abscondita esse leguntur, etiam quid de reliquo corpore cogitandum sit demonstremus. Si ergo caput Dei dicimus esse quod fuit ante constitutionem hujus mundi, et pedes ejus quod futurum est post consummationem saeculi, recte longitudinem corporis ejus accipimus, quod inter principium et finem medium est spatium temporis. Caput ergo et pedes teguntur, quia prima et novissima investigare non possumus. Corpus apparet, quia ea quae media in hoc praesenti saeculo geruntur, videmus. Hoc corpus est Ecclesia, quae coepit a principio mundi, et usque ad finem saeculi durabit. Haec est arca, de qua loqui proposuimus, quae a capite usque ad pedes pertingit, quia a principio usque ad finem per successionem generationum sancta Ecclesia se extendit. Sed sciendum est quod sicut in persona hominis alia sunt circa corpus ejus, et neque in corpore sunt, neque de corpore, ita etiam est in corpore Christi, id est Ecclesia, quae habitat in medio pravae nationis, et dum assultus infidelium excipit, quasi quibusdam fluctibus procellosis foris arca tunditur; dum vero a falsis fratribus tribulationem sustinet, quasi quibusdam noxiis humoribus intus corpus torquetur. Quaecunque ergo corpori contraria sunt sive intus sive extra sint, non sunt de corpore. Quod autem brachia Domini hinc inde complectuntur omnia, hoc significat, quod sub ejus potestate sunt universa, et nemo manum ejus vel dextram ad praemium, vel sinistram ejus effugere potest ad supplicium. Cur ergo amplius

membra de salute corporis sollicita sint, quae talem capitis potestatem agnoverunt? Ipse novit quid expediat corpori suo, qui et per compassionem sentit periculum, et per potestatem praestat remedium. Ipse est, qui in mari viam ponit, quia corpus suum, id est Ecclesiam suam, quasi arcam in diluvio, sic inter hujus vitae procellas regens usque ad portum quietis aeternae perducit. Si ergo salvari cupimus, oportet nos intrare hanc arcam. Et sicut supra dixi, hanc, arcam in nobis debemus facere, ut possimus intra nos in ea habitare. Non enim sufficit si extra nos in ea sumus, si non etiam didicerimus qualiter in nobis habitare eam debeamus. Ad quod nobis tria principaliter consideranda sunt, primum qualiter eam debeamus aedificare in nobis, secundum qualiter eam debeamus intrare in nobis, tertium qualiter eam debeamus habitare in nobis.

Sed ecce dum de una arca loqui proponimus, ita per consequentiam rerum ducitur mens nostra, ut jam non de una tantum, sed de quatuor loquendum nobis videamus. E quibus duae visibiles exterius visibiliter factae sunt, duae autem invisibiles invisibili structura intus invisibiliter fiunt. Prima est, quam fecit Noe securibus et dolabris ex materia lignorum et bitumine. Secunda est, quam fecit Christus per praedicatores suos ex collectione populorum in una fidei confessione. Tertia, quam sapientia quotidie aedificat in cordibus nostris ex jugi legis Dei meditatione. Quarta est, quam mater gratia operatur in nobis ex confoederatione multarum virtutum in una charitate. Prima est in te, secunda in fide, tertia in cognitione, quarta in virtute. Primam vocemus arcam Noe, secundam arcam Ecclesiae, tertiam arcam sapientiae, quartam arcam matris gratiae. Quodammodo tamen una ubique arca est, quia unica ubique similitudo est, et non discrepare debet in nomine, quod non discrepat in proprietate, una est forma, diversa materia, quia quod est in ligno, hoc est in populo, et quod est in mente, idem est in charitate. Nos tamen specialiter de arca sapientiae loqui suscepimus, et idcirco reliquarum trium expositionem breviter transcurremus, ut in explanatione hujus postmodum liberius morari valeamus.

CAP. III. De forma et quantitate arcae secundum litteram.

Qui studiosius indagare cupiunt earum rerum veritatem, quae de arca Noe secundum litteram referuntur, duo praecipue inquirere debent, videlicet formam et quantitatem arcae. Et de forma quidem sic dicit Origenes:

“Ego puto quantum ex his quae describuntur apparet, quatuor angulis ex imo consurgentem eisdemque paulatim usque ad summum in augustum attractis in spatium unius cubiti fuisse collectam.”

Cui sententiae plura refragari videntur, primum quod haec forma ad natandum non videtur esse idonea. Constat namque tantae molis machinam, tot et tantis onustam animalibus, atque cibariis, nequaquam ita potuisse supernatare venientibus aquis, ut non ex magna parte sui deorsum premeretur; cujus rei experimentum adhuc capere possumus in navibus magna gestantibus onera. Si ergo, ut dicitur, statim ab imo contrahi coepit, ut intumescens fluctus latera hinc inde inclinantia non repellerent, sed exciperent, et non tam aquae arcam, quam arca aquas portaret? quomodo fieri poterat, ut non tota statim ad ima descenderet; rursum cum dicit. Pones ostium in latere deorsum (Gen. VI). Per latus deorsum videtur significare parietem lateralem ad differentiam lateris, quod sursum erat in tecto, in quo fortassis fenestra posita fuit. Et iterum dicit: Aperiens Noe tectum arcae (Gen. VIII), satis consequenter innuit ipsam arcam deorsum habuisse parietes, quibus superpositum fuit tectum, quod erat supremae mansioni, in qua homo morabatur, contiguum. Propter has, et alias hujuscemodi causas, videtur nobis quod in ipsa arca parietes in quatuor partibus fuerint erecti quibus tectum superpositum in cacumine suo ad mensuram unius cubiti contraheretur. Cujus autem altitudinis fuerint parietes ipsi, hoc auctoritas non dicit, sed tamen quantum conjicimus altitudo parietum usque ad fundum quartae mansionis extendebatur. Affirmant namque doctores ostium

arcae inter secundam et tertiam mansionem locatum, ita ut lumen ejus fundo tertiae mansionis esset contiguum. Introitus autem ejus sursum in latere ejusdem mansionis excisus, ita ut ab ostio duae quidem mansiones deorsum essent, tres vero sursum. Et unam dicunt ad fimum animalium recipiendam ordinatam, secundam ad cibaria eorum. In tertia fuisse indomita animilia, in quarta mitia animalia, in quinta (quae suprema erat) homines et volatilia. Et verisimile est, quod duae illae inferiores mansiones natante arca deorsum inter aquas premerentur. Tertia vero, in qua animalia erant, quae spiramento aperti aeris eguerunt, prima supra aquas emineret, ita ut foris per aquam ad arcam ascendentibus ostium fere per planum occurreret. Et secundum hunc modum fortassis dictum est: Pones ostium deorsum. Vel deorsum ideo quia in quacunque mansione poneretur, deorsum erat, ut arca intrantium pedes exciperet.

Si vero quaeritur utrum aequalis fuerit altitudo singularum mansionum necne, nos quidem ex auctoritate probare non possumus, quid inde sentiendum sit. Interim tantum, quod auctoritati contrarium non sit, nobis concedi postulamus. Volumus enim sic distinguere, ut primae mansioni demus in altitudine, quatuor cubitos, secundae quinque, tertiae sex, quartae septem, quintae octo, et sic altitudo parietum quindecim habeat cubitos, et quindecim altitudo tecti.

In parietibus hujus arcae foris facti erant nidi sive mansiunculae quasi ad ipsos parietes affixi, ita ut introitus eorum extrinsecus pateret, ipso pariete integro permanente intrinsecus. Et hos nidos dicunt factos esse propter illa animalia, quae nec semper in aqua nec semper in arida degere possunt, sicut est lutra et vituli marini. Haec de forma arcae dicta sunt.

De quantitate dicitur: Trecentorum cubitorum erit longitudo, quinquaginta latitudo, tringinta altitudo (Gen. VI). Sed sunt qui dicant, quod haec magnitudo ad tot genera animalium, et ad eorum cibos, quibus per annum integrum vescerentur, capiendos non

sufficeret. Quam quaestionem doctores hac ratione solvunt. Aiunt namque quod Moyses, qui ut de eo Scriptura testatur omni sapientia Aegyptiorum fuerat eruditus, secundum autem geometricam, quam praecipue Aegyptii callent, cubitorum numerum in hoc loco posuit, qua in sex cubitis unus deputatur. Quae utique ratio si observetur in hujus arcae mensura, invenientur tanta spatia longitudinis, et latitudinis, et altitudinis, quae vere totius mundi reparanda germina, et universorum animantium capere potuerint re divina seminaria. Sciendum quoque est, quod illa animalia, quae non de coitu generantur, sed de humore terrae vel cadaverum, sive cujuslibet alterius rei corruptione, vel illa, quae ex commistione diversi generis nascuntur, ut muli et burdones, necesse non fuit in arca contineri. Ex quibus colligitur non fuisse impossibile, ut reliquorum omnium animantium seminaria reparanda tantae capacitatis locus contineret. Si autem libet diligentius inquirere ea, quae ad geometricalium dimensionum rationem pertinent, magna hic horum elucet disciplina, ex quibus nos pauca causa brevitatis perstringimus. Digitus est pars minima agrestium mensurarum propriam appellationem habentium. Quidquid enim digito minus est a partibus respondemus, ut est secunda, tertia vel quarta pars. Per quem videlicet digitum sic mensuramus, ut per transversum pollicem pollicis lateraliter conjungentes radices unguium recta linea respondere faciamus. Et haec ratione quatuor digiti faciunt palmum unum, quatuor palmi faciunt pedem unum. Pes et dimidius cubitum parvum, sex parvi cubiti cubitum magnum, et sic magnus cubitus habebit novem pedes. Parvus sesqui pedem. Longitudo ergo trecentorum cubitorum magnorum habebat parvos cubitos mille octingentos. Pedes duo millia, et septingentos. Palmos autem decem millia et octingentos, digitos vero quadraginta tria [duo] millia ducentos. Rursus quinque pedes faciunt passum unum, centum viginti quinque passus stadium unum, octo stadia milliare unum. Ac per hoc patet, quod haec arca in longitudine sua habuit passus quingentos quadraginta, et stadia quatuor (id est dimidium milliare) et quadraginta passus. Simili ratione possunt ista in latitudine et altitudine reperiri. Quod si etiam

scire delectat, quod quadratorum, sive pedum, sive cubitorum fuerit embadion, id est arca, multiplica majus latus per minus, et quot a summa inde excreverit, tot quadratorum erit arca. Verbi gratia: Dic quinquagies trecenti fiunt quindecim millia, tot cubitorum quadratorum est arca. Et sic de aliis: Si hujus tetragoni diagonalem lineam quaeris, haec tibi sit regula. Multiplica utrumque latus, id est majus, unumquodque per se, ac deinde illius summae, quae inde excrescit, in unum coacervatae latus quaere, et hoc prodiagonio habeto. Verbi gratia. Dic trecenties trecenti fiunt nonaginta millia: Dic quinquagies quinquaginta fiunt duo millia quingenti. Hujus summae latus est trecenti quatuor et semis unum, hoc est non integrum. Si dimidium hujus sumis, habes centum quinquaginta duo et semis uno minus. Haec est, quae extenditur ab angulo usque ad medium. Si hanc habueris pro base, et in medio arcae in altitudinem tringinta cubitorum ratetum erexeris, et de ipso rateto a supremo tertiae mansionis sursum quindecim sumpseris, et hoc pro rateto habueris, eique pedetenus hanc basim secundum geometricalem regulam comparaveris, videbis mirabili ratione omnes angulares hypotemisas in mensuram centum quinquaginta duorum, et semis provenire. Similiter si basim a fronte hinc inde venientem cum rateto contuleris, videbis etiam hypotemisas a frontibus procedentes in centum quinquaginta duo semis porrigi. Quae autem a lateribus veniunt hypotemisae in viginti octo, et semis extendentur habentes bases viginti quinque cubitorum. Regula inveniendi hypotemisam haec est ut ratetum in se multiplices, similiter basim in se, et has summas simul componas, et illius numeri, qui inde excrescit latus pro hypotemisa habeto. In hac autem arca hypotemisae vicem gerunt tigna oblique ab imo ad superiora porrecta.

Ratenus est stylus in medio arcae erectus usque ad supremum cubitum. Basis est linea jacens ab angulo arcae usque ad ratetum porrecta. Diagonalis linea vocatur, quae protenditur ab angulo in angulum illi oppositum. In trigonis his, et tetragonis multa alia invenies ad subtilitatem geometricae disciplinae pertinentia, quae

omnia nos propter fastidium declinamus. Sunt alii, qui dicunt in arca non fuisse nisi tres mansiones, et ex his unam semel cameratam, mediam bicameratam, supremam tricameratam; et aiunt has distinctiones mansionum Scripturarum appellasse caenacula; ipsas autem mansiones tres tristega. Et hanc formam nos idcirco potius quam reliquas depinximus, quia non facile altitudinem parietum in plano demonstrare potuimus. In hac enim forma tigna hinc inde surgentia paulatim contrahuntur donec in cacumine ad unius cubiti mensuram conveniunt.

CAP. IV. De arca Ecclesiae, seu Ecclesia.

Haec secundum litteram dicta sunt de arca Noe. Restat nunc ut videamus, quae sit arca Ecclesiae, vel ut expressius loquar, ipsa Ecclesia arca est, quam summus Noe, id est Dominus noster Jesus Christus, gubernator, et portus inter procellas hujus vitae regens per se ducit ad se. Trecentorum cubitorum longitudo, praesens saeculum designat, quod tribus temporibus decurrit, id est tempore naturalis legis, tempore scriptae legis, tempore gratiae, per quae sancta Ecclesia a principio mundi usque ad finem, a praesenti vita ad futuram gloriam tendit. Quinquaginta cubitorum latitudo universos fideles significat, qui sub uno capite sunt constituti, id est Christo. Nam quinquaginta constat ex septies septem, id est quadraginta novem, qui numerus universitatem fidelium designat, et uno superaddito, quod significat Christum qui est caput Ecclesiae suae (Ephes. V), et finis desideriorum nostrorum. Propter quod in uno cubito consummatur. Altitudo tringinta cubitorum significat tringinta volumina divinae paginae, id est viginti duo Veteris Testamenti, et octo Novi, in quibus summa omnium continetur, quae Deus vel fecit vel facturus est propter Ecclesiam suam. Tres mansiones significant tres ordines fidelium, qui sunt in sancta Ecclesia, quorum primi utuntur mundo, licite tamen. Secundi fugiunt et obliviscuntur mundum. Tertii jam obliti sunt mundum, et ii sunt propinqui Deo. Quod in superioribus arca contrahitur, in inferioribus dilatatur, hoc significat, quod in sancta Ecclesia major est numerus carnalem vitam ducentium quam spiritualium, ita ut semper quanto perfectiores, tanto sint pauciores. In supremo ad unius cubiti mensuram arca contrahitur, quia Christus caput Ecclesiae suae, qui est Sanctus sanctorum, per naturam consimilem inter homines est et per virtutem singularem supra homines est. Centum anni, in quibus aedificata est arca, idem significant quod centum cubiti. Nam centum anni significant tempus gratiae, quia sancta Ecclesia, quae ab initio mundi coepit, in tempore gratiae per immolationem Agni immaculati redemptionem accepit. Tunc namque fabricata est arca, quando de

latere Christi in cruce pendentis in sanguine et aqua profluxerunt Ecclesiae sacramenta. Quando Agnus immolatus est, tunc est sponsa Agni nata. Quando Adam soporatus est, tunc Eva fabricata est (Gen. II). Ascendit sponsus noster thalami sui lectum, dormivit, moriendo exhibuit quod ab initio profuit, fecit quod ab initio fuit. Vide an idem dicere velit Scriptura, quando loquitur de fabricatione hujus arcae, hoc est Ecclesiae. Quid dicis? A. In libro, inquit, vitae Agni qui occisus est ab origine mundi (Apoc. XIII). Qui est hoc? In fine saeculi in carnem venit Filius Dei, permisit se crucifigi pro salute hominum, permisit se occidi, permisit se immolari. In fine ergo saeculi occisus est Agnus, semel enim tantum est occisus, et quomodo stare potest quod dicitur occisus est ab origine mundi? Nunquid prius potuit occidi quam incarnari? Nihil adhuc mortale habuit, et quomodo mori potuit? Quod si ab initio occisus est, prius occisus est quam incarnatus est. Si ab initio occisus est, non jam semel, sed saepe, imo semper occisus est. Nam quod ab initio fuit, semper fuit; et quod ab initio est, semper est. Sed fortasse si dixeris, occisus est ab initio, id est, iis qui fuerunt ab initio, hoc est ad redemptionem, ad salutem, ad reconciliationem eorum, qui fuerunt ab initio, ita ut per hoc quod dicitur ab initio determines non tempus occisionis sed salutis, jam inconueniens nullum erit, si et semel, et ab initio dicatur esse occisus. Prius etiam mors ejus profuit, quam fuit prius promissio, ac deinde exhibitio. Ab initio ergo saeculi occisus est, quia ab initio saeculi illi fuerunt, pro quibus in fine saeculi occisus est. Sed tamen quando induit decorem, id est carnem immaculatam, carnem impollutam, carnem speciosam de virgineis membris assumpsit, et praecinxit se fortitudine, id est per crucis trophaea aeras potestates debellavit, ex tunc parata est sedes ejus ex tunc redempta est ecclesia ejus, extunc reducta est ovis, quae perierat, extunc coelestis regni aditus patefactus est, qui prius clausus fuerat. Vides ergo nunc quomodo arca et trecentorum cubitorum longa est, et tamen non trecentis, sed centum annis fabricata est, quia Ecclesia, quae ab initio saeculi fuit, in fine saeculi redempta est. Quod vero sexies longa est ad latitudinem suam haec arca, et decies

ad altitudinem, suam, humani corporis instar ostendit, in quo Christus apparuit; nam et ipsa corpus ejus est. Corporis enim longitudo a avertice usque ad vestigium sexies tantum habet quantum latitudo, quae est ab uno latere usque ad alterum latus, et decies tantum quantum et altitudo, cujus altitudinis mensura est in latere a dorso in ventrem, velut si jacentem hominem metiaris supinum sive pronum, sexies tantum longitudinis est a capite usque ad pedes, quantum latus a dextra in sinistram, vel a sinistra in dexteram, et decies quantum latus a terra. Sexies est numerus quinquagenarius in trecentis, et sex aetates sunt in tribus temporibus saeculi. Vel trecenti significant fidem Trinitatis, vel crucem propter Tau, quod in numeris trecentos significat, et adhuc apud suos formam retinet crucis. Quinquaginta remissionem peccatorum designant, triginta mensuram aetatis plenitudinis Christi. Secundum illam sententiam, qua intrinsecus altitudinem arcae distinguimus in quinque mansiones, arca est Ecclesia, et quinque mansiones sunt quinque status, tres praesentis vitae, et duo futurae. Primus status est illorum hominum, qui dicuntur carnales, de quibus dicit Apostolus: Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus sicut vobis potum dedi, non escam (I Cor. III). Secundus status est illorum hominum, qui vocantur animales, de quibus dicit rursus: Animalis homo non percipit ea quae sunt Dei (I Cor. II); tertius status est spiritualium, de quibus ait: Spiritualis judicat omnia, et ipse a nemine judicatur (Ibidem); quartus status est animarum exutarum a corpore; quintus status est in anima et corpore resurgentium, qui supremus est, et cubito supremo contignus. Quod res inferiores mansiones secundum altitudinem parietum in directum ascendunt, et versus supremum cubitum non inclinantur, hoc significat, quod quantumlibet in hac vita proficimus, adhuc tamen a facie conditoris nostri quasi aversi sumus, quia et per meritum ascendimus, sed per praesentiam contemplationis ad ipsum non inclinamur. Unde recte in Canticis canticorum sponsa dilectum suum post parietem stare (Cant. II) commemorat, quia quoad hujus corruptionis tegmine circumdamur, quasi quodam pariete interposito ab ejus facie prohibemur. Quarta

autem et quinta mansio in ascensu suo ad unum colliguntur, quia animae sanctorum et nunc deposito carnis onere in contemplatione sui conditoris laetantur, et cum iterum corpora sua immortalia et impassibilia receperint, tunc plenius et vicinius ei per contemplationis praesentiam adhaerebunt. Quod enim arca in tecto suo sursum in unum colligitur, quid aliud significat, nisi quod cum ab hujus vitae tenebris educti fuerimus, tunc omnium desideriorum nostrorum finem ad unum referemus, quoniam sicuti est, Deum videre coepimus, ut jam nil libeat, nisi ejus faciem sine intermissione intueri, ejus dulcedine sine fastidio satiari, ejus amore sine defectu perfrui. Hoc est enim ad ipsum tendere, et ad ipsum pertingere, semper eum et per desiderium quaerere, et per cognitionem invenire, et per gustum tangere. Illi mansioni, quae fundo erat contigua, deputatus erat fimus animalium, qui recte vitam carnalium exprimit, quoniam ii qui carnis desideriis inserviunt, quid aliud quam putredo fiunt? Secunda abhinc mansio continet cibaria animalium, per quae convenienter designantur ii, qui in sancta Ecclesia quemdam medium statum tenent, qui neque prorsus per illicita desideria carni succumbunt, neque per contemptum mundi ad dignitatem spiritualium pertingere possunt. Hi autem dum a spiritualibus spiritualibus spirituali comparantes pro erogatione verbi Dei doctoribus suis terrena subsidia reddunt, quid aliud quam sanctorum animalium apotheca fiunt? Tertia denique mansio animalia quidem tenet sed immansueta, per quae designatur vita spiritualium, qui quamdiu in hac corruptione tenentur, et legi Dei per rationem subjecti sunt, et tamen in sua carne portant per quod adhuc legi contradicunt. Animalia ergo sunt, quia vivunt per rationem mentis, sed immansueta per illicita desideria carnis. In quarta mansionem sunt mitia animalia, quia sicut dicit Apostolus: Qui mortuus est, justificatus est a peccato (Rom. VI). Et secundum Prophetam sententiam. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. (Psal. CXLV). Quoniam ubi a vinculis carnis corruptibilis exeunt, deinceps ab illicitis desideriis mansuescunt. Quintam mansionem homo tenet, et volatilia. Per hominem designatur vivacitas rationis, et

intelligentiae, in volatili exprimitur agilitas incorruptibilis naturae. Quando ergo mortale hoc induerit immortalitatem, et corruptibile hoc vestierit incorruptionem (I Cor. XV), tunc mente pariter, et corpore spiritales effecti, secundum modulum nostrum, et per mentis illuminationem omnia sciemus, et per corporis incorruptibilis levitatem ubique esse poterimus. Volabimus mente per contemplationem, volabimus corpore per incorruptionem. Discernemus mente, et, ut ita dicam, discernemus et corpore, quando ipsi sensus nostri corporei vertentur in rationem, ratio in intellectum, intellectus transibit in Deum, cui nos jungemur per unum mediatorem Dei, et hominum Dominum Jesum Christum.

Quod autem forma arcae desuper ad similitudinem curtae pyramidis usque ad summum cacumen non pervenit, hoc significare potest, quod quid infra Deum est, minus perfecto est, quia et ipse redemptor noster secundum formam susceptae humanitatis minor patre est, et ipse hoc Patri per obedientiam subjicit, quod ipse a Patre per aequalitatem majestatis non accepit. Si quis autem voluerit indagare mysteria numerorum, quos supra in altitudine unius cujusque mansionis distribuimus, videbit congrue quaternarium primae mansioni deputatum. Quia enim corpus humanum ex quatuor elementis componitur, ex quatuor humorum complexione compaginatur, recte carnalium vita, qui voluptatibus corporis deserviunt, per quaternarium exprimitur. De hinc quinarius propter quinque sensus apte animales homines figurat, qui quamvis flagitiis carnalibus turpiter non subjaceant, quia tamen quae sit delectatio spiritus non noverunt, ea quae foris ad delectationem sensuum pertinent, sequuntur et diligunt. Senarius propter perfectionem operum spiritualibus congruit. Septenarius, quia requiem significat, animarum est in spe requiescentium et praestolantium gloriam resurrectionis. Octonarius, quia signum est beatitudinis, illis convenit, qui jam receptis corporibus beata immortalitate laetantur. Est adhuc aliud quod dicere possumus de tribus primis mansionibus, habet namque unusquisque nostrum tres voluntates in se, quarum

prima est carnalis, secunda animalis, tertia spiritualis. Carnalis voluntas est laxare frena concupiscentiae desideriis carnalibus per omnia sine retractione obedire. Legi non subesse, neminem timere, quidquid libeirit facere. Cui econtrario concupiscentia spiritus adversata ita desiderat tota spiritualibus studiis inhaerere, ut etiam necessarios carnis usus optet excludere. Inter has igitur utrasque concupiscentias animae voluntas in meditullio quodam temperatiore consistens, nec vitiorum flagitiis oblectatur, nec virtutum doloribus acquiescit; sic quaerens a passionibus tempererare carnalibus, ut nequaquam consentiat dolores necessarios sustinere, sine quibus desideria spiritus nequeunt possideri, donum castitatis desiderans obtinere absque castigatione vel maceratione carnis, sine vigiliarum labore cordis puritatem acquirere; humilitatem Christi sine honoris mundani jactura exhibere. Postremo sic vult futura consequi bona, ut non amittat praesentia Quae voluntas nunquam nos ad perfectionem veram perduceret, sed in tempore quodam teterrimo collocaret, nisi hunc tepidissimum statum intrinsecus haec insurgentia bella dirumperent. Nam cum huic voluntati famulantes volumus nosmetipsos paululum relaxare, confestim aculei carnis insurgentes, nequaquam nos in illa, qua delectamur, teporis puritate innoxia stare permittunt, sed ad illam, quam horremus, frigidam et plenam sentibus vitiorum pertrahunt viam. Rursum cum succensi fervore spiritus opera carnis volumus extinguere sine ullo respectu fragilitatis humanae, et nosmetipsos totos ad immoderata virtutum studia cordis elatione conferre, imbecillitas carnis interpellans ab illa reprehensibili nimietate spiritus revocat, ac retardat, et ita fit utraque concupiscentia tali colluctatione alterna sibimet repugnante, ut animae voluntas, quae nec totam se carnalibus desideriis dedere, nec virtutum laboribus vult desudare, quodam justo moderamine temperetur, quadam aequalitatis libra in statera nostri corporis constituta, quae spiritus, carnisque examine, nec a dextra mentem spiritus ardore succensam, nec a laeva carnem vitiorum aculeis praeponderare permittens, tepidum illum animalis voluntatis statum excludit, et ad illud quartum quod volumus salubriter venire

compellit, ut virtutes non otio et securitate, sed jugi sudore et contritione spiritus acquiramus, ne in illo perniciosissimo tepore permanentes, ab ore suo nos emovere incipiat Deus. Hanc vero luctam carnis et spiritus, et fructus ejus Apostolus manifestat ubi dicit: Dico autem spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Haec autem sibi invicem adversantur, ut non quaecunque vultis, illa faciatis (Gal. V). Moraliter autem. Quisque se ab hujus mundi delectatione separare, et virtutibus operam dare contendit, cooperante Dei gratia, aedificare debet intus aedificium virtutum, cujus longitudo in fide Trinitatis trecentos cubitos habeat, in latitudine charitatis quinquaginta, in altitudine spei quae in Christo est triginta, ut sit in bona operatione longus, in dilectione amplus, in desiderio altus, ut cor suum habeat ubi Christus est in dextera Dei sedens. Unde et ipsius crucifixi caput in altitudine crucis positum est, manus autem in latitudine expansae sunt, ut affectus cordis nostri usque ad inimicos diligendos extendatur. In longitudine crucis corpus crucifixi positum est, ut non sit remissa operatio nostra, sed extensa, ut perseveret usque in finem.

LIBER SECUNDUS

CAP. PRIMUM. De arca sapientiae.

Quod dicere volumus de arca sapientiae ita distinguendum est ab iis quae secundum allegoriam superius assignata sunt Ecclesiae, ut quod ibi demonstratum est in re, hoc hic quaeratur in cogitatione. Habent enim quoddam esse suum res in mente hominis, ubi illa etiam, quae in seipsis vel jam praeterierunt, vel adhuc futura sunt, simul subsistere possunt. Et in hoc quodammodo rationalis anima similitudinem sui Creatoris habet, quia sicut in mente divina omnium rerum causae aeternaliter sine mutabilitate, et distinctione temporali substiterunt, ita etiam in mente nostra praeterita, praesentia, et futura per cogitationem simul subsistunt. Si ergo per studium meditationis assidue cor nostrum inhabitare coeperimus, jam quodammodo temporales esse desistimus, et quasi mortui mundo facti intus cum Deo vivimus. Tunc quidquid fortuna extra molitur facile contemnimus, si ibi fixum est desiderium nostrum, ubi mutabilitati non subjacemus. Ubi nec praeterita relinquamus, nec exspectemus futura, ubi nec cupiamus hujus vitae prospera, nec timeamus adversa. Habeamus ergo rectas, habeamus utiles et castas cogitationes, quia de tali materia fabricabimus arcam nostram. Ista sunt ligna, quae in aquam missa natant, in igne posita ardent, quia tales cogitationes fluxus carnalium delectationum deorsum non premit. sed flamma charitatis incendit. Nec timeas hunc ignem in tectis tuis. Vae tibi si non arserit ex eo tabernaculum tuum. Postea bituminabis arcam tuam intus et extra. Extra ut mansuetudinem exhibeas, intus ut charitatem non amittas. Nullatenus enim in secreto conscientiae tuae suaviter pausare poteris, nisi prius malos, et extra per mansuetudinem tolerare, et intus didiceris per charitatem non odisse. Bitumen calidae naturae est, et nascitur de terra fulminata, et charitas procreatur in anima timore divini iudicii percussa. Deinceps videamus de mensura arcae, qualiter fieri possit in nobis diximus supra trecentos cubitos

praesens saeculum designare. Si ergo tu cogitationem tuam duxeris ab exordio mundi usque ad finem, et pertransiens consideraveris quae, et quanta Deus mirabilia propter electos suos operatus sit, vel adhuc operaturus, trecentorum cubitorum longitudinem in corde tuo metieris. Si cogitatione percurris Ecclesiam, et vitam fidelium contemplatus eam tibi ad exemplum proponis, et in latitudinem quinquaginta cubitorum cor extendis. Si vero divinae paginae, quae triginta libris continetur, scientiam adeptus fueris, in altitudinem triginta cubitorum cor tuum erigis. Haec est arca, quam aedificare debes. Isti sunt termini patrum tuorum, quos tibi transgredi non licet, quos Altissimus constituit juxta numerum filiorum Israel, quando separabat filios Adam, et gentes dividebat. Haec est terra, quam inhabitare debes, et pasci in divitiis ejus. Requiesce ergo intra hos parietes, sub hoc tecto mane, habita in domo hac, procella et tempestas foris saevit, quacunque prodieris naufragium patieris. Si superbe per sapientiam tuam divina secreta rimari conaris, quae nobis Deus per scripturam suam aperire noluit, altitudinem triginta cubitorum transcendis. Si usque in finem saeculi non credis Ecclesiam duraturam, sed aliquando Dei destituendam auxilio, tunc centum cubitorum longitudinem transis. Si frequenter de amatoribus hujus mundi, et de vana conversatione illorum cogitare delectaris quinquaginta cubitorum mensuram transgrederis.

CAP. II. De ostio, et fenestra hujus arcae.

Arca diluvii, sicut jam dictum est, cordis nostri secretum est, in quo latere debemus a strepitu hujus mundi. Sed quia ipsa nostrae conditionis infirmitas diu nos in silentio intimae contemplationis pausare non patitur, exitum habemus per ostium et fenestram. Ostium significat exitum per operationem, fenestra exitum qui fit per cogitationem. Ostium deorsum est, fenestra sursum, quia actiones ad corpus pertinent, cogitationes ad animam. Hinc est quod per fenestram aves exierunt, per ostium bestiae et homines. Quod autem per avem anima significetur, et per hominem corpus, habemus ex libro Job ubi dicitur: Homo ad laborem nascitur, avis ad volatum (Job V). Quoniam sic nati in hac vita sumus, ut si volumus animam per contemplationem sublevare, necesse sit corpus per exercitia laboris atterere. Quod vero ostium in latere positum dicitur, hoc significat quod nunquam a secreto cordis nostri per operationem exire debemus ex proposito intentionis, sed ex accidenti occasione necessitatis. Et fortassis non sine causa hoc de fenestra tacuit Scriptura; quia, etsi per cogitationem aliquando voluntate exire liceat, nunquam tamen per operationem foras prodire debemus, nisi ex necessitate. Quod etiam per hoc convenienter innuitur, quod homo ipse quando voluit fenestram aperuit, ut aves emitteret. Ostium vero foris a Deo et clausum, et rursus apertum ab eo esse legitur, ut homo exiret.

CAP. III. De quatuor modis exeundi per actionem.

Quatuor autem modis eximus per actionem. Actiones namque aliae sunt carnales, id est quae ad usum corporis pertinent; aliae spirituales, qua pertinent ad instructionem mentis. Ad utrasque boni et mali exeunt. Qui ad explendam voluptatem terrenis actionibus foris inserviunt, similes sunt immundis animalibus, quae de arca exierunt. Qui autem eas ad usum necessitatis administrant, animalia quidem sunt, sed munda. Qui vero ecclesiastici regiminis curam, quae videlicet actio spiritualis est, agendam suscipiunt, et a secreto internae quietis, non ex ambitione, sed ex praecepto obedientiae ad publicum prodeunt; similes sunt Noe, qui exiens de arca sacrificium obtulit, quia saepe tales eo magis per abstinentiam omnes in se carnis motus occidunt, quo graviora internae quietis damna per occupationem se pertulisse cognoscunt. Illi autem qui propter gloriam propriam honores in Ecclesia suscipiunt, et cum se in sublimi positos vident, caeteros despiciunt, et infirmioribus quibusque in Ecclesia positus ex compassione condescendere nolunt, similes sunt Cham, qui denudati patris verenda derisit, et ab hoc meruit sententiam maledictionis accipere.

CAP. IV. De quatuor modis exeundi per contemplationem.

Quatuor etiam modis eximus per contemplationem. Primus modus est, quando consideramus omnem creaturam quid sit ex se, et invenimus omnia esse vanitatem, quia omnis creatura sicut de nullo adesse venit, ita et quotidiana immutatione indicat, quod quantum in se est ad nihilum tendit.

Secundus modus est, quando consideramus quid sit in eadem creatura ex dono Creatoris, et cernimus in ea divinae rationis similitudinem, quia ipsa, quae pro sua conditione mutabilitati subjacent, dum hoc ex beneficio Creatoris accipiunt, ut nunquam prorsus esse desinant, quodammodo opus temporale aeterni opificis imitatur stabilitatem.

Tertius modus est, quando consideramus quomodo utatur Deus ministerio creaturarum ad implenda judicia sua, sive pro sua misericordia beneficia largiendo, sive pro nostro merito supplicia. In hac autem consideratione invenimus omnia esse instrumentum divinae dispensationis, et nostrae pravitatis argumentum. In hoc genere contemplationis audimus omnem creaturam tribus vocibus nobis loquentem.

Prima vox dicit accipe, secunda dicit redde, tertia dicit fuge:

“Accipe beneficium, redde debitum, fuge supplicium.”

Prima vox est famulantis, secunda admonentis, tertia comminantis. Vox famulantis est. Coelum dicit: Ministro tibi lucem in die ut vigiles; tenebras in nocte ut pauses. Ego ad oblectationem tuam gratas temporum vicissitudines pario, tempore veris, et aestatis fervorem, autumnii plenitudinem et algorem hiemis. Ego alternantibus incrementis dierum et noctium spatia simili ratione dissimiliter extendo, ut et varietas tollat fastidium et ratio pariat

oblectamentum. Aer dicit: Vitalem tibi praebeo flatum, et omne genus avium ad tuum mitto obsequium. Aqua dicit: Potum tibi praebeo, sordes purgo, arentia vegeto, et diversorum genera piscium ad tuum esum ministro. Terra dicit. Ego te porto, te nutrio, pane conforto, vino laetifico, omnigenis fructibus oblecto, diversis animalibus mensas teas repleo. Vox admonentis est. Mundus dicit: Vide homo quomodo amavit te, qui propter te fecit me. Servio tibi, quia factus sum propter te, ut et tu servias illi, qui fecit et me, et te. Me propter te, et te propter se. Si sentis beneficium, redde debitum. Accipis benignitatem, redde charitatem. Hoc tribuit, et hoc exigit Deus. Vox comminantis est. Ignis dicit: A me combureris. Aqua dicit: In me submergeris. Terra dicit: A me absorbeberis. Infernus dicit: A me deglutieris. Quia omnis creatura sicut ex conditione sua homini famulatur, sic etiam peccatoribus pro malorum meritorum conscientia comminatur, ut in singulis creaturis perpeti timeant, quod se meruisse cognoscunt. Propter quod etiam dictum est, quod nemine persequente fugit impius (Prov. XXVIII), quoniam ita est in securitate impius pavidus, sicut justus in supplicio securus.

Quartus modus contemplationis est, quando inspicimus creaturas, secundum hoc quod homo eis uti potest ad explendam carnalis concupiscentiae voluptatem, et in eis cogitamus non naturalis infirmitas subsidium, sed libidinis oblectamentum. Hoc oculo Eva lignum vidit, quam esset pulchrum visu, et ad vescendum suave, et tulit de fructu ejus, et comedit (Gen. III). Qui hoc modo per cogitationem exeunt, similes sunt corvo, qui reversus non est, quia dum foris quod male delectat inveniunt, ad arcam conscientiae amplius redire nolunt. Reliqua vero tria contemplationis genera in exitu columbae figurata sunt, quae cum emissa esset, et non inveniret ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad vesperum portans ramum olivae virentis in ore suo. Vacua exiit, sed vacua non rediit, quia foris invenit, quod intus non habuit, nec tamen foris amavit, quod intro detulit.

CAP. V. Quomodo ramus olivae deportetur ad arcam sapientiae.

Ramus olivae virentis bonum mentis affectum demonstrat, quia saepe sancti viri quanto magis foris opera divina aspiciunt, tanto magis intus in amore Conditoris inardescunt. Dum enim rerum praesentium mutabilitatem aspiciunt, continuo omnia quae in hoc mundo pulchra videntur, eis in cogitatione vilescent, et quasi revertentes olivam in ore deferunt, quoniam eo ardentius Conditoris sui speciem concupiscunt, quo in rebus conditis quod delectaret minus invenerunt. Delectabiliter intus mens pascitur, quia delectabiliter foris non tenetur, et quasi ad arcae suae portum reducta jam segura tripudiat, quae in mundi fluctibus prius naufraga erat. Similiter in secundo genere contemplationis quoties in rebus visibilibus invisibilem Dei virtutem et sapientiam admirari discimus, quasi ramus olivae ab aquis ad arcam reportamus, quia in rebus mutabilibus extra nos illum agnoscimus, quem in nobis immutabiliter diligamus. In tertio itidem contemplationis genere dum judicia ejus foris attendimus, in timore ejus, et amore intus renovamur. In primo ergo materia vanitatis inspecta, in nobis generat contemptum mundi, in secundo simulacrum rationis, laudem Dei, in tertio instrumentum dispensationis timorem et amorem Dei, in quarto fomes cupiditatis incentivum libidinis. Hunc igitur exitum caveamus, ne egrediamur temere. Nemo de conscientia sua confidat. Dina intus virgo, intus casta, intus columba fuit, sed quia columba seducta fuit non habens cor, egressa foras colorem pariter cum nomine mutavit. Sic enim scriptum est: Egressa est Dina, ut videret mulieres regionis illius. Quam cum vidisset Sichem filius Hemor Evaei, princeps terrae illius, adamavit, et rapuit eam, et dormivit cum illa, vi opprimens virginem (Gen. XXXIV). Quae vi opprimitur patet quod non ideo exit ut corrumpatur, sed tamen quia temere exiit, pudicitiae suae damna etiam invita sustinuit. Quod autem subjungitur, conglutinavit eam sibi; hoc est corvus cadaver invenit, et amplius ad arcam redire noluit.

CAP. VI. De tribus mansionibus arcae sapientiae, sive intellectualis.

Tres mansiones in intellectuali arca, quae significant tria genera cogitationum, rectum, utile, necessarium. Si ego diligere coepero meditationem Scripturarum, et libenter cogitavero de virtutibus sanctorum, et de operibus Dei, et de aliis quaecunque ad emendationem morum, sive ad exercitationem mentis pertinent, jam in arcae mansionem primam esse coepi. Sed si bonum quod novi adhuc imitari differo et detracto, tunc dicere possum, quod recta sit cogitatio mea et inutilis, quia bonum quidem est, quod de aliis cogito, et quod in aliis cognosco, sed inutile mihi, si illud ad exemplum vivendi non traho. Quia aliena virtus mihi non prodest, si illam (quantum possum) imitari neglexero. Thesaurus absconditus, et scientia abscondita, quae utilitas in utrisque? (Eccli. XX.) Scientiam abscondo, si bonum quod novi opere non ostendo, et ideo mihi non potest prodesse, quod cum sciam habere dissimulo. Si autem operam dederam non tantum ut sciam, sed etiam ut agam quae bona sunt et utilia, et in hoc sedula fuerit cogitatio cordis mei, quatenus virtutes, quas in aliis jam amare, et admirari didici, meas faciam per exercitium disciplinae, et formam recte vivendi, tunc possum dicere, quod utilis sit cogitatio cordis mei, et tunc ascendi in secundam mansionem, et cor meum in unum, jam magis collegi, ut non discurrat per ea quae vana sunt, et ad utilitatem non pertinent. Restat tertium, ut cum habere coepero opera virtutum, elaborem quoque ipsas virtutes habere, hoc est, ut quod foris demonstro in opere intus possideam in virtute. Alioquin non multum mihi prodest habere opere, nisi etiam virtutes operum habeam. Si ergo ad hoc cogitationem cordis mei instituo, ut quidquid boni in me foris humanis apparet aspectibus, divinis, intus satagam praesentare obtutibus, tunc ascendi in tertiam mansionem, ubi virtutes sunt, quae sunt necessariae. Sed inter has omnes praecipue una necessaria est, id est charitas, quae nos Deo conjungit, et ideo in supremo arca ad unum colligitur; ut jam unum cogitemus, unum exspectemus, unum

desideremus Dominum nostrum Jesum Christum. In prima ergo mansione est cognitio, in secunda opus, in tertia virtus, in supremo praemium virtutis Dominus Jesus Christus. Hos gradus habes in psalmo ubi dicit: Bonitatem, et disciplinam et scientiam (Psal. CXVIII), si convertas scientiam, et disciplinam, et bonitatem doce me (ibid.) Domine Jesu Christe.

CAP. VII. De columna in medio arcae hujus erecta.

Columna in medio arcae erecta in altitudinem triginta cubitorum, cui universa fabrica innititur, cujus praecisio sursum per quadrum in singulis lateribus unius cubiti mensuram habet, ipsa est lignum vitae, quod plantatum est in medio paradisi, id est Dominus Jesus Christus in medio Ecclesiae suae, quasi praemium laboris, quasi merces operis, quasi meta itineris, quasi corona certaminis in communi omnibus fidelibus propositus, qui de terra ortus est, et coelos penetravit, qui ad ima venit et summa non deseruit, qui sursum ipse est et deorsum, sursum majestate, deorsum compassione. Sursum ut trahat desiderium, deorsum ut praestet subsidium. Deorsum intra nos, sursum supra nos. Deorsum quod a nobis sumpsit, sursum quod nobis proposuit. Iste est mons domus Domini praeparatus in vertice montium, ad quem fluunt omnes gentes (Mich. IV), et de quatuor angulis arcae quasi de quatuor mundi partibus ascendit.

CAP. VIII. De diversitate arcam ascendentium.

Alii siquidem ascendunt de calore orientis, alii de calore occidentis, alii de frigore orientis, alii de frigore occidentis. Calor orientis est fervor spiritualis, calor occidentis est concupiscentia carnis. Frigus orientis tumor superbiae, frigus occidentis caecitas ignorantiae. In calore orientis creatus est homo, propter quod et positus est in hortis Eden ad australem orientis, sed transivit ad frigus orientis, quando ad illius participationem se contulit, qui primus ad aquilonem sedem se positurum dixit (Isa. XIV). Deinde ad calorem occidentis cecidit, quando post peccatum aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis invenit (Rom. VII). Tunc quoque ad frigus occidentis corruit, quando ignorantiae caecitate percussus, illius coelestis panis esum oblivisci coepit. In calore orientis principium est bonae naturae, in frigore orientis initium culpae. In calore, et frigore occidentis poena corporis et animae. In calore orientis in alto creatus fuit homo in frigore orientis, superbe exaltare se voluit homo, et idcirco in calore et frigore occidentis ad ima corruit homo. Sed per mediatorem Dei et hominum Dominum Jesum Christum, ecce isti jam veniunt ab Oriente, et illi ab Occidente ut recumbant cum Abraham et Isaac, et Jacob in regno coelorum (Matth. VIII). Jam clamant aquiloni ut det, et austro ne prohibeat filios Dei (Isa. XLIII). Quia enim Jesus Christus verus Deus et verus homo est, in homine praebet exemplum, ex divinitate remedium. Ex humilitatione susceptae infirmitatis nostram, et superbiam reprimit, et illuminat caecitatem; ex virtute majestatis et animas nostras cibo invisibili pascit, et corpora nostra per obumbrationem Spiritus sancti ab aestu vitiorum protegit. Idem ergo nobis et lignum vitae, et liber vitae efficitur, lignum, quia obumbrat et pascit, liber quia increpat et erudit. Increpat elatos, illuminat caecos, esurientes cibant, aestuantes obumbrat. Audiant elati increpationem, et humilientur, audiant caeci animo doctrinam, et illuminentur. Quos exurit aestus vitiorum, umbram petant ut refrigerentur. Qui esuriunt et sitiunt justitiam, huc properent ut saturentur. Nemo se excuset, omnis homo congruum suo

morbo remedium invenit, ubi et malis locus datur, ut se corrigant, et bonis ut meliores fiant. Ascendamus ergo omni occasione postposita. Ascendamus alacres, ascendamus laetantes, quia in domum Domini ibimus (Psal. CXXI). Ascendamus ad festa supernae patriae tribus Israel ad confitendum nomini Domini in turribus Hierusalem (ibid.). Levemus sursum oculos nostros, et videamus purpureas semitas stratas in lateribus montium aeternorum, et calles supernae directos usque ad portas Hierusalem. Ibi vexillum crucis in sublimi luce, luce rosea micans, hostes terret et amicos confortat. Portae civitatis apertae sunt, et in plateis ejus voces canentium Alleluia. Videbis illuc ascendentes populos multos, accinctos in psalmis canentes ex omnibus gentibus et nationibus et linguis, alios in vestitu roseo fulgentes, alios amictu candido nitentes, alios in viola sandicina praelucentes omnis ornatus ad solemnitatem. Grandis et innumerabilis populus qui praeparatus est ad diem Domini. Ipse rex sursum est, et invitat nos. Deorsum est, et adjuvat nos. Excitantur pigri, confortantur timidi, roborantur infirmi, et animosiores red duntur strenui. Omnis aetas, utriusque sexus, omnis conditio concurrunt ex omnibus mundi partibus, et ascendunt certatim cum alacritate et laetitia videre regem in decore suo. Cupiunt omnes, cupiunt singuli in die tantae solemnitatis apparere festivi Loquamur ergo nunc de his gradibus ascensionum, quibus in coelum scanditur, ut nullum terreat labor itineris, quem delectat praemium repromissionis. Sunt quidem ibi purpurei ascensus, quia cum labore ascenditur, sed substernitur charitas, qua labor ipse allevetur. Primus itaque ascensus est de frigore orientis, hoc est de tumore superbiae quia oportet primo peccatorem humiliari, et per obedientiam resurgere, qui per inobedientiam lapsum incurrerat culpae. Secundus ascensus est de calore occidentis quia necesse est deinde vitia carnis calcare, ut non ambulemus secundum desideria nostra, et mortificare membra nostra, quae sunt super terram, ut non serviamus ultra peccato (Colos. III). Tertius ascensus est de frigore occidentis, quia cum jam perfecte affectus carnales per abstinentiam, et exercitium disciplinae in nobis exstinxerimus, tunc libere meditationi, et

doctrinae divinarum Scripturarum vacare poterimus, ut per studium lectionis et meditationem rursus illuminetur oculus mentis, sicut dicit Psalmista: Declinate a me maligni et scrutabor mandata Dei mei (Psal. CXVIII). Quartus ascensus est de calore orientis, ubi de bono proficimus in melius, quia nequaquam ad perfectionem venire possumus, nisi etiam in bonis, quae agimus, sine intermissione crescere studeamus. Quod autem columnam triginta cubitorum altitudinem habentem in medio arcae ereximus, sive ita ad litteram factum esse credamus, sive non, nihil interest, si tamen spatium ejusdem dimensionis, et quantitatis ab uno sursum patuisse intelligamus. Rursum quod per triginta cubitorum altitudinem divinam Scripturam significari diximus, et postea per columnam triginta cubitos habentem in altitudine Christum figurari asseruimus, contrarium non est, quia omnis Scriptura divina unus liber est, et ille unus liber Christus est, quia omnis Scriptura divina de Christo loquitur, et omnis Scriptura divina in Christo impletur, et legendo Scripturam hoc quaerimus, ut ejus facta, et dicta, atque praecepta agnoscentes, quod jussit facere, et quod promisit percipere mereamur. Sicque et cognitione veritatis, et merito virtutis crescentes, usque ad ejus conformitatem et mensuram aetatis plenitudinis (Ephes. IV) ipsius specialiter pertingamus.

CAP IX. De ligno vitae, et libro vitae in columna.

Igitur ut melius pateant quae diximus, ipsam supradictam columnam in medio arcae depinximus, eidemque in latere australi lignum vitae, in latere vero aquilonari liber vitae nomen ascripsimus. Unde et in eodem latere triginta volumina divinae paginae secundum ordinem ab uno sursum, hoc est in singulis mansionibus decem disposuimus, quia sicut diximus, omnis divina Scriptura unus ille liber est, qui liber vitae est. Et sciendum quod Christus cum in gemina natura una aeterna constet persona, secundum utramque naturam et liber vitae, et lignum dici potest, attamen specialiter nobis secundum formam humanitatis assumptae liber vitae factus est, quia in homine praebuit exemplum. Secundum formam divinitatis lignum vitae factus est, quia ex virtute divinitatis praestare remedium.

CAP. X. De duobus, quae sunt in ligno, et de libro, et ligno vitae.

Lignum in se duo habet, fructum et folia, fructu pascit et foliis obumbrat. Sic virtus divinitatis illuminatarum mentium refectio est, et infirmantium obumbratio. Liber vitae ad aquilonem respicit, quia per humanitatem Salvatoris exortum est lumen habitantibus in regione umbrae mortis. Et lignum vitae ad austrum vertitur, ut robustos gustu suae dulcedinis pascat et provehat, et infirmos adhuc, ne deficient in aestu tentationum, sub alis protectionis suae quasi in umbraculo meridiano abscondat. Haec ipsa si paululum prosequamur non sit onerosum. Volumus enim nunc more exponentis planis, et paucis verbis sensum aperire, nunc meditantis, nunc quasi dubitationes, nunc quasi invenientes huc illucque acie mentis discurrere.

CAP. XI. De diversis libris, et quis liber vitae dicatur.

Sunt autem diversi libri. Alii enim sunt libri scripti a Deo, alii scripti ab hominibus. Libri, quos scribunt homines, ex pellibus mortuorum animalium, sive ex alia qualicunque corruptibili materia fiunt, et cum pusillum duraverint, ipsi quoque veterascunt, et quadam sua more resolvuntur in nihilum, nullum de se deinceps relinquentes vestigium. Et istos libros omnes qui legunt, moriuntur aliquando, et nemo semper vivens invenitur. Ii ergo, quia ex mortuis a mortalibus morituti fiunt, et suis lectoribus, suis amatoribus vitam semper permanentem dare non possunt, nequaquam libri vitae, sed mortis potius, vel mortuorum, vel morientium appellari digni sunt. Quod si ego talem librum invenire possim, cujus origo aeterna, cujus incorruptibilis essentia, cujus cognitio sit vita, cujus scriptura indelebilis, cujus inspectus desiderabilis, cujus doctrina facilis, cujus scientia dulcis, cujus profunditas imperscrutabilis, cujus verba innumerabilia, et unum tamen verbum omnia, hic sit liber vitae. Hos sic distinguentes altius videbimus.

CAP. XII. De tribus libris.

Tres sunt libri. Primus est quem facit homo de aliquo; secundus, quem creavit Deus de nihilo; tertius quem Deus genuit Deum de se Deo. Primus est opus hominis corruptibile; secundus est opus Dei, quod nunquam desinit esse, in quo opere visibili invisibilis sapientia Creatoris visibiliter scripta est; tertius est non opus Dei, sed sapientia, per quam fecit omnia opera sua Deus, quam genuit non fecit, in qua ab aeterno cuncta, quae facturus erat secundum sententiam providentiae et praedestinationis praescripta habuit. Et hic est liber vitae, in quo quidquid semel scriptum fuerit, nunquam abolebitur, et omnes, qui meruerint pervenire usque ad ejus inspectionem, vivent in aeternum.

CAP. XIII. De tribus verbis.

Item tria sunt verba. Primum est verbum hominis, quod prolatum desinit; secundum est verbum Dei, id est opus Dei, quod creatum non invariabiliter subsistit, nec tamen aliquando desinit; tertium est verbum Dei, quod genitum non creatum, finem et principium nescit, neque ullam mutabilitatem recipit, et hoc est, verbum vitae.

CAP. XIV. De tribus lignis vitae.

Item sunt tria ligna vitae. Primum est arbor illa materialis, quam produxit Dominus Deus de humo in principio, cum plantaret paradysum in medio ejus. Cujus fructum ne post peccatum tangeret homo, ejectus est a paradiso. Secundum est Dominus Jesus Christus, qui secundum formam assumptae humanitatis in medio Ecclesiae suae, quasi lignum vitae in medio paradisi (Gen. II) plantatus est, de cujus fructu quisquis digne manducare meruerit, vivet in aeternum. Tertium est lignum vitae, quod plantatum est in illo invisibili paradiso, id est sapientia Dei, cujus fructus cibus est beatorum angelorum. Secundum et tertium unum est lignum vitae. Sed ad tertium creatus fuit homo, a primo ejectus est homo, per secundum revocatur homo. Igitur lignum vitae non est nisi in paradiso, extra inveniri non potest, ibi est locus ejus, ibi figit radices, ibi ramos expandit, et profert fructum in tempore suo. Et credo, propter decursus aquarum viventium, quia plantatum est propter fontem, qui oritur in medio paradisi, et irrigat universum paradysum, et ideo nec siccari radix ejus, nec rami arescere, nec folia defluere possunt, sed permanet virens in perpetuum. Habes igitur tres libros, tria verba, et tria ligna, quae si in singulis sibi invicem comparare volueris, videbis quam sit nihil imum comparatum cum medio, nec tamen id esse potest medium comparatum, cum summo, quod imum est comparatum cum medio.

CAP. XV. Item de tribus libris vitae.

Verbi gratia, tres tibi libros praescripsimus; primum qui est opus hominis; secundum qui est opus Dei, tertium qui est non opus Dei, sed sapientia Dei; per quam facit omnia opera sua Deus. Dic ergo opus hominis, opus Dei, et sapientia Dei. Inter haec qualis sit comparatio videamus. Certe Salomon cum respexisset ad opera hominum et considerasset ea, ait sic: Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole? (Eccle. I.) Non ergo satis fuit ei solum modo dixisse vanitas, nisi congeminans repotisset: Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Et bene. Si enim testante Psalmista: Vanitas est omnis homo vivens (Psal. XXXVIII); merito opus hominis non solum vanitas dicitur, sed vanitas vanitatum. De operibus autem Dei quid sentiat paulo post manifestat, dicens: Didici quod omnia opera, quae fecit Deus perseverent in aeternum. Non possumus eis quidquam addere, nec auferre, quae fecit Deus, ut timeatur. Quod factum est, ipsum permanet (Eccle. III). Quid igitur dicam? Si opera hominum cum operibus Dei comparare voluero, dicam aliquid opus hominis esse, an non? Quando consideratur aliquid in se esse videtur, quando comparatur nihil esse videtur, quia inestimabile est, quantum in comparatione superetur. Si tamen altius ascendens opus factori suo comparaveris, minus adhuc invenis esse omne spatium temporis comparatum aeternitati deitatis. Sic etiam est de verbo.

CAP. XVI. Item de tribus verbis.

Aliud est verbum hominis, aliud est verbum Dei, opus Dei non Deus, atque aliud verbum Dei Deus. Sed opus Dei, quia visibile est, extrinsecum verbum dicitur, quasi oris prolatio. Sapientia vero Dei, quia invisibilis est, intrinsecum verbum appellatur, quasi mentis conceptio. Et sicut vox prolata statim perit, intellectus autem permanet, sic quod Deus fecit variatur, quod est Deus non mutatur. Et sicut per prolationem vocis cognoscitur cogitatio cordis, sic in opere suo manifestatur sapientia Creatoris. Opus enim hoc, opus pulchrum. Opus Deo opifice dignum, opus quod sapientem deceat, opus quod nemo nisi omnipotens, facere queat, et ideo specie sua tanquam voce quadam virtutem sui conditoris protestatur, et sapientiam loquitur. Quae sapientia sic fecundavit universa, ut habitet in eis quae fecit, in singulis tota, et in toto tota, nec minor in toto, nec minor in singulis, et ideo non totum majus, non singula minus, quia totum totam, et singula totam loquuntur sapientiam. Verbum igitur loquitur verbum, sed verbum quod factum est verbum quod fecit, verbum quod transit, verbum quod mutabilitatem non recipit; verbum quod sensu percipitur, verbum quod mundo corde videtur; verbum pulchrum, verbum pulcherrimum; verbum quod oculos corporis delectat, verbum quod oculos cordis illuminat, verbum creatum, verbum non creatum, sed natum, non ore prolatum, sed de corde eructatum, non quod desinit emissum, sed quod permanet genitum. Propterea si sapientiae opus suum comparas, minus est omne quod transit ad id quod mutabilitatem nescit, quam vel unius momenti instans temporis quantumvis diuturno comparatum, quod temporis angustias non excedit. Sic est de ligno.

CAP. XVII. De trivus paradisis, et comparatione trium lignorum quae sunt in eis.

Tres sunt paradisi. Unus terrestris, cujus incolae sunt primus Adam terrenus. Secundus fidelis, quod est Ecclesia sanctorum, quam fundavit et inhabitat secundus Adam coelestis, id est Christus. Tertius coelestis, qui est regnum Dei, et vita aeterna, et terra viventium, vel potius terra vivens, in qua habitat Deus. In primo paradiso lignum vitae est arbor materialis. In secundo lignum vitae est humanitas Salvatoris. In tertio lignum vitae est sapientia Dei, verbum Patris, fons vitae, et origo boni, et haec est vere vita aeterna. Nunc veniamus ad comparationem. Certe lignum vitae, quod erat in paradiso terrestri, corporalem solummodo vitam sine defectu vegetare potuit. Lignum autem vitae fidelis paradisi, id est Jesus Christus manducantibus carnem suam, et bibentibus sanguinem suum vitam aeternam repromittit, et tamen idem ipse exprimere volens quantum distaret sacramentum a virtute, ait: Corpus nihil prodest, spiritus est qui vivificat (Joan. VI). Quasi diceretur: Si me corporaliter in sacramento sumitis, non hoc vobis sufficere credatis, nisi etiam me quemadmodum verbum vitae sum illuminans animas, justificans peccatores, et mortuos vivificans, spiritualiter edere dediceretis.

CAP. XVIII. De arbore sapientiae, et vero ligno vitae, ejusque incrementis, et profectu.

Hoc est igitur vere lignum vitae verbum Patris, in excelsis sapientia Dei, quae in cordibus sanctorum tanquam in paradiso invisibili per timorem seminatur, per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per devotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, per spem viret; per circumspectionem frondet, et expandit ramos, per disciplinam floret, per virtutem fructificat, per patientiam maturescit, per mortem carpitur, per contemplationem cibatur. Sed quia longius sermo processit paululum respiremus, simul orantes ipsam Dei sapientiam, ut nos gustu dulcedinis suae dignetur satiare, quae nos per gustum amarum mortis non dedignata est redimere. Cui honor, et imperium in aeterna saecula saeculorum. Amen.

LIBER TERTIUS

PROLOGUS.

In fine praecedentis libri per similitudinem cujusdam arboris demonstravimus qualiter sapientia oriatur, et crescat in nobis. Hic ipsius incrementi gradus, quos ibi breviter et summatim perstrinximus, latius per singula prosequendo explanabimus.

CAP. PRIMUM. De seminatione arboris sapientiae per timorem.

Primo igitur ibi de sapientia dictum est, quod per timorem seminatur. Et quidem pulchre per timorem seminatur sapientia, quia timor Domini principium est sapientiae (Eccli. I). Et sicut de seminibus oriuntur germina, ita de timore Domini nascitur sapientia. Charitas enim ipsa est sapientia, quia per charitatem Deum gustamus, gustando autem cognoscimus sicut dicit Psalmista: Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. XXXIII). Timor autem Domini ipse ad nos charitatem adducit, quia dum docet timere periculum, facit amare praesidium. Consideratis enim poenis inferni et tormentis, quae damnatos exspectant, subito animus terrore concutitur, ac deinde ad se reversus, ac viam evadendi quaerens, statim illum ex desiderio requirit, per quem instans periculum evadere se posse agnoscit. Quem postquam invenit, ex affectu dilectionis amplectitur; tunc ille horror primum intolerabilis ex amore mitigatur, et sic de timore charitatis quidem nascitur, sed per charitatem timor consumitur. Praeterea timor Domini postquam venit ad cor facit pauperem spiritu, paupertas autem spiritus duplex est. Nam sunt et corporales divitiae in affluentia rerum temporalium, et sunt spirituales divitiae in possessione virtutum. Uterque ergo apud Deum dives esse convincitur. Uterque a regno coelorum prohibetur, et ille videlicet, qui temporalibus his, et perituris bonis superfluo abundare concupiscit, et ille qui quasi magnum aliquid de se aestimans sua se virtute gloriatur stare. Sed timor Domini ad mentem veniens, dum pondus futuri examinis, et quam districtus venturus sit iudex nobis in cogitatione anteponit, omnem mox terrenae concupiscentiae delectationem exstinguit, et nostram infirmitatem utiliter ad memoriam revocans, quam humilia de nobis sentire debeamus ostendit. Sopito deinde terrenorum desideriorum strepitu, continuo mens ad quietem internae pacis componitur, et ut capax esse possit coelestis sapientiae, ex ipsa sua tranquillitate praeparatur. Sapientia enim habitare nescit nisi in corde pacifico, et ideo illi, in quibus adhuc terrena desideria perstrepunt, quae sit sapientia non

noverunt. Nam sicut beatus Job testatur - Mare loquitur secum non esse sapientiam (Job. XXVIII), quia mentes, quas curae carnales exagitant, non comprehendunt eam, sed qui minoratur actu ipse invenit eam, quia dum animus ab exterioribus abstractus ad seipsum colligitur, robustior ad contemplanda aeterna sublevatur. Sic ergo timor Domini facit pauperem spiritu paupertas spiritus tranquillat cor, tranquillitas cordis inchoatio est sapientiae coelestis.

CAP. II. De rigatione arboris sapientiae per gratiam.

Secundo dictum est, quod per gratiam rigatur. Sicut enim timor similis est semini, ita gratia similis est humori, qui rigat semen jactam in terram, et germinare facit. Postquam enim mens hominis quadam, ut ita dixerim, violentia a delectatione carnali per timorem abstracta fuerit, necesse est ut statim jam aliquid spiritualis gaudii praegustare incipiat, ne si omnino a delectatione aliena remanserit, quasi semen aridum absque humore ad germen sapientiae convalescere non queat. Fit igitur divina gratia aspirante, ut cum animus perfecte a corporeis passionibus, et desideriis terrenis exutus fuerit, quadam statim insolita laetitia perfundatur, ut eo amplius amarum esse agnoscat quod deseruit, quo magis dulcis sentit esse quod invenit. Haec est gratia, quae jactum in cor hominis per timorem semen sapientiae, desuper insula rigat, quia illas mentes internae dulcedinis desiderium trahit, quas nullus concupiscentiae carnalis affectus foris religavit. Dicatur ergo de sapientia, per timorem seminatur, per gratiam rigatur, quia timor primum carnalis delectationis affectum ab animo praecidit, ac deinde gratia eundem animam quasi jam defaecatum et purum a sordibus spiritali delectatione perfundit.

CAP. III. De putrefactione arboris savientiae per dolorem.

Tertio dictum est, quod per dolorem moritur. Sicut semina germinare non possunt, nisi prius in terra computrescant, et quodam modo moriantur, ita nos germen bonum proferre non possumus, nisi prius per salubrem quemdam, et vivificum dolorem huic mundo moriamur. Dolor hic est de praesentis vitae exsilio. Et bene post perceptionem gratiae, dolor nascitur, quia tunc vere in quibus malis simus agnoscimus, quando per infusionem divinae gratiae illuminati dulcedinem spiritualium bonorum aliquatenus degustare valemus. Unde Salomon dicit: Qui addit scientiam, addit et dolorem (Eccle. I). Quincunque enim spiritualium bonorum dulcedinem non noverunt, carnalis concupiscentiae passiones etiam tunc amant cum affligunt, et ideo gratia cor praevenit ut excitet illud, ut agnoscat homo exsiliium suum, et flere discat mala quae tolerat. Et inde est, quod post acceptum donum gratiae continuo mens ad lamenta solvitur, dolore pascitur fletibus delectatur, et tanto jam impatientibus mala praesentia tolerat, quanto ardentius e vicino admonita ad bona futura suspirat. Jam non solum mundum deserit, sed fugit, non solum postponit, sed odit, et quae prius timore coacta ea, quae illicite possidebat dereliquit, nunc salubri dolore compuncta etiam iis, quae humanae conditionis infirmitas exigit, necessitatibus inservire ingemiscit. Et sicut prius per timorem ab illicitis mundi actionibus se sequestravit, ita nunc omnem mundi speciem (quantum possibile est) in hac adhuc mortalitate viventi, a cogitatione funditus excludit.

CAP. IV. De radicatione arboris sapientiae per fidem.

Quarto dictum est, quod per fidem radicitur. Tria sunt genera hominum: infideles, infirmi in fide, fideles. Infideles sunt gentes, quae ignorant, Deum quae non credunt Evangelio Christi, qui praeter hanc vitam, qua temporaliter hic vivitur, aliam vitam nullam esse arbitrantur. Hi in terra radices figunt, quia eo magis praesentibus inhiant, quo bona perpetua, quae sequuntur minus noverunt. Terrena ambiunt felices hic esse quaerunt, quia post hanc vitam se nihil futuros esse existimant. De numero istorum fuit stultus ille, qui in libro Job, per Eliphaz subsannatur. Vidi, inquit, stultum firma radice et maledixi pulchritudini ejus statim (Job V). Stultus est, qui ignorat ad quid factus sit, qui praeter id quod videt nihil esse credit, qui quae sibi mala restant praevidere nescit, atque haec peritura et falsa quaedam bona, quasi semper sint permansura, diligit. Hic aliquando firmiter radicitus esse videtur, dum temporaliter floret, sed sapiens ejus pulchritudini statim maledicit, quia post haec momentanea bona ad quae sit mala rapiendus agnoscit. De hoc quoque stulto Psalmista dicit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus (Psal. LII); et deinde annumeratis complicitibus ejus. Non est, inquit, timor Dei ante oculos eorum (Psal. XIII). Quomodo enim timere Deum possint, qui esse Deum non credunt? Unde consequenter ostenditur, quod eos, ad quos Dei timor non pervenit, etiam ad ipsum principium sapientiae pertingere non contingit. Nunc jam videamus de iis, quos secundos numeravimus, an sint radicati, aut ubi fixerint radices suas. Non videntur ii habere radices. Infirmi enim in fide sunt, quibus jam aliquid persuasum est de veritate, sed adhuc in quadam ancipiti mentis sententia fluctuantes, iis quae in sacro eloquio de futuris praemiis bonorum, vel poenis malorum referuntur, nec omnino contradicunt, nec prorsus acquiescunt. Vident enim quaedam in hoc mundo sic geri, ex quibus et Deum esse, et humana curare possit intelligi, et quod cuncta hominum facta, sive bona, sive mala, reserventur ad judicium. Hoc ergo considerantes timere incipiunt, quod minatur Deus, atque hoc timore percussi quod jubet facere, et

quod prohibet vitare proponunt, et fit nonnunquam, ut cum ad tempus hoc timore exercitati fuerint, jam non solum timeant quod minatur Deus, sed etiam quodam mentis affectu appetere incipiant quod promittit. Sed cum rursum malos in hoc mundo florere conspiciunt, et multa alia in hac vita, ita confuso ordine volui, ut nequaquam mundus per providentiam Dei gubernari, sed omnium rerum eventus fortuitis subjacere casibus videantur continuo zelare incipiunt pacem peccatorum, et in hoc mundo ipsi quoque florere concupiscunt. Tacitis sibi cogitationibus dicunt, vanum esse timere iudicium, nihil esse quod stulti homines de poenis inferni, et de suppliciis malorum confinxerunt, ex timore non ex veritate hoc processisse, cum utique Deus si ita districte facta hominum pensaret, tam manifestis indiciis hoc declararet, ut nemo deinceps ambigere potuisset. Postremo autem valde esse a ratione alienum, pro incertis certa relinquere, et sectando invisibilia quaedam, quae utrum vere sint, an decepti homines ea ita esse finxerunt, nemini unquam scire datum est, certa et praesentia bona, quae commune hominum iudicium et sensus probat, non solum bona esse, sed etiam humanae naturae valde necessaria, quadam improba praesumptione contemnere maxime cum haec omnia Deus non nisi ad utilitatem hominum creasse probetur. Et idcirco Deo non fieri injuriam si utantur bonis; quae non ob aliud nisi ut homines eis uterentur creavit. Isti ergo tales, qui fidem suam non nisi secundum incertos rerum eventus pensare noverunt, non possunt esse stabiles, quia sicut quadam mentis levitate facile verbo veritatis ad tempus credunt, ita etiam facile in tempore tentationis a fide veritatis recedunt, quia facile cum tentantur falsum esse persuadetur, unde et prius dubitabant etiam cum stare videbantur. Talium hominum typum in se Propheta expressit cum diceret: Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei (Psal. LXXII). Quia zelavi in peccatoribus pacem peccatorum videns (ibid.). Et paulo post: Quomodo, inquiunt, scit Deus; et est scientia in Excelso, quia ipsi peccatores et abundantes in saeculo obtinuerunt divitias (ibid.). Interrogant enim isti, et dubitant, et quibusdam cogitationum suarum

aestibus circumferuntur nescientes ad quam partem potius sententiam suae mentis inclinent. Credere non possunt et negare non praesumunt. Assertio dubia est, et fides suspecta. Qui autem fideles sunt, ii radices habent, sed non sicut increduli radices figunt in hoc mundo, sed sunt per fidem et dilectionem radicati et fundati in Deo. Isti sunt vinea Domini Sorec, vinea fidelis, vinea justa, quam ipse bonus agricola plantavit, imo transplantavit, quia de Aegypto transtulit, et eiecit gentes, et plantavit eam (Psal. LXXIX). De his alibi Dominus per prophetam dicit: Plantabo eos super humum suam, et non evellam eos amplius (Amos IX). Humus namque, et patria nostra Deus est, in quo plantamur, quando ei per devotionem mentis adhaeremus dicentes cum Psalmista: Mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam (Psal. LXXII). De qua videlicet humo amplius non evellimur, si usque in finem in ejus dilectione permanemus. De hac quoque radicatione Spiritus sanctus per prophetam dicit: Quodcunque reliquum fuerit de domo Judae mittet radices deorsum, et faciet fructum sursum (Psal. XXXVII). In reliquiis enim domus Judae fideles significantur, qui radicem deorsum mittunt, quia omnem cogitationem cordis sui ad interna gaudia defigunt. Fructum autem sursum faciunt, quia in superna patria, quam in hac vita per amorem semper requirunt, vitae dona postmodum in retributione percipiunt. Quod ergo infideles negant, et de quo infirmi in fide dubitant, fideles et credunt et exspectant. Et quod infideles diligunt, infirmi autem in fide zelant, hoc fideles fugiunt. Fides igitur est, per quam radicat sapientia, quia per fidem firmatur animus, et constabatur affectus. Qui autem in fide haesitat, hic neque in timore Dei, neque in amore Dei perfectus esse potest. Aliter enim timemus quod suspicamur, aliter timemus quod credimus. Quod credimus, perfecte timemus; quod autem suspicamur, hoc plerumque idcirco timere negligimus, quia ex ipsa nostra dubitatione in quamdam perniciosam securitatem cadimus, ut jam id solum esse justum credamus, quod a nostra cupiditate non discordare cernimus, ita ut saepe mens nostra decepta hoc potius venturum esse existimet, quod magis sibi evenire desiderat. Ut igitur

nec timor remissus, nec affectus tepidus sit, necesse est ut firmam et inconcussam fidem habeamus, per quam firmiter radicati ea, quae in tribus praecedentibus accepimus bona confirmemus.

CAP. V. De germinatione arboris sapientiae per devotionem.

Quinto loco adjunctum est, quod per devotionem germinant. Devotio est fervor bonae voluntatis, quem mens cohibere non valens certis manifestat indiciis. Haec dividitur in tria, in zelum et compassionem, et benevolentiam. Zelus est, dum pro amore justitiae defensorem ultro se offert animus calumniam veritatis pati non sustinens. Compassio est, quando miseriis aliorum condolemus. Benevolentia est, quando prompta voluntate beneficia rogati annuimus. Et pulchra est similitudo: Germinare enim grana tunc dicimus, quando natura quadam occulta vi integrum rumpit ut germen prodeat, quod intus latuit, et non secus bona voluntas celare se non valens quadam, ut ita dicam, violentia ad exhibitionem boni operis foras exit.

CAP. VI. De ortu arboris sapientiae per compunctionem.

Sexto loco de sapientia dictum est, quod per compunctionem oritur. Hic mihi occurrit evangelica illa parabola, in qua regnum coelorum thesauro abscondito in agro comparatur (Matth. XIII). Regnum quippe coelorum est vita aeterna. Vita autem aeterna Christus est. Christus autem sapientia est, sapientia vero thesaurus est. Et hic thesaurus est absconditus in agro cordis humani, ubi factus est homo ad imaginem et similitudinem Creatoris sui. Quoniam ita conditum est cor hominis, ut in eo tanquam in speculo quodam suo divina sapientia reluceret, et quae in se videri non potuit, in sua imagine visibilis appareret. Magna prorsus dignitas hominis portare imaginem Dei, et illius in se jugiter vultum aspicere, atque eum semper per contemplationem praesentem habere. Sed postquam primus ille parens, vetitum assecutus, et interdictum tangens delectationem suam in terram sparsit, peccati pulvis superjectus cordi humano pretiosum thesaurum istum ab oculis nostris abscondit, et caligo ignorantiae obtensa lumen sapientiae interceptit. Et hoc est illud quod in templo Salomonis figuratum est, ubi legitur quod postquam perfecit Salomon omne opus ad aedificationem domus Domini, et consummata sunt universa, quae ad instructionem domus pertinebant, continuo nebula implevit domum, ita ut sacerdotes ministrare non possent (III Reg. VIII). Salomon quippe interpretatur pacificus, et significat illum qui est pax nostra, qui reconciliavit nos Deo in sanguine suo. Et quia idem ipse, Jesus Christus Dominus noster sapientia est Patris; Salomon Deo templum aedificat, quia per sapientiam Dei cor hominis factum est, ut in eo quasi in templo Deus habitaret. Haec est sapientia, quae aedificavit sibi domum, quia descendens in orbem terrarum delicias suas dicit esse cum filiis hominum (Prov. VIII). Sed haec domus, ut aedificata est, nebula impletur, quia homo conditus, ac deinde peccando ab illa internae contemplationis specula corruens, in has miseris praesentis vitae tenebras labitur, ubi digne Deo ministrare non valet, quia caligine ignorantiae obvolutus quid agendum vel vitandum sibi sit ex maxima

parte jam non videt. Absconditus ergo est thesaurus iste in agro cordis nostri, qui tunc invenitur, quando sapientia oritur. Sapientia autem oritur, quando veritas manifestatur. Veritas autem manifestatur, quando ignorantia pellitur, ignorantia autem pellitur, quando mens illuminatur. Pulsa autem ignorantia veritas manifestatur. Manifestata veritate sapientia oritur, oriente sapientia thesaurus invenitur. Haec compunctio, et quasi palus acutus terram cordis nostri fodit, et quasi ignis rubiginem exurit, et quasi splendor tenebras pellit. Per hanc debemus fodere altos puteos in cordibus nostris, ejicientes omnem terrenitatem a nobis, ut possimus, invenire thesauros absconditos, et occultam venam aquarum viventium. Sic Abraham, Isaac et Jacob patres nostri puteos foderunt, quaerentes aquam vivam sapientiae, et quando Alophyli puteos illos absentibus eis terra repleverunt, ipsi rursus foderunt, rursusque aquam vivam quaerebant, et hoc frequenter faciebant. Ita et nos si maligni spiritus corda nostra studio compunctionis ab omni terrenitate emundata rursus insidiantes terra repleverint, iterum fodere ea per compunctionem, iterumque emundare debemus. Et hoc tandiu facere oportet, quousque aquam vivam inveniamus, et quousque thesaurum pretiosum reperiamus. Cum autem invenerimus abscondere eum debemus, quia cito amittitur quod incaute manifestatur. Thesaurum autem inventum manifestat, qui acceptum donum sapientiae in ostentatione portat. Thesaurum autem inventum abscondit, qui accepto dono sapientiae non foris in oculis hominum, sed intus coram Deo inde gloriari quaerit. Oportet etiam nos ire, et vendere omnia quae habemus, et emere agrum istum, quia quicumque ille est, cui interna gaudia jam revelata sunt, pro contuitu eorum libenter debet contemnere omnia, quae in hoc mundo ipsum delectare poterunt. Sed inter haec sollicitè considerandum est iis, qui sapientiam quaerunt, quod non ob aliud, sed propter seipsam quaerenda est sapientia. Nihil enim melius est sapientia, et ideo indignus est sapientia, qui aliud quam ipsam per ipsam obtinere intendit, qui non ut possideat, sed ut vaenalem prostituat sapientiam quaerit. Praeterea, si Christus est sapientia, qui sapientiam pro humana laude quaerit, similis esse convincitur

proditori Judae, qui Christum vendidit. Quaeramus ergo thesauros absconditos, quaeramus sapientiam, quaeramus Christum, sed non sicut Judas, qui Christum quaesivit ut venderet, non ut possideret. Quaesivit enim Christum Judas, et invenit et tenuit, sed non retinuit, quia vendidit. Sed sanctae mulieres ad sepulcrum cum aromatibus venientes Christum quaesiverunt et invenerunt, tenuerunt et retinuerunt, quia non quaerebant ut venderent, sed ut possiderent (Matth. XXVIII). Dicamus ergo de sapientia, per timorem seminatur, per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicat, per compunctionem oritur. Hi gradus videntur mihi significari, ubi jubetur Abraham exire de terra sua, et de cognatione sua, et de domo patris sui, at tunc demum terra ei demonstranda permittitur. Exi, inquit Dominus, de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui; et veni in terram quam monstravero tibi (Gen. XII). Igitur per timorem eximus de terra nostra, per gratiam eximus de cognatione nostra, per dolorem de domo patris nostri egredimur, per fidem et devotionem Dominum sequimur, ac sic deinde in sexto gradu terra nobis promissa per compunctionem demonstratur. Per timorem relinquimus censum terrenum, per gratiam et dolorem mutamus affectum, per fidem et devotionem confirmamus animum, per compunctionem invenimus desiderium. De terra nostra eximus, cum ea quae foris possidentur terrena bona derelinquimus. De cognatione nostra eximus, quando vitiis, quae in nobis, et ex nobis nata sunt abrenuntiamus. De domo patris nostri eximus, quando mundum omnem, et ea quae in mundo sunt, prorsus a cogitatione nostra sequestramus, et omnem animi intentionem in sola aeterna defigimus. Pater noster secundum illam nativitatem, qua in peccatis nati sumus, diabolus est, quia secundum nativitatem ad ejus dominium pertinemus, qui auctor est peccati. Ejus domus est mundus iste, quia merito suae perversitatis mundi hujus, et eorum qui mundum istum amant, princeps factus est. Egressis autem de terra nostra, et de cognatione nostra, et de domo patris nostri, alia a Domino terra ostenditur, quando, nobis perfecte huic mundo mortuis quiddam jam de futuris gaudiis quasi de longe odorare conceditur.

Afflatus enim, Spiritu sancto insolito gaudio animus hilaescit, et miratur quale ad gustandum esse possit, quod tam mire etiam per odorem reficit.

CAP. VII. De incremento arboris sapientiae per desiderium.

Septimo loco adjunctum est, quod per desiderium crescit. Sicut enim compunctio incendio comparatur, ita desiderium simile est fumo, qui de incendio nascitur, qui in directum ascendit, et quanto magis sursum tollitur, tanto amplius extenuatur, tandemque elevatus in sublime ab oculis intuentium prorsus subducitur. Postquam enim per ignem compunctionis rubigo peccati a mente fuerit consumpta, et ille internus fulgor in corde micare coeperit, confestim animus in quamdam contemplationis speculam sublevatur, ibique quodammodo seipso altior effectus, quamdam, ut ita dixerim, lucidam regionem, et terram novam eminus prospicit, qualem nunquam antea vel vidisse se meminit, vel esse existimavit. Miratur et ipse qui videt, et prae gaudio praesentis luminis praeteritas ignorantiae suae tenebras accusat, miratur subter se in imo, quo prostratus jacuit, miratur super se in summo, quo elevatus tendit. Gaudet se tantum jam evasisse ab eo quod doluit dolet se tantum adhuc abesse ab eo quod, diligit. Conatur igitur festinat, ascendit, crescit per desiderium, et quemadmodum virgula fumi, quanto magis sursum tollitur, tanto amplius extenuatur, ita coelestibus appropinquans, et omnem terrenae concupiscentiae nebulam evaporans totus spiritalis efficitur, tandemque se humanis subducit aspectibus, dum ad terrena ista, et visibilia concupiscenda amplius extra recusans, intus in abscondito faciei Domini gloriatur.

CAP. VIII. De roboratione arboris sapientiae per charitatem.

Octavo loco adjunctum est: per charitatem roboratur. Charitas similis est vino. Vinum namque eos, quos inebriaverit reddit hilares, audaces, fortes, obliviosos, et quodammodo insensibiles. Sic charitas mundando conscientiam mentem exhilarat, deinde audacem reddit, quando per munditiam conscientiae, fiduciam praestat. Deinde vires auget, quia, sicut testatur Scriptura, fortis est ut leo qui confidit in Domino (Prov. XXVIII). Conscientia enim munda nullis adversis superari potest, quia cum intus de Dei semper adiutorio confidit, quidquid adversi foris tolerat facile contemnit, et vincit. Oblivionem quoque generat, quia, dum totam animi intensionem ad desideria aeternorum trahit, omnium quae transeunt memoriam ab animo funditus evellit. Insensibilem reddit, quia dum mentem per internam dulcedinem medullitus replet, quidquid exterius amarum infertur contemnit, quasi non sentiatur. Charitas ergo sapientiam roborat, dum menti et fiduciam, et fortitudinem, et insuperabilem quodammodo insensibilem reddendo constantiam praestat. Possumus si volumus in his octo gradibus octo beatitudines per ordinem expressas notare, ita ut id quod dictum est, per timorem seminatur, pertineat ad id quod dicitur. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum (Matth. V). Id quod dictum est, per gratiam rigatur, pertineat ad id quod dicitur: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (ibid.). Id quod dicitur, per dolorem moritur, pertineat ad id quod dicitur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (ibid.). Id quod dictum est, per fidem radicat, pertineat ad id quod dicitur. Beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur (ibid.). Id quod dictum est, per devotionem germinat, pertineat ad id quod dicitur: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (ibid.). Id quod dicitur, per compunctionem oritur, pertineat ad id quod dicitur: Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt (ibid.). Id quod dictum est, per desiderium crescit, pertineat ad id quod dicitur: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (ibid.). Id quod dictum est per charitatem roboratur, pertineat ad id

quod dicitur: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum (ibid.).

CAP. IX. De virore arboris sapientiae per spem.

Nono loco adjunctum est, per spem viret. Spes futurorum bonorum in mente quasi scintillatio quaedam est, quae nutritur in fomite. Est enim spes quasi memoria quaedam invisibilium gaudiorum, quae in corde hominis recondita calefacit illud intrinsecus, et non sinit arescere frigore infidelitatis in hieme praesentis vitae. Et quandiu haec spes vivit in nostra mente, nunquam arescit arbor sapientiae, sed quemadmodum lignum illaesum servat virorem suum, dum aequalem habet temperantiam humoris et caloris, sic animus arescere non potest, quem et calor Spiritus sancti, qui desuper radiat, nutrit, et studium bonae operationis quod subtus est, rigat.

***CAP. X. Quomodo frondescat arbor sapientiae per
circumspectionem.***

Decimo loco adjunctum est quod per circumspectionem frondescit, et expandit ramos suos. Quidam sunt, in quibus sapientia in altum crescit, quidam vero, in quibus in latum se expandit. In contemplativis in altum surgit, qui per acumen mentis penetrant usque ad contemplanda secreta coelestia. In activis in latum se expandit, quia illi intentionem mentis suae multipliciter foras spargunt ad dispensanda terrena. Sunt vero nonnulli, qui per quietem divinitus sibi concessam, primo multum in contemplatione excrescunt, sed dum vident alios simpliciores fratres terrenis actionibus occupari, eos in comparatione sui despiciunt, et cum ipsi steriles sint a bono opere, bona tamen opera in aliis non pertimescunt iudicare. Qui ergo in humilitate stare negligunt, vento elationis conquassati, a fastigio contemplationis cadunt. Dejectique variis patent erroribus et multipliciter ab illa interna pace distrahuntur. Quorum videlicet errorum principium hoc est, quod infirmitatem suam humiliter nolunt agnoscere, sed de Dei munere, quod acceperunt, incaute se extollunt. Necesse enim est ut in oculis eorum vilescant facta aliena, qui de suis meritis sentiunt tam immoderata. Nec fieri posset, ut vitam alienam iudicare praesumerent, nisi prius in se tomuissent. Hic igitur error semel illapsus animo late venena sua diffundit, et occulte serpens, et immiscens se cunctis motibus animae, voluntates immutat, consilia dissipat, cogitationes intorquet, et corrumpit desideria, curasque inducit superfluas. Et quia semel inflatus animus magna de se existimare didicit, facta sua ad examen rationis revocare contemnit, et eo liberius vitam persequitur alienam, quo minus in se quidquam reprehensione dignum esse credit. Quae tamen superbia primum se palliat sub specie boni zeli, et persuadet deceptae menti non esse perfectum amatorem justitiae, qui consensum praebet culpae alienae. Eum autem delicto alieno omnimodo consentire, qui negligit, non potest, delinquentem arguere. Hoc igitur male provida mens errore decepta, totam se curiositati

dedit, et paulatim crescente morbo, dum primum errata aliorum immoderate persequi assuescit, postremo ad hoc deducitur, ut quidquid viderit vel aperte calumniari, vel sinistre interpretari conetur; unde, si forte aliquos pro communi utilitate aliquantulum sollicitari viderint, hos cupidos vocant. Quos providos esse perspexerint, avaros nominant. Eos autem qui se affabiles et hilares omnibus praebent, vitio adulationis inservire dicunt. Illos vero qui saepius tristitiam vultu praeferunt, invidia tabescere credunt. Et quos alacres et devotos in ministrando perspexerint, leves et inquietos esse asserunt. Quos debiles aut graves invenerint, quasi pigros et inertes accusant. Abstemios, morbo hypocrisis laborare, et eos qui plus necessitati indulgent, luxui deservire existimant. Et hunc quidem errorem multiplex confusio sequitur. Mala siquidem et pestilens curiositas, quae secretum alienum improbe scrutari contendit, saepe, quamvis nihil inveniatur quod juste reprehendere possit, perversa tamen suspicari non desistit. Si vero aliquid dignum reprehensione invenerit, statim tumidam mentem non ad compassionem, sed ad contemptum trahit. Contemptus autem iram excitat, quia typo superbiae inflatus animus intolerabile esse credit, quidquid ab eo sustinet, quam despicit. Deinde ira in indignationem crescit, indignatio in contumeliam procedit, contumelia odium parit, odium autem inveteratum in invidiam transit, invidia vero animo taedium gignit, taedium autem cum insederit cordi, quasi tinea demolitur illud, et suffocato gaudio interno in semetipsa conscientia tabescit. Fit sibi ipsi gravis animus et quasi plumbum immobilis permanens sursum erigi non valet. Et qui prius pennis contemplationis coelos penetrare consueverat, nunc gravis pressus pondere sub se cadit. Perhorrescit tenebras suas, quas intus patitur, et si possibile esset, vellet aufugere semetipsum. Igitur relicta conscientia foras funditus terrenis se immiscet actionibus, ut vel occupatus oblivisci possit malorum suorum. Et quia levius esse iudicat omne malum eo ipso quod intus tolerat, jam miser etiam dolores suae occupationis foris amat. Et quia veram dulcedinem longo taedio palatum cordis gustare dedidit, carnalis concupiscentiae acetum sitiens anima cum

desiderio bibit. Inventam igitur in curis exterioribus diabolus corrumpit, et jam nullo sibi iudicio rationis renitentem, ad quaelibet erroris praecipitia trahit. Sed quia nunc diximus ad quanta nos mala superbia praecipitat, dignum est ut etiam consideremus quid sit medicamentum, per quod nos gratia divina restaurat. Tale est enim antidotum hoc ut non solum pristinam reformet sanitatem, sed et majorem addat fortitudinem. Non solum reparat quod periit, verum etiam superaddat quod defuit. Unde per omnia laudabilis et gloriosus Deus, solus misericors et pius, qui gratis largitur donum, et gratis restaurat amissum, et qui indigni eramus etiam id recipere, quod perdidimus, sic restituit ut non ad interitum, sed ad incrementum cecidisse videamur. Igitur iste, qui per sapientiam excreverat, de altitudine sua superbivit, et ideo bonum est ei ut praecidatur, et assuescat in latum expandere ramos suos. Bonum est ei, ut intermisso studio contemplationis ad tempus foras exire compellatur, et exteriora dispensanda suscipiat, ut discat experimento, quam difficile fit per officium exterioribus inservire, et tamen per desiderium interiora non deserere. Et cum se ad curam suscepti regiminis imparem esse agnoverit, tunc sciat quid de iis sensisse debuerat, quos prius in eodem loco positos inconsiderate despiciebat. Et quia majorem potestatem major solet sollicitudo comitari, ipsa eum cura exerceat, ut dicat esse providus et circumspectus, et non torpescat otio, ut ante periculum animum firmet, ut non solum quid eveniat, sed quid evenire possit, attendat. Arridenti fortunae non nimium credat, in adversis fiduciam non amittat, et quidquid finem habiturum est, sive bonum sit sive malum, aequae despiciat. Omnem eventum consilio suo praeveniat, amicos ante necessitatem comparare studeat, in proprio sensu non plusquam oportet confidat, omnes diligere, non omnibus aequae credere. Majoribus obedientiam debitam, aequalibus dilectionem subjectis paternam sollicitudinem impendat. Et sic per diversa virtutum studia sapientiae suae ramos diffundat, et tunc demum arbor illa sapientiae, quae prius in modum flexibilis arundinis nudo stipite male excreverat, jugi jam studio virtutum roborata, et frondibus circumspeditionis undique vestita, rursus ad

alta cacumen eleuet, tanto tunc melior quanto fortior, quanto robustior, quanto exercitior, quanto circumspectione ornatior, ita ut etiam ipsa praecisio sua ei profuisse videatur.

Sed quia ipsa sapientia per circumspectionem ramos suos expandit, diffiniamus nunc quosdam generales modos, quibus circumspectio exercetur. Sunt autem quatuor. Timor, cura, necessitas, affectus. Timor est anxietas periclitandi. Cura est sollicitudo evadendi incommodi aut commodi adipiscendi. Necessitas est debitum dandi, aut indigentia accipiendi. Affectus est desiderium perfruendi. Timor premit, cura trahit, necessitas ligat, affectus vulnerat. Sic solent agricolae quando volunt expandere ramos arborum, aut superponere eis pondera quae deorsum premant, aut subtus alligare quae deorsum trahant, aut juxta affigere stipites et alligare ramos, ne sursum eleventur, sed in latum se diffundant, aut ipsi nudo trunco infigere surculos, ut ubi concrecentes arborem vestiant. Timor igitur est quasi pondus superpositum. Cura quasi pondus subtus appensum. Necessitas est similis stipiti qui ligat. Affectus est quasi surculus, qui infixus vulnerat. Ista quatuor nascuntur ex quatuor generibus malorum, quae homo sustinet in hoc mundo. Quae sunt ira Dei, vanitas mundi, infirmitas humanae conditionis, invidia diaboli. Ira Dei est dum flagellis atterimur. Vanitas mundi est eum modum necessitatis excedendo in voluptatem abimus. Infirmitas humanae conditionis est quod facile laedimur adversis, et difficile ad bona agenda conualescimus. Invidia est dum ipso instigante ad vitia inflammamur. Igitur ira Dei timore premit, vanitas mundi curas superfluas mittendo deorsum trahit. Infirmitas nostrae conditionis diris nos necessitatibus ligat. Invidia diaboli illicitis desideriis nos inflammando vulnerat. Sed in his omnibus Dei servus exercetur an praemium, et tunc ei quoque mala subjecta serviunt, cum eum affligendo probant, non subvertunt. Istae siquidem passiones omnes, videlicet timor, cura et desiderium illicitum malae sunt, et ipsa quoque necessitas vitae praesentis a Domino militia appellatur. Sed Deus idcirco haec ad tempus electorum suorum

mentibus dominari permittit ut cum per experimentum didicerint quanta miseria falsis illis delectationibus insit, ardentius aeterna illa et vera gaudia requirant, quae nulla tristitia corrumpit. Et salubriter, aliquando derelicti permittuntur ad tempus servire passionibus carnis suae, ut agnoscant infirmitatem suam, et de se non praesumant, et tanto devotius postmodum divinae gratiae se subjiciant, quanto manifestius ex praecedenti casu didicerint ex sua virtute non esse quod stant. Est etiam adhuc aliud, pro quo nonnunquam servis Dei utile est, ut tententur, ut videlicet ipsae tentationes eos exercent, et cautiores reddant; quia conflictus vitiorum exercitia sunt virtutum. Et sicut saepe cadendo discit homo qualiter gressum figere, et caute ambulare debeat, et in conflictu belli qui frequenter plagatus est, cautius venientem ictum excipit, sic qui a diabolo saepe decipitur, subtilius post modum versutias ejus deprehendit, et machinationes subvertit. Et hoc est quod multos videmus post multa scelera ad virtutum summam ascendere, et tanta virtute omnes diaboli conatus contra se erectos atterere, ut in quo saepius vicisse gaudebat, jam non spoliasset, sed contra se armasset potius videatur. Hoc quippe altum, hoc secretum Dei consilium est, ut illud etiam electis suis proficiat ad coronam, quod inimicus sibi gloriabatur cecidisse ad victoriam. Libet itaque nunc considerare qualiter ex ipsis, quas supra memoravimus, passionibus exercitia nascentur, ac deinde qualiter per ipsa exercitia circumspectio augeatur. Quatuor enim sunt timor, cura, necessitas, affectus; et ex tribus, id est timore, necessitate, affectu, nascitur quartum, id est cura. Quod enim timemus incidere sollicite studemus evitare, et quod dolemus adesse sollicite studemus a nobis remove, et quod desideramus adipisci, sollicite studemus obtinere; et sic post affectionem passionis requiritur cura sollicitudinis et post curam sollicitudinis sequitur conatus in exercitio operationis, et per exercitium operationis crescit cautela circumspectionis. Et quia ex vitio nostrae corruptionis hoc nobis inest ut magis solliciti simus pro eo adipiscendo, quod perverse cupimus, vel eo evitando, quod superflue formidamus, fit ut cautelam circumspectionis, quam in bonis studiis comparare negleximus per mala studia facile

acquiramus. Saepe etenim qui animae mortem non metuit, mori in carne pertimescit, et qui perpetuos gehennae cruciatus non considerat, poenas temporales pati reformidat. Saepe qui illam confusionem, quae ante Dei oculos et sanctorum angelorum peccatoribus ventura est, timere adhuc non didicit, vilis esse in oculis hominum erubescit. Et pro his evitandis laborant homines, quae servis Dei non solum fugienda non sunt, imo etiam nonnunquam cum fructu eorum agnoscuntur appetenda. Similiter sunt multi, qui animae suae jejunium ignorant, et pro cibo ventris comparando vehementer insudant. Et saepe homines pro carnalibus desideriis adimplendis plurimos labores graves et amaros libenter, tolerant, quos pro amore aeternae vitae, vel ad modicum subire recusant, cum e contrario electi sine intermissione laborent, et affligant semetipsos, ne desideria carnis perficiant. Qui etiam necessitatibus suis non sine timore deserviunt, timentes ne usque ad delectationem effluat voluptatis, quod exigit infirmitas conditionis. Carnales autem quique, qui pro adimplendis desideriis suis libenter labores tolerant, foris non tantum opere, sed et mente vagantur. Et dum per experimenta rerum multa discunt, quasi ex ipsa occupatione sui prudentiores fiunt. De quibus Dominus in Evangelio dicit: Filii hujus saeculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua (Luc. XVI). Sed hi tales alioquin miseratione divina ab errore suo conversi, prava studia deserunt, sed prudentia quam in pravis studiis didicerunt, non amittunt, et in bonis agendis tanto cautiores fiunt, quanto in malis perpetrandis prius studiosiores exstiterint. Unde manifeste ostenditur etiam hoc eis profuisse, quod ad tempus derelicti videbantur. Propter hoc superius dictum est quatuor esse quae exercent circum spectionem, timorem videlicet, curam, necessitatem, affectum.

Tres autem sunt timores mundani vel carnales, timor vilitatis, timor poenae, timor mortis, quorum singuli suas curas generant. Necessitas autem duplex, alia indebito dandi, alia indigentia accipiendi. Aliter enim dicitur. Necesse est tributum dare Caesari, et aliter dicitur. Necesse est escas dare ventri. Imo enim necesse est ut

tributum des Caesari, quia tu dare debes, imo necesse est, ut escas des ventri, quia indiget accipere. Uterque tamen exactor est, et Caesar, et venter. Utrumque tributum est et esca et pecunia. Sed si propius considerare volumus, minus nocet Caesar tollendo pecuniam, quam venter accipiendo escam. Caesar enim semel auferendo pecuniam sollicitudinem tollit, venter autem sine intermissione escam exigendo nunquam nos sine sollicitudine esse permittit. Caesar auferendo pecuniam magis nos allevat, venter accipiendo escam per abundantiam ad vilia nos inflammat. Et ut breviter concludam ego per omnia miserabiliorem video eum qui servit ventri, quam illum qui servit Caesari. Necessitas ergo alia est in debito dandi, alia in indigentia accipiendi. Et illa quidem, quae in debito dandi est, multis modis accipitur. Debent enim praelati subjectis providentiam, debent subjecti praelatis obedientiam, debent aequales aequalibus charitatem fraternam, debent sapientes insipientibus doctrinam, debent divites pauperibus alimoniam. Sed quia sine prudentia et circumspectione, nec juste persolvere possumus quod debemus, nec petendo impetrare id quo indigemus, dum istis necessitatibus subjicimur, quid aliud quam ad prudentiam, et ad circumspectionem erudimur? Et sicut de timoribus dictum est, etiam singulae necessitates generant curas suas.

Affectus est desiderium perfruendi. Desideriorum alia sunt bona, alia sunt mala. Et bona desideria sunt spiritulia, mala desideria carnalia. Spirituale desiderium quasi vinum dulce suaviter inebriat, carnale desiderium quasi vinum acidum, et intoxicatum bibentes aut in furorem vertit, aut necat. De illo vino dicitur, quod calix in manu Domini vini meri plenus misto (Psal. LXXIV), videlicet quod laetificat cor hominis (Psal. CIII). Et alibi: Calix Domini inebrians quam praeclarus est! (Psal. XXII.) Multa de illo vino in Scriptura dicuntur. De hoc autem vino dictum est: Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (Deut. XXXII), quod exprimitur de botro amarissimo, quod propinat Babylon de calice aureo fornicationum suarum, de quo inebriantur omnes gentes. De hoc

etiam vino dictum est in Evangelio: Omnis homo primum bonum vinum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est (Joan. II). De illo autem vino dictum est: Tu servasti vinum bonum usque adhuc (ibid.). Hoc carnale desiderium quasi peregrinus surculus infixus menti graviter eam vulnerat. Et hic est peregrinus, de quo per Nathan ad David dicitur qui ad divitem venerat, pro quo peregrino pascendo dives relictis centum propriis ovibus unam oviculam pauperis auferebat (II Reg. XII). Desiderium enim carnalis concupiscentiae quasi hospes peregrinus ad David venerat, quando deambulans in solario domus suae Bersabee uxorem Uriae se lavantem conspexit, et adamavit (II Reg. I). Tunc autem in pastu peregrini relictis centum ovibus suis unam oviculam pauperis occidit, quando relictis multis uxoribus suis ad implendam voluptatem suam unicam Uriae uxorem abstulit. Peregrini igitur surculi nudo trunco infiguntur, ut eum vestiant, quia saepe omnipotens Deus quos in otio suo tepidos, et quasi nudos a bonis operibus esse conspicit, illicitis desideriis ad tempus vulnerari permittit, ut timorati et circumspecti fiant. Qualiter autem isti affectus cum sint mali hominem exercent, difficile est agnoscere, difficilius enarrare, ille autem novit qui facit.

CAP. XI Quomodo floreat arbor sapientiae per disciplinam.

Per disciplinam floret. In flore tria sunt: spes, species, odor, quae omnia per similitudinem in bono opere invenimus. Sicut enim in flore futurus fructus promittitur, ita in bono opere futurae retributionis praemium expectatur. Et eos, in quibus bona opera cernimus, ad sortem supernae retributionis pertinere speramus. Item sicut flos per speciem fulget et per odorem demulcet, ita bonum opus per exemplum quidem fulget, quando praesentibus laudabile apparet, eosque ad imitationem accendit. Per odorem autem demulcet, quando absentibus, et longe positus per opinionem bonae famae innotescit.

CAP. XII. Quomodo fructificet per virtutem.

Per virtutem fructificat. Fructus boni operis est virtus occulta rectae intentionis. Sub flore enim boni operis, quod foris per exemplum lucet, quasi quidam intus in mente absconditus fructus virtutis latet. Proinde quisquis vacuus a virtute bonum opus in oculis hominum foris exhibet, velut arbor est, quae sine fructu floret.

***CAP. XIII. Quomodo per patientiam, et perseverantiam
maturescat.***

Per patientiam et perseverantiam maturescit. Inchoata virtus non prodest, nisi ad finem perducatur. Ac per hoc quisquis virtutem inchoat, quasi quemdam in se bonitatis fructum format; sed si virtutem, quam incipit, ante finem deserit, velut immaturus et non aptus esui ante tempus fructus cadit. Et ideo patientia, et perseverantia valde nobis necessaria est, ut in bono, quod per Dei gratiam recte inchoavimus constanter usque in finem perseveremus.

CAP. XIV. Quomodo per mortem carpatur.

Per mortem carpitur. Quando fructus maturus est tunc discerpitur, ut ad patrisfamilias mensam veniat. Et nos, cum ad modulum nostrae perfectionis perducti fuerimus, ab hac vita per mortem praecidimur, ut ad convivium Regis aeterni transferamur. Et hoc est quod in cantico amoris, sponsa ad dilectum suum loquitur, dicens: Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum (Cant. V); et ipse versa vice ad ipsam ibidem respondet: Veni in hortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis, comedi favum meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte mea (ibid.). Per mortem ergo carpimur, ut quasi fructus bene redolentes ad nuptias. Regis aeterni praesentemur. Nos ibi cibus Dei erimus, quia ei complacebit in nobis, et ipse cibus noster erit, quia nos delectabimur in ipso faciem gloriam ejus contemplantes, ita ut illud prophetae compleatur in nobis: Satiabor cum apparuerit gloria ejus (Psal. XVI). Concludamus ergo summum perfectionis gradum, et dicamus.

CAP. XV. Quomodo per contemplationem cibati.

Per contemplationem cibati. Iste est cibus. Ista est refectio, de qua Psalmista dicit: Adimplebis me laetitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. XV). Amen. Ecce arbor sapientiae nostrae per quindecim gradus usque ad summum incrementum pervenit; hic autem numerus magni mysterii conscius est. Primum quia ex septem et octo componitur. Septenarius vero praesentem vitam, quae septem diebus currit, significat. Octonarius autem, qui post septem venit, aeternam vitam designat. Septenarius ergo ad Vetus Testamentum pertinet, in quo promittuntur bona temporalia. Octonarius autem homo testamento congruit, in quo sperare jubemur aeterna. Crescat ergo per septem et octo sapientia. Per septem incipiat, et per octo ad consummationem pertingat. Prima sapientia sit a Deo terrena bona petere. Secunda sapientia et maxima sit a Deo Deum desiderare. Item quindecim si duplicentur triginta efficiunt, et sapientia si adjuncta charitate per dilectionem Dei et proximi geminetur, usque ad conformitatem aetatis plenitudinis Christi nos perducit. Item in quindecim medius idem est qui octavus, hinc inde habens septenarium. Et satis claret, quod septenarius ad requiem pertinet, hinc maxime quod septima die requievit Dominus ab omni opere quod patrarat (Gen. II). Rursum per prophetam repromittit Deus suis dilectoribus Sabbatum pro Sabbato, et mensem pro mense (Isa. VI); hoc est requiem pro requie, perfectionem pro perfectione; pro requie mentis requiem mentis et corporis, pro requie qua non consentiunt malis, requiem qua nulla sentiunt mala. Item pro perfectione operis perfectionem retributionis. Idem est enim quod dicit Sabbatum pro Sabbato, ac si diceret requiem pro requie; et quod dicit mensem pro mense, ac si diceret perfectionem pro perfectione. Prima igitur requies primum Sabbatum nobis esse debet in praesenti vita cessare a malo, ut secundum Sabbatum adipisci mereamur, ut in aeternum requiescamus cum Christo. Sed quisquis hoc modo a malis sabbatizare proponit, necesse est priusquam ad illud futurum Sabbatum veniat, multa in hoc mundo adversa patiat. Et ideo in

arbore sapientiae octavo gradu inter septem et septem, quasi inter Sabbatum et Sabbatum, tolerantia laboris figitur in centro mediae unitatis, cum dicitur per charitatem roboratur. Contra enim magnas tribulationes necessaria est vel robusta charitas. Et hoc est quod Dominus in Evangelio, cum septem beatitudines enumerasset, in octava ad tolerantiam passionis admonuit, dicens: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum (Matth. V). Nam quod ibi dicitur: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, hoc hic dicitur per charitatem roboratur. Sed jam, dum incidentium rationum expositionem prosequimur, longius a proposito nostro digressi sumus. Unde et de hoc quoque veniam postulamus, quia ut verum fatear, saepius in hoc tractatu scribenda plura invenimus, quam inventa scribemus. Neque enim vel in hoc meam insipientiam fateri erubesco. Nunc ergo ad propositum revertentes de fabricatione arcae sapientiae prosequamur.

LIBER QUARTUS

CAP. PRIMUM. Ubi et ex quo aedificata domus Dei.

De aedificatione domus Domini loqui volumus, si tamen nos, qui indigni sumus de tanta re loqui, aliquid digne sufficimus. Sed et si ex nobis sufficientes non sumus, potens est ille sufficientiam nobis praestare, sine quo digne de eo non dicam loqui, sed nec cogitare quidquam idonei invenimur. Primum designandus est locus, in quo aedificari oporteat domum Domini. Deinde scribenda materia. Locus est cor hominis, materia cogitationes mundaе. Nemo se excuset. Nemo dicat, non possum aedificare domum Domino, non sufficit tantis impendiis tenuis paupertas mea, cui et ipse locus deest exsuli, et peregrino, et in terra aliena degenti. Hoc opus est regum, hoc multorum est opus populorum. Ego vero quomodo aedificabo domum Domino? Cur sic cogites homo? Non hoc exigit a te Deus tuus. Non dicit tibi, ut fundum emas alienum ad amplificanda atria sua. Cor tuum inhabitare vult, hoc amplifica, dilata; dilata inquam, quia magnus est Dominus, et nescit in loco angusto habitare. Dilata ergo cor tuum, ut capere possis, quem capere non potest mundus. Dilata cor tuum, ut habere merearis hospitem Deum, et non (sicut consuetudo est inter homines) unius noctis hospitem, sed aeternum habitorem. Dilata ergo cor tuum. Quod si tu in dilatando deficis, ipse tibi dilatabit, cui ille aliquando dilatus ab eo dixit: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum (Psal. CXVII). Et de impensa quid dicam? Non necesse est maria transire, et ignotas exquirere regiones ad comparandos lapides pretiosos, et marmora electa, nec cedros excelsas incisas de Libano per alta maria navibus conductis advehere, aut nescio quot numerosa artificum millia congregare, qui et thesauros regum attenuare possent. Nihil horum a te postulatur in te, et de te fabricabis domum Domino Deo tuo. Ipse artifex eris, cor tuum locus, cogitationes tuae materia. Nec timeas imperitiam tuam, qui hoc a te requirit peritus est artifex, et alios quos

vult artifices facit. Multos ab eo eruditos testimonio divinarum Scripturarum didicimus. Ipse Noe arcam fabricare docuit. Ipse Moysi, ad cuius similitudinem arcam fabricaret, exemplar ostendit. Ipse Beseleel erudit. Ipse Salomonem, ut aedificaret templum nomini ejus, sapientia illustravit. Paulum quoque Apostolum architectum fecit; et multos alios quos enumerare longum est. Et postremo nullus doctus fuit, qui ab eo non didicit, et quisquis ab eo discere meruit, nemo imperitus remansit. Sed, si te de operibus ejus aliquid audire delectat, omnia haec quae vides, ipse de nihilo creavit. Ipse admirabilem mundi hujus machinam fabricavit. Ipse singula quaeque qualiter in formas et species suas producenda fuerant, excogitavit, et universorum pulchritudinem ipse condidit. Perpende ergo quantum in rebus invisibilibus possit, qui haec visibilia tam mira ratione disposuit. Hunc ergo invoca, hunc ora, hunc obseca, ut te quoque docere dignetur. Invoca eum, dilige eum; hoc est enim invocare eum, diligere eum. Dilige ergo eum, et ipse ad te veniet, et docebit te sicut promisit diligentibus se. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. XIV). Non dixit, facta mansione veniemus, sed veniemus, inquit, et mansionem apud eum faciemus. Ego sic intelligo, quod mundi cordis amator apud nos manere non possit, nisi prius ipse sibi in nobis mansionem fecerit. Ipse quippe est sapientia, de qua dicitur: Sapientia aedificavit sibi domum (Prov. IX); et in alio loco, ipsa sapientia ubi et unde domus ejus constructa sit manifestat, dicens: Ego sapientia in consilio habito, et sensatis intersum cogitationibus (Prov. VIII). Et alibi sedes sapientiae appellatur animae justi. Constat ergo, quod in corde hominis de cogitationibus sensatis sapientia sibi domum fabrefecit. Tria ergo sunt, locus, materia, artifex. Et, sicut diximus, locus est cor hominis, materia cogitationes cordis, artificium autem duorum est, Dei videlicet et hominis, simul operantur haec duo. Deus enim, qui dignatur cum hominibus habitare, non dedignatur cum homine habitaculum sibi praeparare. Proinde non debet homo suam imperitiam aut infirmitatem considerans desperare, sed eum potius,

qui secum operari dignatur, attendere. Deus enim est virtus et sapientia, et non potest aliquis aut cum virtute deficere, aut cum sapientia ignorare, maxime cum idem ipse sit, qui et nobis operantibus bonum cooperatur, et non operantibus ut velimus, et possimus bonum operari, largitur. Dei quippe opus in nobis nobiscum est, et nostrum opus in nobis ab ipso est. Ejus opus in nobis nobiscum est, nostrum adjutorium, et nostrum opus in nobis ab ipso est, et ipsius donum. His dictis ad ea, quae proposuimus veniamus, id est ut postquam agnoveris ubi, et unde, et cum quo operari debeas, nunc qualiter opereris agnoscas. In omni aedificatione tria sunt praecipue consideranda, ordo, dispositio et definita dimensio, habens principium et finem determinatum. Superest nunc igitur inquiramus qualem esse oportet ordinem, et dispositionem cogitationum nostrarum, ut ex eis construatur domus Dei. Deinde etiam diligenter considerandum est, qua ratione domus haec, quam ad inhabitandum Deo aedificamus, definitam dimensionem recipere possit, cum ipse ejus inhabitator Deus infinitus sit et immensus. Quod primum investigandum proposuimus primum prosequamur.

CAP. II. De ordine et dispositione cogitationum nostrarum, quae finitae non sunt, ut ex eis construatur domus Dei.

Omnium rerum numerus quantum ad nostrae intelligentiae capacitatem pertinet infinitus est, quia a nobis comprehendi non potest. Ubi autem non est definitio, non est certitudo; et ubi certitudo non est, confusio est; ubi vero confusio est, ordo esse non potest. Hinc ergo procedit, quod, dum corda nostra ad appetitum terrenarum rerum immoderate laxamus, oborta mox inanium cogitationum turba, ita in diversa mens nostra rapitur, ut ipse quoque naturalis discretionis ordo perturbetur. Nam quia res mundanae, quas inordinate appetimus, infinitae sunt, cogitationes quoque, quas ex ipsarum rerum memoria intrinsecus concipimus, finitae esse non possunt. Nam dum per singula momenta aliae ex aliis orientes multipliciter prodeunt, nec ipsi nos comprehendere valemus, quo ordine, vel quomodo ad cor veniunt, aut a corde recedunt. Proinde si ordinatas, et stabiles, ac quietas cogitationes habere volumus ab hac immoderata distractione corda nostra cohibere studeamus. Hoc autem fieri poterit, si certas quasdam et determinatas res nobis praescribamus, in quibus assidue intentio cordis nostri versari, et meditatio exerceri possit. Tria enim sunt, id est per infinita distrahi, in eodem semper persistere, moderate vagari, quorum primum habere non debemus, secundum hic habere non possumus, et idcirco solum hoc tertium superest, ut quia adhuc vere corde stabiles esse non possumus, interim saltem ab immoderata distractione corda nostra colligamus, ut dum semper nitimur minus instabiles fieri, semper magis ac magis incipiamus veram stabilitatem imitari. Et ut quod loquimur, per exemplum manifestius fiat, tres constituamus res; unam in imo, alteram in summo, tertiam in medio. In imo ponamus mundum, in summo Deum, et in medio collocemus humanum animum. Deinde consideremus deorsum in mundo isto magnam quamdam, et horribilem omnium rerum confusionem, et infinitam humanarum mentium distractionem; sursum autem apud Deum perpetuam et inconcussam stabilitatem. Post haec imaginemur quasi

humanum animum de hoc mundo sursum ad Deum ascendentem, et in ascendendo magis semper ac magis in unum sese colligentem, et tunc spiritaliter videre poterimus formam arcae nostrae, quae in imo lata fuit, et sursum in angustum surrexit, quousque ad mensuram unius cubiti in cacumine suo perveniret. Similiter enim nos de hoc profundo, de hac convalle lacrymarum per quaedam incrementa virtutum, quasi per quosdam gradus in corde nostro dispositos, ascendentes paulatim in unum colligimur, quousque ad illam simplicem unitatem, et veram simplicitatem, aeternamque stabilitatem, quae apud Deum est, pertingamus. Nemo subito perfectus fit, sed proficiendo quisque ad perfectionem tendit, qui quamdiu adhuc habet, in quo proficere possit, nondum ad summam perfectionem pervenit. Hic, si volumus, considerare possumus modum reparationis nostrae. Omnipotens enim Deus, cui nihil impossibile est, posset utique si vellet eos, quibus misereri proposuit, de laboribus, et aerumnis, et de periculis praesentis vitae, quae tentationibus plena est, subito et absque dilatione ad aeternae vitae stabilitatem transferre, sed vult ut electi sui per varias tribulationes, et tentationes plurimas purgandi transeant, ut cum per multos dolores ad eum redeunt, discant quam longe ab eo peccando discesserint. Dum enim viam, per quam abierant peccando, poenitendo non translati, sed reducti pergunt, ex ipsa diuturna (ut ita dicam) itineris fatigatione agnoscunt, quod de longinquo adducti sunt. Et hoc totum fit, ut hominibus gratia Dei commendetur, ut tanto ardentius Deum diligant, quanto minus se ab eo etiam cum longe fuerint, vident derelictos, sicut per prophetam Isaiam ipse promisit dicens: Abducam ab oriente semen tuum, et ab occidente congregabo te. Dicam aquiloni: Da; et austro: Noli, prohibere. Affer filios meos de longinquo, et filias meas ab extremis terrae (Isa. XLIII). Potest unusquisque nostrum, qui memor est ubi fuerit, et agnoscit ubi sit, in seipso fortassis videre quomodo homo per divinam misericordiam de longinquo adducatur, et de dispersione sui unum colligatur. Restat nunc ut consideremus, quae sint illae res, quas supradiximus, in quibus exerceri oporteat animum, ut paulatim assuescat se ab huius mundi distractione

retrahere, ut ad illam summam stabilitatem, id est contemplationem Dei roboratus assurgat, quod sic videri potest.

CAP. III. De duobus operibus Dei, id est conditionis et restorationis, in quibus exercendus est animus, ne a mundo distrahatur.

Omnia opera Dei propter hominem facta sunt, sive ea quae pertinent ad primam conditionem hominis, sive ea quae facta sunt ad hominis reparationem. Ad conditionem hominis pertinet creatio mundi, id est coeli et terrae, et omnium, quae in primordio facta esse leguntur a Deo. Ad reparationem hominis pertinet incarnatio Verbi, et omnia quae vel ante ipsam incarnationem ab initio ad ipsam praefigurandam et praenuntiandam praecesserunt, vel quae post eam usque ad finem mundi propter ipsam praedicandam, et credendam fiunt. Cum autem secundum illa prima opera, quae ad conditionem hominis pertinent, omnium Deus sit, quia ipsa omnes creavit et haec temporalia bona indiscrete omnibus bonis, et malis tribuit; secundum illa opera, quae ad reparationem hominis pertinent, non omnium Deus esse voluit, sed eorum tantum, quos ipse ante tempora saecularia in proposito bonae voluntatis suae elegit, ut eos certo tempore vocaret, et justificaret, et glorificaret in dilecto Filio suo Domino nostro Jesu Christo (Rom. VIII). Inde est, quod in sacra Scriptura specialiter quorundam se Deum nominat, sicut est illud: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. III), quia, sicut dictum est, qui omnes creavit, non omnes redimit, sed alios per misericordiam salvat, et alios per justitiam damnat. Igitur, ea quae ad reparationem hominis facta sunt, non ad omnes pertinent, sed ad eos tantum, qui salvi fiunt. Et sicut non omnium sunt, ita etiam non apud omnes facta sunt, nec ad omnium notitiam pervenerunt, sed facta sunt certis quibusdam locis, et temporibus, et cum certis personis secundum altitudinem divini consilii ad hoc ordinatis. Cum enim Deus secundum omnipotentiam suam multis modis ad restorationis hominis uti potuisset, hunc tamen potissimum elegit, qui nostrae infirmitati caeteris convenientior fuit, ut opus misericordiae suae non solum potenter et juste, sed et sapienter impleret. Primus autem homo deseruit Creatorem suum,

cum eum per contemplationem praesentem aspiceret; nunc autem homo Creatorem, quem non videt per speciem, quaerit per fidem. Primus autem homo sine labore stare potuit, et sponte cecidit; nunc autem sponte surgens homo ad Deum etiam per tormenta redit. Ordinatissimum igitur est de nostra reparatione divinae dispensationis consilium, ut qui sponte cecidit, non coactus, sed sponte surgat; et qui per liberum arbitrium infirmatus est, sanitatem non recuperet, donec per liberum arbitrium sanari velit. Hoc autem ex nobis non est ut velimus, sed Deus in nobis hoc operatur. Gratia enim Dei praevenit, et excitat liberum arbitrium nostrum, ut possit velle sanari, quia per se non potest velle sanari, qui per se potuit velle infirmari. Hoc igitur est quod nunc in electis agitur, ut videlicet in praesenti vita ad futuram beatitudinem praeparentur, ut homo in hac infelicitate positus mereatur ad illam felicitatem ascendere, sicut primus homo in illa felicitate positus meruit ad hanc infelicitatem devenire. Sed et illud meritum, quo homo infelix esse meruit, tantummodo ex homine fuit. Hoc vero meritum, quo felicitatem aeternam meretur, non ex homine est, sed gratia Dei hoc in homine operatur. Non ergo sine causa fit, quod Deus hominem post peccatum a caecitate ignorantiae revocans, sic cognitionem suam ab eo temperat, ut innotescat quidem et tamen semper maneat occultus. Si enim ita aperte se manifestaret hominibus, ut nullus de eo dubitare posset, tunc nec fides meritum, nec infidelitas haberet locum. Innotescit igitur ut fides nutriatur, et occultus permanet ne infidelitas convincatur. Occultus permanet ut fides probetur, innotescit ut infidelitas condemnetur. Quia enim et fideles aliquid habent, unde dubitare possent, et infideles unde credere valerent si vellent juste, et illis pro fide redditur praemium, et istis pro infidelitate supplicium. Placuit autem Deo ut beatitudinem, quam gratis daturus erat homini, prius hominem promereri faceret, sic tamen ut ab ipso esset et meritum et meriti praemium. Differt igitur nunc dare quod daturus est, plenam videlicet sanitatem, plenam cognitionem, plenam felicitatem, et interim per fidem illuminat nostram caecitatem, ut per ipsam proficiendo ad manifestam mereamur pervenire ejus claritatem

CAP. IV. Quare in abdito, et obscure locutus sit Deus.

Hoc est quod ab initio cum paucis, raro, obscure et in abscondito locutus est Deus. Scrutemur Scripturas, et inveniemus vix unquam Deum in multitudine locutum, sed quotiescunque hominibus innotescere voluit, non gentibus et populis, sed vel singulis, vel admodum paucis, et a communi frequentia hominum segregatis, vel per nocturna silentia, vel in campis, vel in solitudinibus et montibus se manifestavit. Sic locutus est cum Noe, cum Abraham, cum Isaac, cum Jacob, cum Moyse, cum Samuel, cum David et cum omnibus prophetis. Denique in carne apprensus, quamvis manifeste locutus sit mundo, tamen discipulos, ut illis gloriam suam manifestaret, seorsum in montem duxit (Marc. IX). Quibus et alibi dicit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis (Matth. XIII), et rursus: Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce, et quod in aure auditis, praedicate super tecta (Matth. X). Sed nec illi antiquo populo legem dedit in Aegypto, nec alibi, donec eum eduxisset in solitudinem seorsum. Neque ibi palam omnibus, sed Moyses solus ascendit in montem, ut legem acciperet. Quid est ergo quod semper in secreto loquitur Deus, nisi quod nos ad secretum vocat? et quid quod cum paucis, nisi ut nos colligat? Considerate haec duo quae dixi, colligit et ad secretum vocat. Primus homo antequam peccaret non opus habuit, ut ei extrinsecus loqueretur Deus, qui aurem cordis intrinsecus habuit, qua vocem Dei spiritualiter audire posset, sed postquam foris aurem ad suasionem serpentis aperuit, aurem intus ad vocem Dei clausit. Quia ergo homo auditum intus perdidit, quo Deum loquentem audiat, revocans nos Deus ad se foris clamat. Sed cum loquitur, semper quasi occultari volens se subtrahit, ut mentem humanam et per hoc quod loquitur de se admoneat, et per hoc quod se occultando fugit ad se trahat. Irritat enim desiderium nostrum ut augeat, quia et loquendo amorem sui in nobis excitat, et fugiendo ut se sequamur inflammat. Tale est enim cor hominis, ut si quod diligit adipisci non valeat, amplius desiderio suo inardescat. Sic in Canticis canticorum Sponsus venit: Stat post parietem, prospicit per fenestras,

et cancellos (Cant. II), ut quasi lateat et non lateat. Mittit manum suam per foramen (Cant. V), tangit Sponsam et sono depresso, voce tenui vocat eam, et dicit: Veni, amica mea, columba mea. Ecce hiems transiit, imber abiit, et recessit. Flores apparuerunt in terra nostra; vox turturis audita est in terra nostra (Cant. II). Illa ut audit Sponsum adesse surgit mox, festinat, aperit pessulum ostii sui (Cant. V), et quasi venientem exceptura brachia ad amplectendum parat; vix tolerat, vix sustinet, vix exspectat. Liquescit anima ejus (ibid.), ardet cor ejus, fervent praecordia ejus, exultat, gaudet, tripudiat, jucundatur, ruit obviam venienti. Sed ille, cum jam teneri putatur, declinat, et subito quasi de mediis elapsus amplexibus fugit. Quid est hoc? Dum non quaeritur quaerit, dum non vocatur venit, dum autem quaeritur declinat, et dum vocatur fugit. Si non diligit, quare venit? aut si diligit, quare fugit? Diligit autem, et ideo venit, sed quia hic non diligit, ideo fugit. Quid est hoc, quod dixi, hic non diligit? In hoc mundo, in hoc saeculo, in hac terra, in hac patria, in hoc exsilio. Sed vocat nos ad terram suam, quia non decet talis amor patriam istam, immunitio amoris esset utilitas regionis. Jucundus amor amoenum quaerit locum, ideo commendat nobis terram suam, ideo laudat patriam suam, ideo dicit: Flores apparuerunt in terra nostra; vineae florentes odorem dederunt (Cant. II); vox turturis audita est in terra nostra. Ut concupiscamus talem regionem, ut desideremus talem patriam, et sequamur eum. Ibi nos amat, ibi amore nostro frui desiderat, ibi amplecti a nobis postulat, ibi sequentes se non fugit, sed venientes ad se exspectat. Offert ergo se dum non quaeritur, ut nos ad amorem sui accendat. Dum quaeritur fugit, ut nos post se currere faciat. Nisi enim prius ipse se nobis ostenderet, nemo eum diligeret. Et nisi dum quaeritur fugeret, nemo eum sequi vellet. Flores, inquit, apparuerunt in terra nostra, non in terra mea, sed in terra nostra, ut eam communicaret nobiscum. Quasi diceret fidelis vobis adsum nuntius, vidi quod testor, audivi quod loquor. Nolite timere, nolite diffidere, nolite haesitare. Sequimini quo voco, quia inde estis unde venio, non habetis hic manentem civitatem. Peregrinum est quod incolitis. Aliunde huc venistis, si patriae vestrae

memores essetis, utique peregrinationem non diligeritis. Propterea et ego huc veni, ut hinc vos educerem, non ut vobiscum hic permanerem. Et ideo de abscondito ad vos clamo, quia innotescere hic tantum, non permanere volo. Ideo de longinquo vos voco, quia ad reditum festino. Sufficit me tantum processisse, ut audiri possim. Damnum me pati existimarem, si quod superest viae pergerem. Gravis est omnis mora. Flores apparuerunt in terra nostra. Discite quantum vos festinare debetis dum me fugientem cernitis. Non venissem, nisi vos post me trahere vellem. Haec est causa, quare Deus in abscondito semper loquatur. Sicut in lege, et prophetis, et in Evangelio per parabolas, et aenigmata locutus est. Dignum est enim, ut sub figuris verborum abscondantur secreta mysticorum intellectum, quia cito vilescerent si passim omnibus paterent. Ita enim veritas et per inquisitionem fideles exercet, et ne ab infidelibus inveniatur, occulta permanet. Istos, dum difficile invenitur, majori desiderio inflammat; illos, dum omnino inveniri non potest, excaecat. Ex eodem ergo et fideles proficiunt et infideles cadunt, quia et illi humiliter audiendo, et fideliter inquirendo verba Dei ad agnitionem veritatis perveniunt; isti autem vel negligendo, vel contemnendo, vel prave intelligendo nunquam ad veritatem pertingunt. Jam diximus quare obscure, et in abscondito loquatur Deus; nunc restat dicere, quare cum paucis, et raro loquatur.

CAP. V. Quare cum paucis, et raro loquatur, et locutus sit Deus.

Primi hominis natura ita a Deo, ordinata, et instituta fuerat, ut anima, quae corpori praeerat, per sensus quidem ministeria corporis foris impleret, sed intus per rationem semper ad Creatorem suum intenderet. Hoc est membra corporis sensificando foris ad agendum quidem moveret, sed intentionem, et desiderium intus ad solum Creatorem dirigeret, et nihil foris ageret, quod ex ejus dilectione non procederet, et ad ejus dilectionem non pertineret, ita ut omnem actum et charitas imperaret, et ratio disposeret, et sensus impleret atque perficeret. Quandiu ergo hunc ordinem naturae suae tenuit, quamvis foris per actionem variaretur, intus tamen per intentionem et amorem stabilis permansit, quia unum intendebat, et propter unum omnia faciebat, unum diligebat, et omnium voluntatum, atque actionum suarum finem ad unum referebat, et indefessa mentis acie ad unum jugiter respiciebat Creatorem suum. Unde nec dubitare de Creatore suo poterat, cui semper intus per contemplationem praesens erat. Cujus visio, et per cognitionem cor ejus illuminavit, et per amorem stare et requiescere fecit. Sed postquam merito praevaricationis suae ejectus est a facie Domini, factus est caecus et instabilis. Caecus per ignorantiam mentis, instabilis per concupiscentiam carnis. Quibus ab illo in omnem posteritatem transfusus, universa mala exorta sunt. Per ignorantiam enim ad hoc tandem devoluti sunt homines, ut Creatorem suum non agnoscerent, et aut omnino Deum non esse existimarent, aut divinitatem iis, qui dii non erant, attribuerent. Per concupiscentiam vero infinitis erroribus distracti, et dissipati sunt. Necessesse enim fuerat, ut per concupiscentiam terrenarum rerum, quae videbantur, immoderate diffloerent, qui tenebris ignorantiae pressi alia invisibilia bona esse nescirent. Volens ergo Deus ab hac distractione corda nostra colligere, et ad interna gaudia contemplanda revocare, foris loquitur, ut nos intus redire admoneat. Sed quia mens visibilibus assueta nescit tam cito ad invisibilia consurgere, idcirco voluit ipse quaedam etiam visibiliter exhibere miracula, in quibus nostrum affectum enutriet, et suam nobis charitatem commendaret.

Haec autem sunt specialiter illa, quae ad reparationem hominis pertinent; nam ea, quae ad conditionem hominis facta sunt, magis nobis potentiam opificis indicant; ea vero, quae ad redemptionem hominis facta sunt, praecipue ad charitatem spectant. Haec igitur operatus est Deus, ut qualem erga nos haberet dilectionem ostenderet, et nos ab amore hujus mundi ad amorem sui revocaret. Haec igitur opera ita moderari voluit ne infinita essent, ne animum nostrum, qui colligendus erat, in occupatione sua distraherent; tamen multa essent, ut eundem animum perfectae adhuc stabilitatis impatientem rerum varietate delectarent. Propterea elegit unam gentem, et unum locum, ubi sacramenta non ad unius gentis tantum, sed ad salutem totius mundi pertinentia initiaret, ut unitas ubique commendaretur, et humanus animus intus et foris ad unitatem revocaretur, ut sicut ab uno Salvatore est salus omnium, ita etiam ab uno loco, et ab uno populo manaret salutis initium. Qui enim propter nos omnia fecit, sic utique fecit, sicut magis nobis expedire cognovit. Haec autem partim per homines, partim per angelos, partim per semetipsum operatus est Deus. Plurima per homines, per angelos multa, per semetipsum pauca. Propterea ut dum in meditatione eorum humanus animus de factis hominum ad facta angelorum, et de factis angelorum ad facta Dei ascendendo proficit, paulatim sese in unum colligere assuescat, et quando magis multipliciter evadit, tanto amplius ad veram simplicitatem appropinquare incipiat. Dum ergo Deus. cum paucis et raro loquendo mentes nostra in unum colligit, obscure autem et in abscondito loquendo sursum ad se trahit, quid aliud quam, ut ita dicam, invisibilis cujusdam arcae in cordibus nostris formam fingit? Quamvis ergo omnia opera sua propter hominem fecerit, alia tamen voluit esse opera illa, quae sanis exhiberent obsequium, atque alia quae infirmis conferrent remedium. Poterat enim mundus sano servire, sed non poterat aegrotum reparare. Proinde post illam primam rerum conditionem, quae facta fuerunt, ut stantibus subessent, necesse erat alia facere, quae jacentes erigerent. Quae tanto primis digniora sunt, quanto magis necessaria, et quanto dignitate praecedunt, tanto prolixiori tempore currunt. Illa

enim sex diebus facta sunt, ista sex aetatibus fiunt. Sex enim diebus facta est rerum conditio, et sex aetatibus perficitur hominum reparatio.

CAP. VI. Quod aliter pensant electi opera Dei, et aliter reprobi.

Sed sciendum est quod opera divina aliter electi atque aliter reprobi pensant. Electi namque opera restorationis praeferunt operibus primae conditionis, quia illa ad servitutem, ista ad salutem facta sunt. Sed e contrario reprobi plus amant opera conditionis, quam opera restorationis quia praesentem quaerunt delectationem, non futuram felicitatem. Philosophi gentillum superstitiosa quadam curiositate naturas rerum, id est opera conditionis investigando, in cogitationibus suis evanuerunt. Philosophi Christianorum opera restorationis jugiter meditando, omnem a cogitationibus suis vanitatem repellunt. Electi restorationem sui considerantes, igne divini amoris inardescunt. Reprobi autem pulchritudinem rerum conditarum perverse amantes ab amore Dei refrigescunt. Reprobi dum rebus transitoriis cogitationes suas immergunt Creatoris sui obliviscuntur. Electi autem Creatoris sui oblivisci non possunt, de cujus misericordia semper circa sui reparationem meditantur. Reprobi dum temporalibus inhiant, cognitionem aeternorum perdunt. Electi autem dum temporalia Dei beneficia recolunt, ad agnitionem aeternorum proficiunt. Reprobi per visibilia ab invisibilibus cadunt; electi autem per visibilia ad invisibilia ascendunt. Sed sciendum est, quod alia sunt illa visibilia, de quibus ascendunt, alia illa sunt, per quae ascendunt. De operibus conditionis per opera restorationis, ad conditionis et restorationis auctorem ascendunt. Ascensus autem isti non extrinsecus, sed intrinsecus cogitandi sunt, per gradus in corde de virtute in virtutem dispositos. Quod sic fortassis facilius intelligere poterimus.

CAP. VII. Duos esse mundos visibilem, et invisibilem.

Sicut duo opera, id est opera conditionis, et opera restorationis distinximus, ita duos mundos esse intelligamus visibilem, et invisibilem. Visibilem quidem hanc machinam universitatis, quam corporeis oculis cernimus, invisibilem vero cor hominis, quod videre non possumus. Et sicut in diebus Noe aquae diluvii universam terram operuerunt, sola autem arca aquis superferebatur, et non solum mergi non poterat, verum etiam quanto amplius aquae intumescebant, tanto altius in sublime elevabatur, ita et nunc intelligamus in corde hominis concupiscentiam hujus mundi esse, quasi quasdam aquas diluvii arcam vero, quae desuper ferebatur, fidem Christi, quae transitoriam delectationem calcat, et ad ea quae sursum sunt, aeterna bona anhelat. Ideo autem aquis concupiscentia hujus mundi comparatur, quia fluxa est et lubrica, et ad similitudinem aquae deorsum currentis semper ima petit, suosque sequaces instabiles, et dissolutos reddit. Si intraverit homo ad cor suum, videre poterit quomodo semper et concupiscentia deorsum in ea quae transitoria sunt, defluat; et fides in ea quae sursum sunt, bona perpetua tendat. Sed cum Scriptura dicat concupiscentiam in carne habitare, fidem in corde, quomodo nos utramque in corde esse affirmamus, nisi quia tunc carne concupiscere dicimur, quando corde carnaliter concupiscimus? Utrumque tamen cordis est et concupiscere et credere, sed aliud habet ex hoc quod terrena diligit, aliud habet ex hoc quod coelestia quaerit; ideo concupiscentia deorsum est, fides sursum. Concupiscentia ex carne cordi innascitur, fides non a carne, sed a Deo cordi inspiratur. Proinde Dominus cum fidelem Petri confessionem laudaret: Caro, inquit, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in coelis (Matth. XVI). De concupiscentia autem Paulus dicit: Non ego operor illud, sed peccatum, quod habitat in me (Rom. VII). Et quid sit in me eodem loco determinat. Scio, inquit, quia non habitat in me hoc est in carne mea, bonum (ibid.). Rursumque peccatum ipsum, quod in carne habitare dixerat, quid sit alibi declarat. Spiritu ambulate, et desideria

carnis non perficietis (Gal. V). Utique desideria carnis concupiscentiam appellans.

Igitur concupiscentia in carne habitat, hoc est deorsum in corde, fides vero non in carne, sed in spiritu. Illud tamen diligenter considerandum est quod Apostolus cum dixit: Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis, et non dixit non sentietis, sed non perficietis; manifeste declaravit omni homini quoad in hac vita est, concupiscendi necessitatem ex corruptione primae nativitatis inesse, adjuvante tamen gratia Dei, ut eidem concupiscentiae non consentiat, nulli impossibile. Propterea alibi dixit: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore (Rom. VI). Quasi diceret, non potest fieri, ut in vestro mortali corpore peccatum, id est fomes peccati, incentivum vitiorum, stimulus concupiscentiae non sit, sed adjuvante gratia Dei fieri potest, ut non regnet, ut non praesit. Impossibile est ut illud non sentiatis, sed non necesse est ut illi consentiatis. Igitur omnis homo quoddam intus in corde suo diluvium concupiscentiae patitur, a quo nullus nisi per arcam fidei liberatur. Ubi malus homo per siccum ambulans mergitur, et bonus homo in profundo maris mersus non laeditur. Periculosum prorsus naufragium, quod [.....]tus est. Vae ei qui ibi periclitatur! Nullus portus illi tutus est, nulla statio segura, nulla serenitas tranquilla, qui intrinsecus concupiscentiae suae aestibus jactatur, et insatiabili libidinum voragine absorbetur.

CAP. VIII. De tribus speciebus hominum respectu arcae.

Hic considerare possumus tres hominum species, alios qui intus diluvium habent et non arcam, alios qui et diluvium, et arcam intus habent, sed in arca non sunt, alios qui in diluvio et arcam habent, et in arca manent. In diluvio sine arca sunt infideles, quos carnis desideria involvunt, qui praeter hanc vitam transitoriam aliam esse nesciunt. In diluvio arcam habent, sed in ea non manent ii, qui jam per fidem post hujus mutabilitatis finem vitam immortalem esse venturam credere didicerunt, sed posthabita hac temporalium rerum delectationi animum suum subjiciunt. Dicit enim Scriptura: Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum (Matth. VI). Ubi est delectatio tua, ibi est et cogitatio tua. Ubi vero est cogitatio tua, ibi est interioris hominis habitatio. Nam ibi quisque secundum interiorem hominem habitare dicitur, ubi cogitatione conversatur. Itaque ii, qui delectationem cordis sui in vanitate hujus mundi constituunt, quamvis arcam fidei habeant, intus tamen naufragi sunt. Ut autem taceam caeteros mundi amatores, quot modo litteratos cernimus, qui vocari Christiani volunt, et cum caeteris fidelibus Ecclesiam intrant, et de sacramentis Christi participant, in quorum cordibus saepius est memoria Saturni et Jovis, Herculis et Martis, sive Achillis et Hectoris, Pollucis et Castoris, Socratis et Platonis et Aristotelis, quam Christi et sanctorum ejus? Nugas poetarum diligunt; et veritatem divinarum Scripturarum aut negligunt, aut (quod pejus est!) irrident, et contemnunt. Videant nunc quid eis prosit foris Ecclesiam ingredi, et intus in corde a fide fornicari. Ego eis pronuntio, quod illis in fine sociandi sunt, quos nunc in cogitationibus suis per affectum cordis sibi conjungunt, et quorum hic vitam diligunt, eorum illic supplicii participes erunt. Quid illis prodest habere fidem, et non manere in fide? Quid illis prodest navem integram habere, et in fluctibus naufragium, non dicam pati, sed sponte facere? Quid prodest veritatem cognoscere, et falsitatem diligere? Non sunt tales qui vere fideles sunt. Vis scire quales sint? Audi qualis unus illorum fuerit, et tales omnes intellige. Dissimiles enim esse non possunt, qui veritate

unum sunt. Audi ergo quid de illo: Lex Dei ejus in corde ipsius (Psal. XXXVI), hoc est arcam intus habere, et quia hoc fortassis non sufficit. Audi iterum: In lege Domini voluntas ejus (Psal. I); hoc est in arca habitare. Hic perfectus est, qui diligit quod credit, ut habeat fidem operantem ex dilectione, quae mundum vincit (Gal. V; I Joan. V). Haec est arca, in qua nos salvari oportet, quae ab aquis portari potest, submergi autem omnino non potest, quia hoc mundo utitur quidem ad necessitatem, sed non succumbit ei per cupiditatem. Hoc est quod in psalmo dicitur: Hoc mare magnum, et spatiosum manibus, illic reptilia quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis, illic naves pertransibunt (Psal. CIII).

Matre enim in nobis est concupiscentia hujus mundi, in qua si quae delectationes inveniri possunt multis amaritudinibus aspersae sunt, quae secundum affectum carnalem deorsum in corde nostro fluunt. Reptilia sunt carnales cogitationes diversorum vitiorum feditate deformes. Quas dum inordinate ad cor nostrum admittimus quasi quibusdam monstruosis reptilibus interiora nostra replemus. Navis est illa arca spiritualis, id est fides nostra, quae intrinsecus sursum suspensa calcat concupiscentiam mundi. Naves autem dixit propter multas animas. Nam et multae animae una anima propter unam fidem et dilectionem, et una fides multae fides propter multas animas fideles, quomodo dictum est. Fides tua te salvam fecit, et fides mea, et fides illius cum tamen una sit fides catholica. Sola ergo navis fidei mare transit, sola arca diluvium evadit, et nos si salvari cupimus non solum ipsa in nobis sit, sed nos in ipsa oportet maneamus. Et nemo fidens conscientiae suae dicat. Quid mihi cum hac arca? Exsiccatum est in me diluvium carnalis concupiscentiae. Qui foris est, nescit quid intus agatur; sed si redierit homo ad cor suum inveniet, ibi tempestuosum salum saevis mundantium passionum et desideriorum malorum procellis exagitari, quae toties animum deorsum mergunt, quoties eum per consensum sibi subjiciunt. In omni enim homine, quandiu in hac vita corruptibili vivit, ubi caro concupiscit adversus spiritum, hoc diluvium est; vel

potius omnis homo in hoc diluvio est, sed boni in eo sunt sicut ii, qui in mari portantur a navibus, mali vero in eo sunt sicut naufragi, qui volvuntur in fluctibus. In bonis quidem aquae hujus diluvii in hac vita minui incipiunt, et secundum differentiam gratiarum in singulis plus minusve decrescunt, plene tamen nunquam exsiccari potest terra humani cordis, quandiu in hac vita vivunt. Et ideo columba emissa non invenit hic, ubi requiescat pes ejus, sed semper ad arcam revertitur, quia mens pura, dum in hoc mundo nihil reperire potest, ubi affectionis suae pedem secure figat, diu extra custodiam internae meditationis morari reformidat; sed si forte aliquando per cogitationem exiverit, cito quasi columba avolans, et elongans ad solitudinem conscientiae redit ubique a strepitu exteriori, quasi in arca a fluctibus requiescit. Intelligamus ergo in nobis esse quod fugimus, in nobis esse quo fugere debemus concupiscentiam, et fidem. Concupiscentiam quam fugere debemus; fidem, quam debemus apprehendere. De concupiscentia ascendere, ut illam proficiendo relinquamus; per fidem ascendere, ut illam tenendo in melius semper proficiamus. Concupiscentia pertinet ad opera conditionis, fides pertinet ad opera restorationis, quia et illa inordinate amando per concupiscentiam difluimus, et ista pie credendo per fidem solidamur. Et idcirco divina monita toties clamant nobis, et suadent mundum fugere, non utique ut extra coelum et terram exeamus, sed ut in concupiscentia mundi non maneamus. Quid est non maneamus? Quis manet in concupiscentia mundi? Qui delectationem animi sui in ea ponit, et ad eam explendam jugiter intendit. Qui de ea assidue cogitat, et propositum animi sui in ea confirmat. Qui eam ex deliberatione sequitur, atque in ea per consensum delectatur. Ideo ergo mundus in sacra Scriptura maledicatur, ideo inimicus Dei appellatur, videlicet non quia substantia mundi mala sit, sed quia pulchritudo mundi animas seducit. Substantia enim mundi fugienda non esset, si concupiscentia mundi mala non esset. Cum ergo concupiscentiam mundi fugimus, ideo fugimus quia mala est, cum vero substantiam mundi fugimus, ideo fugimus non quia mala sed quia occasio mali est. Excogitata

enim mundi specie nascitur affectus concupiscentiae. Proinde, si concupiscentiam mundi declinare volumus, prius necesse est memoriam mundi hujus a cogitatione nostra excludamus. In meditatione mea ait Propheta, exardescit ignis (Psal. XXXVIII). Sicut ignem ligna nutriunt, sic cogitationes desideria pascunt. Si bonae cogitationes in meditatione fuerint, exardescet ignis charitatis. Sin autem malae fuerint cogitationes, exardescet ignis cupiditatis. Nam sicut oculus pascitur ex specie, sic animus pascitur ex cogitatione, et turpi quodam commercio impudica mens desiderio suo fruitur, dum quodammodo intus per cogitationem rem concupitam amplexatur. Fit etiam nonnunquam, ut quod frequenter cogitamus otiose, aliquando concupiscamus illicite, reusque facti judicatur, qui per consensum in cogitatione delectatur. Sicut ergo infirmi a quibusdam cibis abstinere, non quia mali sint ipsi cibi, sed quia ipsis ad utendum idonei non sint; sic et nos terrenarum rerum speciem a cogitationibus nostris arcere debemus, non quia res ipsae malae sint, sed ne animus noster, qui ex semetipso infirmatur, ex earum rerum recordatione amplius corrumpatur. Caeterum quantum ad ipsas res pertinet, quia omnis creatura Dei bona est, nulla res est, quae cogitari non possit sine peccato. Rursumque si pravos affectus attendimus, nulla res est, in qua peccare non possimus cogitando. Nam et de malo bene, et de bono male, et de immundo mundo, et de mundo immunde possumus cogitare. Cogitationes enim non ex re de qua surgunt, sed ex affectu quem gignunt, judicandae sunt. Legimus sanctos viros non solum cogitasse, sed et locutos esse et scripsisse de rebus immundis quod utique non fecissent, si cogitationes rerum immundarum animam inquinarent. Nihil interest, quale sit illud quod cogitatur, sed qualis ex ipsa cogitatione affectus consequatur, quia cogitatio mentem non polluit, ubi delectatio conscientiam non corrumpit. Expediit tamen nobis sicut diximus, ut obliviscamur mundum istum, et deleamus memoriam ejus de corde nostro, ne forte dum frequente[.....] de eo cogitamus, ad ejus concupiscentiam inflectamur. Satis, ut reor, aperte jam demonstratum est, unde haec infinita, quam patimur, cogitationum nostrarum distractio oriatur, a

mundo videlicet et concupiscentia ejus, hoc est ab operibus conditionis. Rursumque quid sit illud, per quod colligi possunt in unum cogitationes nostrae, hoc est per opera restorationis. Et quia, sicut supradictum est, ordo esse non potest, ubi finis non est, superest ut relictis operibus conditionis quaeramus ordinem cogitationum nostrarum ibi, ubi finitae sunt, hoc est in operibus restorationis; hoc est, quod superius investigare proposuimus, quisnam videlicet cogitationum nostrarum ordo esse deberet, quatenus ex eis spiritualis domus sapientiae in nobis aedificari possit. Et quia ex rebus cogitationes veniunt, oportet ut ex ordine rerum sumatur ordo cogitationum. Deinceps ergo tractare incipiemus de operibus restorationis relictis operibus conditionis, de quibus quasi de quodam subterfluente diluvio egressi sumus, et nunc in opera restorationis quasi in arcam ingredimur.

CAP. IX. Quae sunt opera restorationis humanae.

Igitur opera restorationis sunt omnia quae ab initio mundi usque ad finem saeculi facta sunt, vel facienda pro restauratione hominum, in quibus et res gestas, et personas ipsas, per quas, et propter quas, et apud quas gestae sunt, loca simul, et tempora, ubi et quando gestae sunt, considerare oportet. In operibus restorationis tribus modis ordo consideratur, secundum locum, secundum tempus, secundum dignitatem. Secundum locum, ut quid prope, quid longe gestum sit. Secundum tempus, quid prius, quid posterius gestum sit. Secundum dignitatem, quid humiliter, quid excellentius sit. Hoc postremum in multas partes dividitur, quid sanctum, quid sanctius, quid utile, quid utilius, quid honestum, quid honestius, quid pulchrum, quid pulchrius, quid mirabile, quid mirabilius, quid raram, quid rarius, quid difficile, quid difficilius, quid credibile, quid credibilius, quid magnum, quid majus, quid obscurum, quid obscurius, et si qua sunt talia. Et hic ordo cuidem, qui est secundum dignitatem, videtur ad altitudinem arcae pertinere, ut si dixerimus ea, quae sancta sunt in prima mansione computari, quae sunt sanctiora in secunda, quae vero sanctissima sunt in tertia, et sic de caeteris quae enumeravimus.

Ordo autem loci, et ordo temporis fere per omnia secundum rerum gestarum seriem concurrere videntur, et ita per divinam providentiam videtur esse dispositum, ut quae in principio temporum gerebantur in Oriente, quasi in principio mundi gererentur, ac deinde ad finem profluente tempore usque ad Occidentem rerum summa descenderet, ut ex ipso agnoscamus appropinquare finem saeculi, quia rerum cursus jam attigit finem mundi. Imo primus homo in Oriente, in hortis Eden jam conditus collocatur, ut ab illo principio propago posteritatis in orbem proflueret. Item post diluvium principium regnorum et caput mundi in Assyriis, et Chaldaeis, et Medis in partibus Orientis fuit. Deinde ad Graecos venit, postremo circa finem saeculi ad Romanos in Occidente, quasi in fine mundi

habitantes, potestas summa descendit. Atque ita serie rerum ab Oriente in Occidentem recta linea decurrente, ea, quae a dextris vel a sinistris, hoc est ad aquilonem vel ad austrum gesta sunt, ita suis significationibus respondent, ut si quis diligentius consideraverit, per divinam Providentiam ita disposita esse ambigere non possit. Verbi gratia ut de multis pauca dicamus. Aegyptus ab Hierusalem ad austrum est, Babylon vero ad aquilonem. Aegyptus interpretatur tenebrae, et auster ventus est calidus. Designat ergo Aegyptus mundum istum in tenebris ignorantiae, et calore carnalis concupiscentiae positum. Babylon autem interpretatur confusio, et significat infernum, ubi nullus ordo est, sed sempiternus horror inhabitans. Legimus autem, quod ille antiquus Hebraeorum populus prius in Aegypto in luto et latere servivit, ac deinde multis annis intercurrentibus captivus in Babylonem abductus est. Quod factum quid aliud nobis innuit, quam totius humani generis casum? quod propter peccatum originale a coelesti patria exsulando, prius in hac vita mortali, per ignorantiam et concupiscentiam subditur vitiis, ac deinde post hanc vitam apud inferos captivatur in tormentis, hoc est in Babylone, ad aquilonem scilicet, ubi ille primus apostata angelus sedem posuit.

Igitur ordo dignitatis ad altitudinem arcae pertinet, ordo temporis ad longitudinem arcae, ordo loci ad altitudinem simul et longitudinem. Ad longitudinem arcae pertinet: Simile est regnum coelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, similiter et circa horam tertiam, et sextam, et nonam, et undecimam egressus, et videns alios stantes misit eos in vineam suam (Matth. XX). Ad latitudinem arcae pertinet: In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verbo eorum (Psal. XVIII). Ad altitudinem arcae pertinet. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini Domini (Psal. CXXI). Et ne per singula eundo moras innectam, breviter tibi dicam quod dicendum est. In his tribus dimensionibus omnis divina Scriptura continetur. Historia enim longitudinem arcae metitur, quia

in serie rerum gestarum ordo temporis invenitur. Allegoria latitudinem arcae metitur, quia in participatione sacramentorum constat collectio populorum fidelium. Tropologia altitudinem arcae metitur, quia in profectu virtutum crescit dignitas meritorum. Possumus adhuc, si volumus, aliter altitudinem arcae distinguere, ut doctrina multiplex fiat manente eadem veritate. Nam ad hoc admonitum lectorem esse volumus, saepe nos eandem rem in hoc tractatu diversis modis protulisse, propter affluentem doctrinae exercitationem, ut omnem scientiae viam prudens animus experiatur, hoc tantum observato, ut nihil quod veritati contrarium sit, aut sentiatur aut dicatur. Sicut ergo arca in tres mansiones distinguitur, ita etiam opera restorationis in tres ordines distinguuntur. In primo ordine quasi in prima mansione est umbra. In secundo ordine quasi in secunda mansione est corpus. In tertio ordine quasi in tertia mansione est spiritus, vel, si mavis hoc modo dicere. Figura, res, veritas, ut idem intelligas esse umbram et figuram, idem corpus et rem, idem spiritum et veritatem. Unde umbra dicuntur illa, quae ante adventum Christi sub lege naturali, et sub scripta lege corporaliter et visibiliter gesta sunt ad praefiguranda ea, quae nunc post adventum Christi in tempore gratiae corporaliter et visibiliter geruntur, quae ideo umbra dicuntur, quia corporalia erant et figura corporalium. Corpus vocantur ipsa nostra sacramenta, quae nunc in ista Ecclesia visibiliter geruntur. Spiritus autem est id quod gratia Dei sub visibilibus sacramentis invisibiliter operatur, verbi gratia (ut unum exemplum ponamus): Mare Rubrum praefiguravit baptismum, quod nunc in sancta Ecclesia consecratur. Ipsum autem baptismum visibile significat emundationem criminum, quam Spiritus sanctus sub sacramento, quo corpora unguuntur, invisibiliter in animabus operatur. Mare Rubrum igitur umbra et figura est; baptismum aquae visibilis, quod nunc habemus, corpus et res; emundatio vero peccatorum spiritus et veritas. Est adhuc, et alius modus, de quo superius locuti sumus, per quem altitudinem arcae distinguere possumus. Opera enim restorationis partim per homines, partim per angelos, partim per semetipsum operatus est Deus. In prima ergo mansione collocamus

opera hominum. In secunda mansione opera angelorum. In tertia mansione opera Dei. Vel moraliter, prima mansio est fides, secunda mansio est spes, tertia mansio est charitas. Vel secundum anagogem, prima mansio est cogitatio recta, secunda mansio est meditatio provida, tertia mansio est contemplatio clara. Vel secundum operationem, prima mansio est scientia, secunda mansio est disciplina, tertia mansio est bonitas. Vel secundum status differentes, prima mansio est natura, secunda mansio est lex scripta, tertia mansio est gratia. Haec enim tria si secundum tempus considerantur, longitudinem arcae metiuntur, si secundum dignitatem discernuntur, altitudinem arcae distinguunt, quia sicut tempore se subsequuntur, ita dignitate se praecedunt.

Quae est ergo haec arca, de qua tam multa dicuntur, et in qua tam multiplices viae scientiarum continentur? Nunquid putas est labyrinthus? Non labyrinthus, nec labor intus, sed requies intus; unde hoc scio? Quia ille in ea habitat, qui dicebat: Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos, et invenietis requiem animabus vestris (Matth. I). Si enim labor est ubi ipse est, quomodo requiem inveniunt qui ad eum veniunt? Nunc vero in pace factus est locus ejus, et in Sion habitatio ejus. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium et bellum (Psal. LXXV); unde omnis strepitus, et tumultuatio longe abest, et ubi gaudium, et pax, et requies semper praesens est. Qualis ergo est haec arca? vis scire qualis? Sustine me ut de multis pauca tibi dicam. Haec arca similis est apothecae omnium deliciarum varietate refertae. Nihil in ea quaesieris quod non invenias, et cum inveneris unum, multa tibi patefacta videbis. Ibi universa opera restorationis nostrae a principio mundi usque ad finem plenissime continentur, et status universalis Ecclesiae figuratur. Ibi historia rerum gestarum textitur, ibi mysteria sacramentorum inveniuntur, ibi dispositi sunt gradus affectuum, cogitationum, meditationum, contemplationum, bonorum operum, virtutum et et praemiorum. Ibi quid credere, quid agere, quid sperare debeamus ostenditur. Ibi forma vitae hominis, et summa perfectionis

continetur. Ibi elucent occulta, ibi operosa apparent facilia, et quae per se videri poterant minus congrua, in ordine suo considerata probantur idonea. Ibi quoddam universitatis corpus effingitur, et concordia singulorum explicatur. Ibi alter quidam mundus huic praetereunti et transitorio contrarius invenitur, quia ea quae in hoc mundo per diversa tempora transeunt, in illo mundo quasi in quodam aeternitatis statu simul consistunt. Ibi praeteritis praesentia non succedunt, nec praesentibus futura superveniunt, sed quidquid ibi est, praesen[.....] est, propter quod et ibi manent, et semper permanent, et semper gaudent, nihil dolentes praeteritum, nihil timentes futurum, habentes quod diligunt, videntes quod concupiscunt, et ideo fortassis, dixit Apostolus: Praeterit figura hujus mundi (I Cor. VII), forma hujus mundi, species hujus mundi, pulchritudo hujus mundi, qui est alter mundus, cujus figura non praeterit, cujus forma non transit, cujus species non marcescit, cujus pulchritudo non deficit. Ille mundus in isto mundo est, et iste mundus illo mundo minor est, quia ille capit quem capere iste non potest. Istum mundum vident oculi carnis, illum mundum intrinsecus contemplantur oculi cordis. In isto mundo habent oblectamenta sua homines, in illo mundo ineffabiles sunt delectationes. In hoc mundo currunt homines, et plaudunt ad spectacula vanitatis, in illo mundo per aeternum silentium exercentur, et jucundantur mundi corde in contemplatione veritatis. Quam, etc.

DE ARCA NOE MYSTICA

CAP. I. De arcae igitur descriptione ut supra.

Primum ad mysticam arcae Noe descriptionem, in planitie ubi arcam depingere volo, medium centrum quaero, et ibi fixo puncto parvam quadraturam aequilateram ad similitudinem illius cubiti, in quo consummata est arca, ei circumduco. Itemque illi quadraturae aliam paulo majorem circumscribo. Ita ut id spatium, quod est inter exteriorem et interiorem quadraturam, quasi limbus cubiti esse videatur. Hoc facto in interiori quadratura crucem pingo, ita ut cornua ejus singula latera quadraturae attingant, eamque auro superdueo. Deinde spatia illa, quae in superficie quadraturae inter quatuor angulos crucis et quadraturae remanent, colore vestio, duo superiora flammeo, et duo inferiora sapphirino. Ita ut medietas una cubiti in flammeo colore ignem, et altera medietas in sapphirino colore nubem repraesentare videatur. Post haec in limbo cubiti supra crucem scribo [a], quod est principium. Econtrario subter crucem scribo [oh], quod est finis. Ad dextrum cornu crucis scribo [kh], quae littera prima ponitur in nomine Christi, et significat Decalogum legis quae antiquo populo primum quasi electo et justo ad dexteram collocato data est. Ad sinistrum autem cornu pono c, quae est ultima in hoc nomine Christi, et significat in centum perfectionem gratiae, quae data est gentilitati, quae primum propter infidelitatem abjecta, et ad sinistram collocanda videbatur. Deinde spatium limbi circumquaque purpureo, et viridi colore induo, exterius purpureo, et interius viridi, et in medio crucis aureae, quam feceram, agnum anniculum stantem pingo. Quo facto perfectus est cubitus. Cujus rei rationem si quaeris, quid aliud haec scriptura tibi dicere videtur, nisi quod principium et finis sit Christus lator Legis Veteris et Novae? Et pictura quid tibi ostendit aliud, quam si diceret, iste cubitus eundem significat populum, quem columna ignis et nubis protegebat, quae populum Israel in deserto praecedebat, illuminans per ignem, et per

nubem obumbrans. Et qui priori populo per ignem divinae majestatis terribilis fuit puniendo peccata, et posteriori populo per nubem humanitatis mitis apparuit, condonando peccata, qui pro peccatis hominum in cruce est immolatus quasi agnus mitis et non aperiens os suum, et pro justitia hominum resurgendo, et ascendendo super coelos est exaltatus. Qui undique ad se venientibus per purpuram sanguinis exemplum passionis suae proponit, et in viridi colore immarcescibile praemium supernae remunerationis. Vel in purpura, sanguinem passionis Christi sanctificat, et in viridi colore aquam, qua mundum olim judicavit. Vel in purpura damnationem malorum, quos juste reprobavit, in viridi colore liberationem bonorum, quos juste et misericorditer salvabit. Qui stat quia invitat, stat quia confortat, stat quia adjuvat, stat quia coronat, stat quia vigilat ut custodiat civitatem suam. Ita medio cubito consummato aliam quadraturam circa praedictum centrum longe extra circumduco, et tantae magnitudinis, quantae magnitudinis arcam facere volo, quae quadratura sexies, tam longa sit quam lata, quia arca trecentos cubitos in longitudine habuit, quinquaginta in latitudine, hoc est sexies longa ad latitudinem. Ego tamen propter competentiore formam in pictura usque ad quadruplam fere longitudinem breviavi. Post haec per mediam hanc quadraturam, id est per medium fundum arcae, secundum longitudinem duabus lineis ductis tantae latitudinis spatium includo, quantae est interior quadratura medii cubiti. Similiter per mediam latitudinem, ab uno pariete usque ad alterum duabus lineis protensis ejusdem latitudinis spatium signo. Ita ut hi duo cinguli, quorum alter per mediam longitudinem, alter per mediam latitudinem protenditur, altrinsecus sese intersecante in modum crucis sub medio cubito conveniant, et interiori latitudini ipsius respondeant, limbo ejus tantummodo hinc inde excedantur. Hoc ita peracto, spatia quae inter medium centrum, vel potius medium cubitum, et singulos angulos arcae interjacent, unumquodque in tria aequalia positis punctis divido, et apposita regula binis ac binis punctis coadjacentibus secundum longitudinem, et latitudinem de puncto semper ad punctum circumquaque lineam traho; et ita duas alias quadratas

sexies similiter longas ad latitudinem suam efficio, quae tali proportione a se distant, ut quantum prima vincit mediam, tantum media vincat tertiam. Inter quas tertia quadratura, quae minima est, et secundum positionem plani infra alias clauditur, medium cubitum ambit, et duos supradictos cingulos, quorum alter longitudinem, alter latitudinem arcae metitur, quadrifariam intercidit. Alterum sursum et deorsum. Alterum sinistrorsum et dextrorsum. Deinde secunda tertiam complectitur, et similiter supradictos cingulos intersecat. Deinde alia, quae in plano extrema est, in alto autem ima, caeteras omnes includit, et quatuor extrema cornua duarum zonarum singulis lateribus, accingens, totas eas intra se comprehendit.

Hoc facto, si nosse cupis quomodo haec figura formam arcae repraesentet, intellige quod de illa zona, quae per mediam latitudinem arcae protenditur, fiat columna quadrata aequilatera in medio arcae erecta, cujus altitudo tanto minor sit latitudine arcae, quanto minor est ternarius quinario, quia altitudo arcae erat triginta cubitorum, et latitudo quinquaginta. Si autem scire cupis qua ratione ex ipsa zona columnam fieri intelligendum sit, sic considera. Cubitus ille, qui nunc secundum positionem plani in medio ipsius zonae affixus jacet, sursum elevetur, sic ut ipsam zonam quasi per medium complicando secum sursum trahat, deinde ambae medietates ejus deorsum pendentes plano ad planum invicem compingantur ut columna erecta videatur. in cujus summitate emineat cubitus ille, qui secundum positionem plani prius in medio ejus jacebat. Nihilque aliud esse intelligatur cubitus ipse, quam columnae praecisio desuper, et limbus cubiti sit quaedam ora sive eminentia facta desuper in capite columnae ad excipienda tigna circumquaque ab imo surgentia, quae ipsi columnae infixae sunt sub eadem eminentia, sub qua etiam summitas tecti consummata est, ad similitudinem imbricis summitatem tectorum excipientis. Et quamvis altitudo columnae non videatur major esse medietate zonae, cum facta sit ex ipsa duplicata, intelligenda est tamen tanto major esse, quanto majora sunt triginta quam viginti quinque, sed hoc in plano repraesentari non potuit.

Rursum cum medietas tantum zonae altitudinem columnae teneat, quare ambae medietates ejus depictae sint, haec est ratio.

CAP. II. De columnae in arcae medio erectae significatione mystica, de tignorum super eam erectione, de mansionibus inter quadraturas tignis infixas designatis, de columnae supradictae positione, et de omnium horum mysterio.

Columna ista, quae in medio arcae erigitur, significat lignum vitae, quod plantatum est in medio paradisi, id est Dominum Jesum Christum secundum formam humanitatis susceptae in medio Ecclesiae plantatum, qui Christus Deus et homo est. Et ideo latus columnae, quod ad aquilonem respicit, humanitatem ejus significat, quam pro peccatoribus assumpsit; illud autem, quod ad austrum spectat, divinitatem ejus figurat, qua mentes fidelium pascit. Et haec est causa, quare in plano bis altitudinem depinximus, quoniam oportebat utriusque lateris superficiem repraesentari, quod nisi geminata figura fieri non potuit. Statuta igitur columna in medio arcae, erigantur a singulis angulis tigna usque ad summitatem ipsius, eique sub eminentia extremae orae infigantur. Deinde duae interiores quadraturae sursum eleventur, quousque utraque secundum suam positionem tignis eisdem ex omni parte orthogonaliter conjungatur extrema quadratura in imo remanente; et tunc videbis quomodo illud spatium, quod est inter primam quadraturam et secundam, pro prima mansione computetur, quod est inter secundam et tertiam pro secunda, et quod est inter tertiam et supremum cubitum pro tertia. Hoc facto completam habes formam arcae subtus latam, et desuper angustam usque ad mensuram unius cubiti. Supradictae autem columnae positio talis est, ut a medio fundo arcae surgat, et in omnibus mansionibus medium locum obtineat et totam portet fabricam. Cujus mysterium hoc est, columna Christus est, australe latus ejus (quod divinitatem ipsius significat) lignum vitae vocatur, et ideo viridi colore superductum est. Aquilonare vero latus (quod humanitatem ejus figurat) liber vitae dicitur, et hoc sapphirino colore superductum est. Columnae arca innitur, et Christo innitur Ecclesia sua, quia nimirum stare nullatenus posset, nisi ipse eam sustineret, secundum quod scriptum est in Canticis canticorum: Quae

est ista, quae ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? (Cant. VIII.) Rursum sicut columna singulorum mansionum altitudinem metitur, sic Christus uniuscujusque virtutem et profectum dispensat. Et sicut columna distinguit stationes, sic Christus pro arbitrio dignationis suae in sancta Ecclesia dona gratiarum suarum distribuit, alios constituens prophetas, alios apostolos, alios vero evangelistas, et caeteros quoscunque spiritualium donorum participes. Et sicut columna medium ubique tenet locum, sic Dominus Jesus Christus dicit: Ubicunque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum (Matth. XVIII). Si ergo tanta est infirmitas nostra, ut ascendere non possimus in tertiam vel secundam mansionem, non tamen desperemus, sed congregemur in unum per fidem nominis ejus, et simus saltem in prima mansione, simus in unitate Ecclesiae, teneamus rectam et inviolatam fidem, et ipse veniet ad nos, ut stet in medio nostrum congratulans bono incepto nostro, paratus adjuvare et ad altiora erigere, ut sit unus in omnibus, unus inter omnes, unus prae omnibus Dominus Jesus Christus.

CAP. III. De zona quae per medium fundum secundum longitudinem a fine usque ad finem arcae porrigitur, quomodo Ecclesiam figuret.

Restat nunc ut ostendamus quid sibi vult zona altera, quae per medium fundum secundum longitudinem a fine usque ad finem arcae porrigitur. Si enim arca Ecclesiam significat, restat ut longitudo arcae longitudinem figuret Ecclesiae. Longitudo autem Ecclesiae consideratur in diuturnitate temporum, sicut latitudo in multitudine populorum. Tunc enim Ecclesia dilatari dicitur, quando numerus credentium augetur, et multi ad fidem colliguntur. Longitudo autem ejus in prolixitate temporum consistit, qua de praeteritis per praesentia ad futura se extendit. Tempus autem longitudinis ejus est ab initio mundi usque ad finem, quia sancta Ecclesia in fidelibus suis ab initio coepit, et usque in finem saeculi durabit. Credimus enim nullum tempus esse ab initio mundi usque ad finem saeculi, in quo non inveniantur fideles Christi. Igitur zona ista, quae protenditur a fine usque ad finem arcae, designat cursum temporis ab initio mundi usque ad finem saeculi. Medietas autem ejus, quae est superius a capite arcae usque ad columnam, significat omne tempus ab initio mundi usque ad incarnationem Verbi; altera vero medietas, quae est a columna deorsum, designat omne tempus ab incarnatione Verbi usque ad finem saeculi. Ideo in superiori medietate a capite arcae usque ad columnam, scribitur linea carnalis generationis ab Adam usque ad Christum. In altera autem medietate a columna deorsum scribuntur nomina apostolorum a Petro, ac deinceps eo ordine, quo sibi in regimine Ecclesiae quasi filii spiritales patribus successerunt. Quia enim ab Adam usque ad Christum vetus generatio fuit, quae est secundum carnem, ideo cursus temporum in priori parte saeculi per carnalem generationem distinguitur. Quia vero in Christo nova generatio fuit, quae est secundum spiritum, ideo cursus temporum in posteriori parte saeculi, id est post Christi adventum, per spiritalem generationem determinatur. Has autem generationes tali modo dispono: superiorem medietatem, quae est a columna sursum, in tres

partes aequales divido, et unaquaeque tertia sexta pars est totius longitudinis.

CAP. IV. De quadratura in fronte arcae designante quatuor mundi partes per litteras nominis Adam scriptionem nominum suorum inchoantes, et de patriarcharum stemmatibus per nominum ipsorum descriptionem ab Adam usque ad Christum; et deinde de Novi Testamenti principibus, et subsequitis sanctis secundum dispositionem et divisionem arcae, et secundum mundi aetates.

Hac divisione facta incipio sursum a capite et primum nomen Adam taliter scribo. In ipsa fronte arcae facio parvam quadraturam ad figurandas quatuor partes mundi, deinde superiori ejus lateri, id est orienti appono A, hoc est primam litteram nominis Adam. Inferiori autem lateri, id est occidenti, appono D, hoc est secundam. Dexterio lateri, id est aquiloni, appono A, id est tertiam. Sinistro lateri, id est australi, appono M, id est quartam litteram. In Graeco autem singulae partes mundi ab his litteris incipiunt. Anatole, id est oriens, incipit ab a, et ideo orienti appositum est A; Dysis, id est occidens, incipit a, d, et ideo occidenti appositum est D; Arctos, id est septentrio, incipit ab a, et ideo septentrioni apponitur rursus A; Mesembria, id est meridies sive auster, incipitur ab m, et ideo australi lateri apponitur M. Cujus rei rationem quidam talem tradunt: Dicunt enim quod recte primus parens a quatuor partibus mundi nominis sui elementa contraxit, qui per omnes partes mundi in prole sua diffundendus fuit. Post Adam secundum lineam generationis scribuntur Seth, Enos, Cainam, Malaleel, Jaret, Henoch, Mathusalem, Lamech, Noe, Sem, Arphaxat, Sale, Heber, Phalech, Reu, Saruch, Nachor, Thare, Abraham, Isaac et Jacob; et hi in prima parte collocantur.

In secunda parte primo scribo Judam, et circa ipsum reliquos patriarchas hinc inde a dextris et a sinistris hoc modo dispono: Incipiens a dextro pariete secundum ordinem generationis, Ruben, quia primogenitus fuit, primum scribo; deinde Simeon, deinde Levi. Et hi a dextris Judae collocantur; hi quatuor filii Liae fuerunt. A sinistris Judae similiter secundum ordinem generationis primum

scribitur Dan, deinde Nephthalin, hi filii Balae ancillae Rachelis. Post Nephthalin ponitur Gad, deinde Aser, hi filii Zelfphae ancillae Liae. Deinde Issachar, deinde Zabulon, hi rursum filii Liae: deinde novissime Joseph, et post eum Benjamin, hi filii Rachel. Post haec singulis nominibus suas imagines superpono semiplenas, a pectore sursum, quales nonnunquam in tabulis solent figurari, quas Graeci frequentiori Iconas vocant, ut sic duodecim patriarchae secundum latitudinem per transversum in stationibus suis ordinati appareant, quasi quidam senatus Dei civitatis. Deinde reversus ad lineam generationis post Judam pono Phares, Ephrom, Aram, Aminadab, Naasson, Salmon, Booz, Obeth, Isai, David, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Josaphat, Joram, Aazias, Joas, Amazias, Ozias, Joathan, Achas. Et hi sunt in secunda parte.

Deinde in tertia parte secundum ordinem ponuntur Ezechias, Manasses, Amon, Josias, Eliachim, Joachim, Salathiel, Zorobabel, Abiud, Eliachim, Azor, Sadoch, Achin, Eliud, Eleazar, Mathan, Jacob, Joseph. Inter Joseph autem et columnam scribo, hucusque primus Adam secundum carnem. Post haec reliquam medietatem, quae est a columna deorsum, similiter in tres partes aequales divido, has autem ternas partes supra, et ternas infra, designant latera mansionum, ubi intersecant ipsam zonam secundum positionem plani. Igitur facta hac divisione, post columnam primum in ipsa linea Petrum, et circa ipsum a dextris et a sinistris reliquos apostolos, cum suis iconibus, sex a dextris et a sinistris quinque, ut ex una parte columnae duodecim patriarchae, et ex altera parte duodecim apostoli sint constituti ad similitudinem viginti quatuor seniorum in Apocalypsi in circuitu throni sedentium. Et sicut duodecim patriarchae superius latitudinem arcae continent (quia ab eis antiquus ille populus scriptae legis universus secundum carnem descendit), ita duodecim apostoli inferius, quia ab eis omnis populus novae legis, id est gratiae, per fidem spiritualiter propagatus est. Deinde post Petrum sequitur: Clemens, Anacletus, Evaristus, Alexander, Sixtus, Thelesphorus, Iginus, Pius, Anicetus, Soter, Eleuterius, Victor,

Zepherinus, Calistus, Urbanus, Pontianus, Antherus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Sixtus, Dionysius, Felix, Euthicianus, Gaius, Marcellinus, Marcellus, Eusebius, Melchiades, Sylvester, Marcus, Julius, Liberius, Felix, Damasus, Siricius, Anastasius, Innocentius, Zozimus, Bonifacius, Coelestinus, Sixtus, Leo, Hilarius, Simplicius, Felix, Gelasius, Anastasius, Simmachus, Hormisda, Joannes, Felix, Bonifacius, Joannes, Agapitus, Silverius, Vigilus, Pelagius, Joannes, Benedictus, Pelagius, Gregorius, Sabinianus, Bonifacius, Deusdedit, Bonifacius, Honorius, Severinus, Joannes, Theodorus, Martinus, Eugenius, Vitalianus, Adeodatus, Bonus, Agatho, Leo, Benedictus, Joannes, Conon, Sergius, Joannes, Joannes, Sisinius, Constantinus, Gregorius, Gregorius, Zacharias, Stephanus, Paulus, Stephanus, Adrianus, Leo, Stephanus, Paschalis, Eugenius, Valentinus, Gregorius, Leo, Sergius, Benedictus, Nicolaus, Adrianus, Joannes, Joannes, Martinus, Adrianus, Stephanus, Formosus, Bonifacius, Stephanus, Romanus, Theodorus, Joannes, Benedictus, Leo, Christophorus, Sergius, Anastasius, Lando, Joannes, Leo, Stephanus, Joannes, Leo, Stephanus, Marinus, Agapitus, Joannes, Benedictus, Leo, Joannes, Benedictus, Domnus, Bonifacius, Benedictus, Joannes, Joannes, Joannes, Gregorius, Joannes, Sylvester, Joannes, Joannes, Sergius, Benedictus, Joannes, Benedictus, Sylvester, Gregorius, Clemens, Damasus, Leo, Victor, Stephanus, Benedictus, Nicolaus, Alexandrinus, Gregorius, Victor, Urbanus, Paschalis, Gelasius, Calistus, Honorius. Et quod super est spatium usque ad finem arcae illos capiet, qui post nos futuri sunt, usque ad finem saeculi. Ab Adam usque ad diluvium prima aetas saeculi continens annos 1656. Secunda aetas a diluvio usque ad Abraham continens annos 292. Tertia ab Abraham usque ad David habens annos 942. Quarta a David usque ad transmigrationem continens annos 473. Quinta a transmigracione usque ad adventum Christi habens annos 585. Sexta aetas, quae nunc agitur, nulla annorum serie certa, sed ut aetas decrepita ipsa morte totius saeculi consumenda. Has aerumnosas, plenasque laboribus mundi aetates quicumque felici morte vicerunt, septima jam Sabbati perennis aetate

suscepti, octavam beatae resurrectionis aetatem, in qua cum Domino perenniter regnabunt, exspectant.

CAP. V. Iterum de trina arcae divisione secundum longitudinem, qua significantur homines legis naturalis, scriptae et gratiae.

Post haec arcam in tres partes divido, et primam partem, quae est ab initio usque ad duodecim patriarchas, tempus naturalis legis accipio. Secundam, quae est a duodecim patriarchis usque ad columnam, id est usque ad incarnationem Verbi, tempus scriptae legis. Tertiam, quae est a columna deorsum, id est ad incarnationem Verbi usque ad finem saeculi, tempus gratiae. Et secundum has divisiones ipsa etiam latera arcae utrinque distinguo. Deinde in utroque latere per singulas divisiones ternos colorum tractus duco, ut velut trabes quaedam in longum porrectae lateraliter jungantur data singulis congrua latitudine. Nam exterior quasi foris apparens latior caeteris esse debet. Post hunc interior medius quasi inter duos coarctatus minimum latitudinis habebit. Horum positio sic variatur, ut ille, qui in prima parte exterior est, in secunda sit medius, et qui in prima parte medius est, in secunda sit interior, et qui in prima parte est interior, in secunda sit exterior. Rursus qui in secunda parte exterior est, in tertia sit medius, et qui in secunda est medius, in tertia sit interior, et qui in secunda est interior, in tertia sit exterior. Cujus rei mysterium hoc est: Tres colores isti significant tres maneries hominum, id est homines naturalis legis, homines scriptae legis, homines gratiae. Nam sicut tria tempora sunt, id est tempus naturalis legis, tempus scriptae legis, et tempus gratiae, ita tres sunt maneries hominum, id est homines naturalis legis, homines scriptae legis, homines gratiae. Homines naturalis legis pertinent ad tempus naturalis legis. Similiter homines scriptae legis pertinent ad tempus scriptae legis et homines gratiae ad tempus gratiae. Et tamen si diligenter attendimus, in singulis his temporibus omnes istas maneries hominum invenimus. Verbi gratia: In tempore naturalis legis, et similiter

homines scriptae legis, et homines gratiae tunc erant, sed homines naturalis legis tunc erant in proprio, homines scriptae legis,

et homines gratiae, quasi in alieno. Tempus enim naturalis legis proprie pertinet ad homines naturalis legis, quia illi tunc et numero plures, et conversatione manifestiores, et statu excellentiores erant. Homines autem scriptae legis et homines gratiae adhuc erant et numero pauci, et conversatione occulti exstiterant. Similiter de tempore scriptae legis, et tempore gratiae sciendum est. Exponamus igitur nunc, qui dicantur homines naturalis legis, scriptae legis et homines gratiae, ut quod de his dicimus ex proposita distinctione singulorum facilius colligamus. Natura tribus modis in sacra Scriptura accipi solet, pro illo scilicet integro et incorrupto bono, in quo conditus fuit primus homo, secundum quam acceptionem dicimus omnia naturaliter esse bona. Deinde pro illa corruptione peccati, in qua nascimur, secundum quam, dicit Apostolus: Natura filii irae sumus (Ephes. II), id est corruptibili nativitate et peccato obnoxia. Accipitur etiam natura pro reliquiis illis naturalis boni, quae in homine post peccatum remanserunt. Naturale enim bonum per peccatum in homine corrumpi potuit, extinguere omnino non potuit, quia vivit adhuc scintilla quaedam naturalis rationis in mente hominis, per quam discernit inter bonum et malum, secundum quam dicit Apostolus: Cum enim gentes, quae non habent legem, naturaliter ea quae legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex (Rom. II). Igitur homines naturalis legis sunt qui, aliam legem non habentes, per naturalem rationem mores et vitam suam instituunt. Vel homines naturalis legis sunt, qui secundum corruptionem peccati, cum qua nati sunt, in concupiscentia ambulant post desideria carnis suae; homines vero scriptae legis sunt, in quibus major viget cognitio, qui ex traditionibus Scripturarum, et ex praeceptis, quae recta et honesta sunt, formam vivendi accipiunt. Homines autem gratiae dicuntur, in quorum cordibus diffusa est charitas per Spiritum sanctum, qui datus est eis (Rom. V), per quem illuminantur, ut quid agendum sit agnoscant et adjuvantur, ut adimplere valeant bonum, quod intelligere meruerunt. Ex his colligere possumus, qualiter in tempore legis naturalis omnes istae tres maneries hominum fuerint. Erant enim homines tunc justi pauci

quidem, et pene adhuc mundo incogniti, quos Deus per Spiritum sanctum ad amorem sui accenderat, quibus etiam saepe visibiliter apparens, et mutuis se colloctionibus familiarem praestans viam veritatis, et loquendo foris, et intus aspirando patefecit. Isti homines gratiae erant. Erat rursus aliud genus hominum, qui justos istos familiariter noverunt, vel ex affinitate generis vel ex propinquitate conversationis, qui cum ex dictis eorum, et factis multa exempla ad justitiam et disciplinam morum pertinentia didicissent, non ad virtutem, sed ad quamdam vitae hujus honestatem eos imitati sunt. Tales erant omnes religiosorum virorum mali filii, vel affines, sive etiam quicumque familiares, qui disciplinam eorum non per amorem, sed per quamdam vivendi consuetudinem tenuerunt, et ejusmodi quasi homines scriptae legis erant. Reliqua humani generis multitudo nec praeceptionibus divinis, nec humanis institutionibus regebatur, sed erat lex unicuique sua voluntas, et dum impune licuit quidquid placuisset, hoc potissimum quisque sequebatur, quo eum naturalis motus, sive carnis ad concupiscentiam, sive rationis ad quamdam formam justitiae impellebat. Et ideo non immerito isti homines naturalis legis appellantur, qui tantum regebantur naturali motu sive concupiscentiae, sive rationis. Concupiscentia autem, sicut supra narratum est, ideo naturalis dicitur, quia in illa concipitur, et cum illa nascitur homo. Ratio vero ideo naturalis appellatur, quia illam ex prima adhuc conditione retinet homo. Illa igitur naturalis est conditione, ista nativitate. Illa naturalis est, quia eam cum primum conderemur accepimus; ista naturalis, quia illam cum nasceremur in hanc vitam nobiscum et in nobis apportavimus. Tales homines habebant prima tempora saeculi, quando lex non erat, quae peccata puniret, et libere peccabant homines, nec abscondebant peccata sua, quibusdam peccata prorsus esse non credentibus, aliis autem peccata quidem agnoscentibus, sed levia, et facili piaculo solvenda existentibus. Sed postquam lex subintravit et ostendit hominibus peccata sua, simulque arguit, prohibuit, poenam indixit, coeperunt homines abscondere peccata sua, et quaedam opera virtutum foris exhibere, non ut implerent justitiam, sed ut vitarent poenam, sicque

multiplicati sunt homines scriptae legis. Homines vero paucissimi naturalis legis effecti sunt; homines vero gratiae aliquanto manifestiores esse coeperunt, quam prius fuerant, quia lex bona, per hoc quod homines ad justitiam invitavit, justorum vitam clariorem reddidit. Adveniente autem gratia (postquam rigor legis in misericordiam mutatus est), rursus multiplicantur homines naturalis legis, dum jam palam sectantur vitia sua, qui prius timore poenae coerciti latuerunt, homines vero scriptae legis minuuntur. Tamen hoc tempus ideo tempus gratiae appellatur, quoniam nunc homines gratiae, quamvis non sint numero plures, tamen sunt statu excellentiores, quia veritas a paucis quidem tenetur, sed ab omnibus fere cognoscitur, et communi omnium iudicio antefertur. Et jam palam est quod

***"homo non ex operibus legis, sicut olim existimabatur,
sed ex gratia Dei justificatur."***

Cujuscunque igitur temporis homines naturalis legis sunt aperte mali, homines autem scriptae legis fide boni, homines vero gratiae vere boni. Homines naturalis legis partim sunt extra Ecclesiam, sicut infideles quique, partim in Ecclesia, sicut ii qui solam fidem habent absque operibus, sed nullo modo de Ecclesia sunt, quia boni non sunt. Homines scriptae legis tantummodo in Ecclesia sunt, quia fidem habent, sed de Ecclesia non sunt, quia boni non sunt. Soli autem homines gratiae in Ecclesia sunt, et de Ecclesia sunt, quia et fidem habent, et boni sunt. Hoc significare volunt illi tres tractus colorum, quos in lateribus arcae ordinavimus, viridis, croceus, purpureus. Viridis color, qui in tempore naturalis legis forinsecus jacet, significat homines naturalis legis, qui tunc manifestiores erant, qui in compositione arcae est, sed arcae similis non est, sed foris cum terra similitudinem habet. Arca enim, quae in superficie intrinsecus secundum diversitatem mansionum variis coloribus vestita est, in ea tantum parte ubi homines naturalis legis interius collocantur viridi colore obduci non debet, neque croceo ubi homines scriptae legis

intrinsicus sunt, sed ubi homines gratiae interius ponuntur, purpureum oportet ut habeat colorem, quatenus hic solum similitudo utrinque respondeat interius, quemadmodum hominibus naturalis legis superficies terrae per colorem viridem concordat intrinsicus. Croceus vero color in tempore naturalis legis intrinsicus collocatus est, quia significat homines scriptae legis, qui secundum prophetae sententiam nutriebantur in croceis (Thren. IV), qui tunc occulti erant, et hic in arca quidem situs est, sed nec arcae, nec terrae similis est, quia fide boni, nec per opera foris infidelibus, nec per virtutem intus fidelibus similes sunt. Purpureus autem color in tempore naturalis legis quasi coarctatus in medio utrorumque jacet, quia propter regium decus significat homines gratiae, qui tunc occultissimi erant. Qui color in arca est et positione et similitudine, quia homines gratiae et fidem habendo in ecclesia sunt, et virtutem habendo boni sunt. Positio istorum colorum in caeteris temporibus secundum quod significatio postulat variatur. Item homines naturalis legis sunt, qui solam fidem habent mortuam sine operibus. Homines scriptae legis sunt qui fidem habent et opera fidei, sed charitatem non habent. Soli autem homines gratiae fidem habent operantem ex dilectione.

CAP. VI. De trina arcae secundum latitudinem divisione, qua supradicti homines significantur, et de trabibus ibidem positis.

Dehinc ad latitudinem manum verto et incipiens sursum a dextro cornu usque ad lineam generationis geminas trabes porrigo, et ab inde sursum, id est a linea generationis usque ad sinistrum cornu, similiter duas signo, easdem quidem sed transpositas. Deinde vero a dextro cornu in sinistrum continuo ductu sine transpositione duas ibidem trabes protendo. Hoc modo lateribus secundum longitudinem et latitudinem compositis inscriptiones eorum taliter distinguo: In dextro latere a fine usque ad finem scribo, trecentorum cubitorum erat longitudo ejus. Econtrario in sinistro latere in parte prima pono tempus naturalis legis, in secunda tempus scriptae legis, in tertia tempus gratiae, ut quasi primus centenarius sit tempus naturalis legis, secundus tempus scriptae legis, tertius tempus gratiae. In superiori parte a dextro latere usque ad sinistrum scribo, quinquaginta cubitorum latitudo ejus. Econtrario in inferiori latere quasi expositionem hujus tituli scribo, universitas fidelium sub uno capite Christo. In superiori quoque cornu super capita duarum trabium, quae in longitudinem vadunt, pono mons Sion; in sinistro, latera aquilonis, subtus contra medium, civitas Regis magni. Dextrae namque trabes geminae significant montem Sion, hoc est populum Judaeorum in utroque sexu; et sinistrae latera aquilonis, hoc est populum gentium similiter in utroque sexu ad fidem concurrentium; et unam civitatem Dei, hoc est Ecclesiam, ex utroque facientium. Propterea in superiori latere et transpositio trabium et divisio titulorum facta est, inferius autem et ductus unus, et titulus unus, quia hi duo populi prius in seipsis divisi fuerant, in fide postmodum Christi unum facti sunt. Deinde in dextro cornu superius capitibus trium trabium, quae in longitudinem porriguntur, per transversum superscribo homines, postea in sinistro cornu quasi hujus tituli determinationem, exteriori quidem trabi in capite ascribo naturae, interiori autem suppono legis, mediae vero gratiae; hoc significare volens quod istae tres trabes utrinque positae significant homines

naturalis legis, scriptae legis et gratiae, de quibus superius locuti sumus.

CAP. VII. De inscriptionibus trium mansionum arcae, et de distinctione ejusdem, quae secundum altitudinem est, et de duodecim scalis, quibus ad easdem ascenditur.

Inscriptiones mansionum tales sunt: in dextro latere primae mansioni inscribitur fides, secundae mansioni spes, tertiae mansioni charitas. In sinistro latere primae mansioni inscribitur scientia, secundae mansioni inscribitur disciplina, tertiae bonitas. In superiori latere primae mansioni inscribitur natura, secundae lex, tertiae gratia. In inferiori latere primae mansioni inscribitur recta, secundae utilis, tertiae necessaria. Quatenus haec ultima dispositio supradictis singulis respondeat sic habe, recta fides, utilis spes, necessaria charitas. Item recta scientia, utilis disciplina, necessaria bonitas. Item recta natura, utilis lex, necessaria gratia. Sunt aliae differentiae adhuc, quibus altitudo arcae distinguatur. Prima mansio sunt conjugati, secunda continentes, tertia virgines. Vel ita: Prima mansio utentes mundo, secunda fugientes mundum, tertia obliti mundum. Vel ita: Prima mansio sunt repentia, secunda ambulancia, tertia volantia. Item per singulos angulos ascendentibus a rigore orientis, id est a superbia, prima mansio est timor, secunda est dolor, tertia est amor. Ascendentibus a colore occidentis, id est a concupiscentia carnis, prima mansio est patientia, secunda misericordia, tertia compunctio. Ascendentibus a frigore occidentis, id est ab ignorantia, prima mansio est cognitio, secunda est meditatio, tertia est contemplatio. Ascendentibus a calore orientis, id est a spiritus fervore, prima mansio est temperantia, secunda prudentia, tertia est fortitudo. Ideo per quatuor angulos arcae erectae sunt sursum duodecim scalae, per singulos angelos tres, in unaquaque mansionem quatuor, in singulis angulis singulae; et unaquaque scala decem passibus distinguitur, qui simul sunt centum viginti, id est sexaginta et sexaginta. Per quos ascendunt ad supremum cubitum quasi ad Deum viri et mulieres sexaginta et sexaginta, alternatim per singulas scalas quasi sexaginta fortes qui ambiunt lectulum Salomonis (Cant. III), et sexaginta reginae (Cant. VI) quae scandunt ad amplexum Salomonis; per

duodecim scalas, id est per apostolicam doctrinam, per decem tramites, id est per decem praecepta legis, a quatuor angulis mundi fide Trinitatis imbuti et doctrina evangelica.

A frigore orientis sursum scripti sunt triginta libri divinae paginae per ordinem in singulis mansionibus decem, hoc est ad singulos passus singuli in latere scalarum deforis ordinati, et unusquisque librorum exterius tribus gradibus distinguitur, propter triplicem intelligentiam, id est historiam, allegoriam, tropologiam. Ex altera parte scalarum ab eodem angulo sursum scribitur ad primam quidem scalam: Hic ascendunt timentes gehennam, vocante Isaia et dicente: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. LXVI). Ideo autem hoc de Isaia dicitur, quia iste in ista scala supremus librorum est, cujus finis talis est. Et hic versus extrinsecus per singulos passus, tribus gradibus distinguitur propter tria, quae in Ezechiele dicuntur, quae sunt lamentatio, carmen et vae. Lamentatio pertinet ad praesentem miseriam, carmen ad futuram gloriam, vae ad gehennam. Et oportet ut qui per timorem proficiunt, non solum gehennam timeant, sed et de praesenti miseria doleant, et futuram gloriam diligant. Sed tamen in hac scala timor principalis est. In secunda scala scribitur sic: Hic ascendunt lugentes praesentis vitae exsilium, propter vasa domus Domini, quae captiva ducuntur in Babylonem. Hoc ideo dicitur, quia in fine libri Paralipomenon (qui in illa scala est supremus) hoc narratur. Et hic versus similiter per singulos passus tribus gradibus distinguitur, propter supradicta tria, sed hic dolor est principalis. In tertia scala sic scribitur: Hic ascendunt suspirantes ad patriam, suspensi ad reditum Sponsi, et dicentes: Veni, Domine Jesu Christe (Apoc. XX). Item a frigore occidentis sursum scribuntur libri idem triginta, scilicet qui in priori angulo dispositi sunt, per singulas mansiones decem, quatenus hi duo anguli ordine librorum distincti respondeant Aquilonari lateri columnae, quod liber vitae appellatum est. De cuius rei mysterio postea latius tractabimus. Et sicut supra factum est, ita hic quoque singulos libros ternis gradibus secundum ascensum distinguiamus. Ex

altera vero parte scalarum ab eodem angulo sursum scribo ad primam scalam sic: Hic ascendunt hi qui per ignorantiam primam cognitionem Dei in creaturis accipiunt, docente Scriptura et dicente: In principio fecit Deus coelum et terram (Gen. I). Quia Genesis in hac scala primus liber est. Hic versus autem ab imo sursum distinguitur tribus gradibus, quod significat tria in operibus Dei admiranda, videlicet immensitatem, pulchritudinem, utilitatem. Immensitas ad potentiam, pulchritudo ad sapientiam, utilitas ad benignitatem pertinet. Quae si quis plenius nosse voluerit, inspiciat tractatum, quem fecimus, cui titulus est de tribus diebus. In secunda scala sic scribitur: Hic ascendunt ii qui ad institutionem recte vivendi meditationi divinae legis invigilant, audientes Scripturam dicentem: Ego constitui te ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes et aedifices, et plantes (Jerem. I). Hoc in Jeremia invenitur, qui primus in hac scala est. Hic autem versus foris duobus gradibus distinguitur, propter duo quae necessaria sunt ad recte vivendum, quae Psalmita commemorat, dicens: Declina a malo, et fac bonum (Psal. XXXVI). In tertia scala sic scribitur: Hic ascendunt ii qui interiori oculo emundato internae visionis lumen contemplari sitiunt, quasi de Babylone ascendentes ad Jerusalem (I Esdr. IV). Quod scilicet in Esdra legitur, qui primus in hac scala est. Hic autem versus distinctionem non habet, sed unus ductus coloris ab imo sursum trahitur, quia contemplatio uniformis est, et simplex.

Item a calore occidentis ab imo sursum ex uno latere scalarum trium, uno ductu hic versus scribitur: Hic ascendunt ii qui ab aestu vitiorum ad lignum vitae refugiunt, et sub foliis ejus quasi sub umbraculo meridiano a fervore se abscondunt (Eccli. XXXIV). Hic autem versus foris ab imo sursum distinguitur septuaginta septem gradibus, id est per singulas scalas viginti sex uno minus. Isti autem gradus significant, quod in Evangelio de remissione peccatorum dicitur: Septuagies septies (Matth. XVIII). Septem enim universitatem significare solent illius rei, cui apponuntur. Undecim vero transgressionem. Septuaginta septem ergo universam

transgressionem significant, quae hic ascendentibus relaxatur. In altero autem latere primae scalae scribitur: Hic ascendunt ii qui per abstinentiam et afflictionem mortificant membra sua, quae sunt super terram, cum vitiis et concupiscentiis (Coloss. III). Et hic versus quadraginta gradibus distinguitur, qui numerus abstinentiae signum est. In secunda scala scribitur: Hic ascendunt ii qui eleemosynis, et caeteris misericordiae operibus priora peccata redimunt (Dan. IV). Et iste versus quadraginta sex gradibus distinguitur, quia eleemosyna abstinentiae juncta, quasi sex cum quadraginta, perfectum opus facit. In tertia scala sic scribitur. Hic ascendunt hi qui contriti cordis et spiritus contribulati jure sacrificium Deo in odorem suavitatis offerunt (Psal. L). Et hic versus quinquaginta gradibus distinguitur, qui numerus signum est remissionis et libertatis, quia ex quo homo haec tria exercet, id est abstinentiam, eleemosynam, compunctionem, statim absolutionem peccatorum suorum, et sancti Spiritus consolationem in primordia verae libertatis inveniet. A calore orientis, qui est ultimus angulus revertentibus, et discedentibus primus, ab imo sursum uno tractu scribitur: Hic ascendunt ii qui non jam de malo ad bonum transeunt, sed de bono in melius proficiunt, quos lignum vitae fructu suo pascit et provehit. Hic versus in prima scala triginta gradibus distinguitur propter primum ordinem fidelium, qui sunt in Ecclesia sancta, qui sunt conjugati, qui in Evangelio triceno fructu significantur. In secunda scala distinctio fit sexaginta graduum, qui numerus ad continentes pertinet. In tertia centum, qui numerus ad virgines pertinet, quibus nihil altius, quia coelibem et coelestem vitam ducunt. In altero autem primae scalae latere ascriptus est hic versus: Hic ascendunt licite utentes mundo quasi reptilia in arca, et filii Israel in campo edentes, et bibentes, et videntes a longe gloriam Dei. Hic versus quinque et semis gradibus distinguitur propter bonam operationem minus perfectam, cujus perfectio in pleno senario significatur, quam necdum isti apprehendere possunt. In secunda scala scribitur: Hic ascendunt obliviscentes et fugientes mundum quasi quadrupedia jam ambulancia in arca, et Aaron cum senioribus filiorum Israel in

ascensu montis. Hic autem versus sex gradibus distinguitur propter perfectionem operis, ad quam isti jam promoti sunt. In tertia scala sic scribitur: Hic ascendunt obliti mundum quasi volatilia in arca, et Moyses solus super verticem montis in nube cum Domino, hic autem versus septem gradibus distinguitur, quia tales cum perfectione operis habent et requiem mentis. Sciendum autem quod isti gradus forinsecus semper versibus ascribendi sunt, ut inter gradus et scalas versus ipsi sursum protendantur, et variis coloribus distinguendi. Nos ad significandam historiam viridem colorem posuimus, ad tropologiam croceum, ad allegoriam caeruleum.

CAP. VIII. De supradictis scalis moralis repetitio.

Nunc revertamur ad scalarum allegoriam. Ascendentibus a frigore orientis prima scala est timor, secunda dolor, tertia amor. Ascendentibus a frigore occidentis, prima scala est cognitio, secunda meditatio, tertia contemplatio. Ascendentibus a calore occidentis, prima scala est patientia, secunda misericordia, tertia compunctio. Et istae tres scalae iustitiam perficiunt. In quarta scala sequuntur reliquae tres quaternarum virtutum. Ascendentibus autem a calore orientis prima scala est temperantia, secunda prudentia, tertia fortitudo. Sunt etiam singulae virtutes istae in suis locis depictae. Quatuor angulos respondere facimus quatuor partibus mundi, a quibus colliguntur ii qui ad praemium supernae remunerationis ascendunt, electi Dei, a calore orientis, a frigore orientis, a calore occidentis, a frigore occidentis. Calor orientis est fervor spiritualis, frigus orientis est timor superbiae. Calor occidentis concupiscentia carnis, frigus occidentis, caecitas ignorantiae. In calore orientis creatus fuit primus homo, postea superbiendo transivit ad frigus orientis quasi ad Aquilonem ad consortium diaboli. Deinde per concupiscentiam carnis cecidit ad calorem occidentis, et per ignorantiam ad frigus occidentis. Sicque per quatuor partes mundi diffusus est et dissipatus. Cum autem colligitur et revocatur, primum de quatuor partibus mundi ad arcam, id est ad Ecclesiam, accedit, et inde sursum ascendens paulatim se in unum colligit, quousque ad summum perveniat. Ubi autem primum cecidit, ibi primum ascendit, id est in frigore orientis, et ibi calcatur caput serpentis, id est superbiam. Postea ascendit a calore occidentis, et ibi calcatur ventrem serpentis, id est concupiscentiam. Postea ascendit a frigore occidentis, et ibi calcatur pectus serpentis, id est ignorantiam. Postea revertitur ad calorem orientis, ubi creatus fuit, et inde ascendens totum serpentem complicatum deorsum premit, ita ut in singulis scalis qui ultimus est, ascendentium serpentem pede utrumque stipitem scalae amplexum sic calcare videatur. Duo autem stipites corpus et animam designant, quos serpens amplectitur, quia in

utroque adhuc quoquomodo dominatur. Sed ii qui per tramites, id est divina praecepta ascendunt, ubique deorsum serpentem premunt. Sunt etiam in quatuor angulis arcae quatuor evangelistae depicti. In frigore orientis leo, ut terreat elatos. In frigore occidentis aquila, ut illuminet caecos. In calore occidentis vitulus, ut carnem mactet. In calore orientis homo, ut hominem ad originem suam revocet. Per librum vitae, qui ad aquilonem respicit, ascendunt qui a frigore orientis, et qui a frigore occidentis, et propterea utraque parte a summitate inferioris scalae intrinsecus manus cum volumine aperte deorsum extenditur, ut quasi a libro vitae veniens, hinc increpet, hinc erudiat. In uno scripta est increpatio. Vae, vae, vae. In altero scripta est eruditio Judae. In principio creavit Deus coelum et terram (Gen. I), secundum quod significatio ascentionum utriusque exigit. Per lignum vitae ascendunt, qui a calore orientis, et qui a calore occidentis, propterea in utraque parte de summitate inferioris scalae ramus tenditur deorsum, hinc habens folia, hinc fructum, ut quasi a ligno vitae veniens hos pascat, illos obumbret. Virtutes autem contra singulas scalas a latere intrinsecus hoc modo depictae sunt.

CAP. IX. Ascensiones ad virtutes a frigore orientis.

Primum a frigore orientis timor contra volumen nudus ascendit, exuviis superbiae deorsum abjectis, propter ignem et vermes, qui sub pede scalae depicti sunt. In secunda scala depingitur dolor, et juxta eum transmigratio Babylonis incipiens a Joachim, et ita oblique descendens usque ad pedem secundae scalae, ibique exiens ab arca in Babylonem, cujus situs in mappa mundi ibidem constat. Juxta tertiam scalam amor pingitur quasi una de virginibus cum ardente lampade et vase olei, expectans adventum sponsi. Singulae autem virtutes, una manu sursum porrecta, gestum ascendentis exprimunt. In hoc etiam differentia attendenda est, quia in scalis ascendunt homines, juxta scalas intrinsecus per campos disponuntur virtutes. In calore occidentis juxta pedem primae scalae mulier quaedam nuda pubetenus de caverna procedit foliis supradicti rami obumbrata, contra quam a latere incenitor vitiorum ignem de ore et naribus emittit, ad exprimendam concupiscentiam. Paulo altius in eadem scala nudus quidam virgis caeditur, ad exprimendam patientiam. In secunda scala quidam eleemosynam largitur, ad significandam misericordiam. In tertia scala quidam in similitudine orantis pectus tundens describitur, ad compunctionem denotandum. Omnes autem virtutes sursum respicere debent, ut pro humana laude nihil fiat. A frigore occidentis juxta pedem primae scalae quidam de caverna obvoluta facie prodiens corruit, et in lapidem offendens, vas quod portat confringit, ad exprimendam ignorantiam, quae per varios errores animae integritatem dissipat. Post haec in eadem scala cognitio erecta pingitur contra volumen, quod deorsum extenta manu porrigitur, et juxta eam fragmenta vasis. In hoc volumine, sicut diximus, scriptum est: In principio fecit Deus coelum et terram (Gen. I), quia primo cognitio Dei in creaturis est. In secunda scala meditatio sedens exprimitur, et colligens fragmenta vasis fracti. In tertia scala contemplatio formatur ad similitudinem fabri, conflans eadem fragmenta, ita ut liquefactio per ductum coloris (quem superius juxta versum hujus scalae sursum porreximus) quasi per

fistulam in medium cubitum, quasi in monetam currere videatur. Propter hoc mysterium, quia integritatem animae, quam ignorantia frangit, cognitio invenit, meditatio colligit, contemplatio per ignem divini amoris liquefaciendo in monetam divinae similitudinis reformandam fundit.

CAP. X. Ascensiones a calore et frigore orientis.

A calore orientis juxta primam scalam pingitur temperantia ad similitudinem patrisfamilias sedentis ad mensam, comedentis et eleemosynam distribuentis, quasi qui licite mundo utatur. In secunda scala pingitur prudentia, in similitudinem peregrini ambulantis quasi qui mundum fugiat. In tertia scala pingitur fortitudo deorsum nube amicta, quasi quae mundum calcaverit, et in sublime sit elevata sursum erectis manibus. Hoc autem, sicut diximus, observandum est, ut virtutes juxta scalas intrinsecus disponantur, homines autem in scalis per singulos tramites, singuli alternatim viri et feminae, ut sint sexaginta fortes Israel et sexaginta reginae. Repetamus nunc breviter numerum et ordinem supradictarum virtutum. In frigore orientis ascendentibus de superbia prima scala est timor, secunda dolor, tertia amor. In calore occidentis ascendentibus a concupiscentia, prima scala est patientia, secunda misericordia tertia compunctio. In frigore occidentis ascendentibus ab ignorantia prima scala est cognitio sive cogitatio, secunda meditatio, tertia contemplatio. In calore orientis ascendentibus non de vitio, sed per virtutem proficientibus, prima scala est temperantia, secunda prudentia, tertia fortitudo, et ibi consummatio vitae perfectae est. Primus ascensus, qui est scilicet a frigore orientis, est in affectibus. Secundus, qui est a calore occidentis, est ex operibus. Tertius, qui est a frigore occidentis, est in cogitationibus. Quartus, qui est a calore orientis, est in virtutibus jam dictis. Multa sunt alia, quae dici possent de his, quae necessario nos in hoc loco praeterire oportet.

CAP. XI. De ostio arcae.

Ostium autem arcae taliter disponimus. Quia enim columna Christum significat, qui dicit: Ego sum ostium (Joan. X), columna autem propter praedictas causas quasi bis, id est binis lateribus, in arca praesentata est, ideo in utroque latere columnae, id est in libro vitae ad aquilonem et ligno vitae ad austrum deorsum ostium pingimus, et tamen sicut unam columnam utroque latere, ita unum ostium utroque ostio figuramus. Ostium, quod est ad aquilonem, per librum vitae significat fidem, per quam ab infidelitate ingredimur in Ecclesiam, quod fit per humilitatem Christi, per quam revocati sumus, et hoc ostium clausum esse debet, ut amplius ad antiquos errores non revertamur. Ostium, quod est ad austrum, per lignum vitae significat transitum ab hac vita ad futuram gloriam, id est ad fructum ligni vitae. Et hoc ostium apertum est, quia illuc semper oculos mentis dirigere debemus, ut quam primum ab hac miseria exeamus. Aliud etiam quiddam per ostium figuramus. Quia enim ostium deorsum est, et fenestra sursum (quam posuimus supra compunctionem cum extenta manu et columba), ideo ostium congrue designare potest exitum per operationem, et fenestra exitum per cogitationem. Quatuor autem modis eximus per operationem. Omnis namque actio vel terrena est vel spiritualis. Propter cupiditatem terrenis actibus inservire unus modus est, quasi immundum animal. Propter necessitatem eas disponere alius modus est, quasi mundum animal. Propter cupiditatem spirituales actiones tertius modus est suscipere, quasi id faciat malus homo. Propter utilitatem proximi, et laudem Dei, quartus modus est, quasi id bonus homo faciat. Ideo per ostium quatuor animalia exeuntia depinximus, immundum animal asinum, et mundum animal bovem. Bonum hominem Noe, et malum hominem Cham. Bono homini Deus ostium aperit, malus homo inobedienter exiens ex altera parte valvas frangit.

CAP. XII. Exeundi per cogitationem modi quatuor.

Similiter per cogitationem quatuor modis eximus. Primus modus est, quando consideramus omnem creaturam quid sit ex se. Secundus modus, quando consideramus omnem creaturam quid sit ex beneficio Creatoris. Tertius modus est, quando consideramus quomodo utatur Deus ministerio creaturarum ad implenda judicia sua. Quartus modus est, quando consideramus quomodo utatur homo beneficio creaturarum ad implenda desideria sua. Ex se sunt omnia vana, et transitoria. Ex beneficio Creatoris perpetua. Dum Deo serviunt, sunt instrumentum justitiae. Dum homini serviunt, fiunt instrumentum concupiscentiae. Hoc modo corvus exivit, qui cadaver invenit, et in eo resedit. Haec in eo libro, quem de arca dictavi, plenius cuncta disserui. Tres priores modi ad columbam pertinent, id est ad tria bonarum cogitationum genera, quae sunt cogitatio, meditatio, contemplatio. Vanitatem cogitamus, justitiam meditatur, perpetuitatem contemplatur.

CAP. XIII. De sex mansiunculis arcae ad litteram.

Nunc de mansiunculis quomodo disponendae sint videamus. Dicunt nonnulli mansiunculas fuisse quosdam nidos, id est quaedam receptacula ad parietem arcae foris constructa, propter illa animalia, quae nec semper in arida, nec semper in aqua degere possunt, sed vicissim alternando, nunc de aqua ad aridam, nunc de arida redeunt ad aquam. Quibus quia toties arca aperiri non potuit, divina providentia actum est, ut ne vel ipsa quidem perirent, foris eis ad parietem arcae receptacula fierint, quorum aditus semper apertus esset exterius, pariete arcae integro intrinsecus permanente. Quae taliter disposita creduntur, ut dum arca aquis superferretur, foris per aquam ascendentibus, aditus eorum per planum occurreret. Horum receptaculorum numerum Scriptura non dicit. Nos tamen ad similitudinem sex civitatum, quae homicidis in refugium deputatae sunt (quia ad eandem significationem spectant) sex mansiunculas in arca disposuimus hoc modo. Primum Jordanis fluvius per mediam arcam, id est de uno pariete in alterum juxta latus columnae desuper ducitur, ad similitudinem baptismi, qui in sancta Ecclesia quasi finis est legis, et initium gratiae, cujus aqua sanctificationis de latere Christi fluxit. Et quia sex civitatum tres ultra Jordanem, tres citra constituendae praecipiuntur, nos similitudinem sequentes etiam mansiunculas nostras collocamus, scilicet ultra ceu supra Jordanem tres, id est in superiori parte, et tres citra, id est in parte inferiori arcae. Prima posita est desuper in fronte arcae, id est in initio naturalis legis. Secunda et tertia in lege scripta, id est super ripam Jordanis hinc inde. Quarta et quinta, et sexta in tempore gratiae. Duae sub apostolis contra duas superiores hinc inde, una in fine arcae deorsum contra primam. Et ita lex naturalis habet unam, lex scripta habet duas, gratia tres. Quarum mysterium hoc est. Arca significat Ecclesiam, diluvium concupiscentiam mundi hujus. Animalia illa, quae frequenter de arca ad aquam, et iterum de aqua ad arcam redeunt, infirmos quosque, et carnales in Ecclesia constitutos, qui peccando, saepe ad concupiscentiam hujus mundi labuntur, quibus

tamen remedia poenitentiae quasi quaedam mansiunculae in arca spiritali, id est in sancta Ecclesia praeparata sunt. De quibus mansiunculis quasi unam lex naturalis habuit, id est sacrificium. Legi scriptae duae addictae sunt, id est oblatio et purificatio. Gratia autem contra tria carnalia, tria habet spiritualia, confessionem, orationem, carnis afflictionem. Confessio immolat, oratio mundat, carnis afflictio mactat. Post haec inter legem naturalem et scriptam et utroque latere aperitur, et per illam, quae est ad Aquilonem, populus captivus ab Hierusalem ducitur in Babylonem. Per illam, quae est ad austrum, populus de Aegypto liberatus intrat ad terram promissionis tendens. Quod quemadmodum etiam secundum situm locorum competat, in descriptione mappae mundi postea clarebit, quia Babylon ab Hierusalem est ad aquilonem. Aegyptus ad austrum. Et ideo ab hac porta, qua populus ingreditur deorsum in latere arcae intrinsecus in ordine scribuntur quadraginta duae mansiones usque ad ripam Jordanis, per quas populus Dei spiritaliter ab Aegypto naturalis legis per desertum scriptae legis tendit ad terram promissionis gratiae.

CAP. XIV. De mansionibus quadraginta duobus.

Mansiones autem hae sunt: Prima Rameses, secunda Sochet, tertia Etham, quarta Siaroch, quinta Mara, sexta Helim, septima mare Rubrum, octava solitudo Sin, nona Descath, decima Alis, undecima Raphidim, duodecima Sina, decima tertia sepulchra concupiscentiae, decima quarta Ascereth, decima quinta Rethma, decima sexta Ramoth, decima septima Lemna, decima octava Redsa, decima nona Caltha, vicesima Rapher, vicesima prima Arada, vicesima secunda Marcloth, vicesima tertia Thaath, vicesima quarta Thare, vicesima quinta Mercha, vicesima sexta Asmona, vicesima septima Maceroth, vicesima octava Maveiachan, vicesima nona Galath, trigesima Gethabatha, trigesima prima Ebrona, trigesima secunda Asiongaber, trigesima tertia Sin, quae est Cades, trigesima quarta mons Hor, trigesima quinta Selmona, trigesima sexta Finon, tricesima septima Oboth, tricesima octava Gebarin, tricesima nona Dibungath, quadragesima Solmon deblathain. Et quia una de sex mansiunculis super ripam Jordanis in latere primae mansionis ex hac parte sita est, propterea cum in quadragesima mansione ad eam ventum fuerit, duae sequentes desuper scribuntur in secunda mansione usque itidem ad ripam Jordanis. Sunt autem hae: quadragesima prima mons Abarim contra Nobo, quadragesima secunda campestris Moab super Jordanem juxta Jericho. De interpretatione autem, et mysterio istarum mansionum in alio fortassis opere, quod de hac eadem arca facere cogitamus, latius quae dicenda sunt exsequemur; et quare naturalis lex Aegypto, scripta lex deserto, gratia vero terrae promissionis comparetur, et qualis de illa per hanc ad istam transitus habeatur. Haec ad constructionem arcae, his qui plura facere aut non valent, aut nolunt sufficere possunt. Adjecimus tamen quaedam, quae breviter commemorabimus. Hoc modo arca perfecta, circumducitur et circulus oblongus, qui ad singula cornua eam contingat, et spatium quod circumferentia ejus includit, est orbis terrae. In hoc spatio mappa mundi depingitur ita ut caput arcae ad orientem convertatur, et finis ejus occidentem contingat, ut mirabili dispositione ab eodem

principe decurrat situs locorum cum ordine temporum, et idem sit finis mundi, qui est finis saeculi. Conus autem ille circuli, qui in capite arcae prominet ad orientem, Paradisus est, quasi sinus Abrahae, ut postea apparebit majestate depicta. Conus alter, qui prominet ad occidentem, habet universalis resurrectionis iudicium in dextra electos, in sinistra reprobos. In cuius coni angulo Aquilonari est infernus, quo damnandi cum apostatis spiritibus detrudentur. Post haec supradicto circulo alter paulo laxior circumducitur, ut quasi zonam videatur efficere, et hoc spatium aer est. In quo spatio secundum quatuor partes mundi quatuor anni tempora disponuntur, ita ut ver sit ad orientem, ad austrum aestas, ad occidentem autumnus, ad aquilonem hiems. Ver pingitur a lumbis sursum puer fistulam manu tenens et cantans. Aestas juvenis flores aspicit. Autumnus in virili aetate expressus fructus naribus admovet et olfacit. Hiems formam senis gestans fructus comedit. Et omnes a lumbis sursum pinguntur singuli in principiis suis.

***CAP. XV. De proprietate quatuor temporum anni,
et conclusione operis.***

Ver habet delectationem aurium, aestas oculorum, autumnus olfaciendi, hiems gustandi; quia oblectamentum pueritiae in auditu doctrinae, oblectamentum juventutis in exemplo operis, oblectamentum virilis aetatis in appetitu est probitatis, oblectamentum senectutis in experientia virtutis. Tenent et singuli singulos anni quadrantes. Aestas tenet superiorem, hiems inferiorem, ver dextrum, autumnus sinistrum. Et in singulis quadrantibus extensae sunt quasi duae chordae propter geminam singulorum proprietatem, quibus ad invicem collatis, musicum octochordium exprimitur, de quo harmonia concordiae universalis temperatur. Ver est humidum et calidum. Aestas calida et sicca. Autumnus siccus et frigidus. Hiems frigida et humida. In quibus omnibus multo sermone propter operis compendium supersedebitur. In hoc eodem spatio duodecim venti disponuntur, singulis temporibus terni attributi sub aetherea plaga, quasi deorsum praecipites, et a scapulis prominentes alati sub singulis mensibus singuli ordinati. De his quatuor sunt cardinales, qui singuli duos hinc inde habent suffraganeos. A medio orientis flat subsolanus duos hinc inde habens sibi conspirantes, a dextris vulturnum, a sinistris eorum. A meridie flat auster sive notus, habens a dextris euronotum, qui et euroauster, a sinistris libonotum, qui et austro africanus. A medio occidentis flat zephyrus, qui et favonius habens a dextris africanum qui et libas, a sinistris corum, qui et argestes. A medio septentrionis flat aparctias, qui et septentrio habens a dextris circium, qui et thracias, et trasceas vel thrascias, a sinistris boream, qui et aquilo. Et principales quidem singuli geminis spirant cordibus, suffraganei singuli singulis. Post haec alius adhuc circulus praedictis duobus exterius circumducitur, et spatium quod includit pro aetherea plaga accipitur. In quo spatio duodecim menses disponuntur secundum ordinem temporum, et mensibus duodecim signa supponuntur, ita ut semper in medio mensis signum incipiat, et econverso mensis in medio signi. Et haec signa singula desuper

triginta gradibus distinguuntur, initio desuper sumpto a primo gradu arietis. Et sic contra mundum in circuitu ordinatis omnibus signis supinatis quidem ad ipsum firmamentum, mensibus autem ab inferiori sursum erectis, ita ut signa quidem sursum versa in ipso circulo, qui aplanus dicitur, stare vel ambulare videantur. Menses autem post illa, et sub illis in aethere stantes appareant, sicque in supremo signa, sub signis menses, sub mensibus venti, sub ventis tempora demonstrantur. In qua distributione magna naturae ratio, effectusque signatur, totusque coeli ambitus sic perficitur. Hoc modo constructa machina universitatis in parte ejus superiori majestas a scapulis sursum, pedibusque deorsum eminens, et quasi in solio sedens formatur. Ita ut expansis hinc inde brachiis omnia continere videatur. Tribusque digitis per medium extensis usque ad orbem terrae, et caeteris in palmum reflexis coelos concludit. Et in dextera quidem sua tenet thronum, qui oblique deorsum dependet per aeris spatium, usque supra eum locum ubi in cono inferiori, sicut diximus, ad dextram partem electi resurgunt, quos et angeli ibidem praeparati in coelum suscipiunt. Ideoque in ipso throno scriptum est: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis praeparatum est ab initio saeculi (Matth. XXV). In sinistra autem sua tenet sceptrum, quod dirigitur deorsum usque ad eum locum, ubi malos ad sinistram resurgentes daemones obvii rapiunt, et ideo in ipso sceptro scriptum est: Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus (ibid.). Deinde linea generationis ad Adam sursum extra arcam per medium prominentis conii usque ad coeli verticem extenditur, et in ea per ordinem sex rotulae circinantur, ita ut novissima ipsius arcae introitum complecti videatur. Ista autem sex rotulae expriment opera sex dierum. Prima namque quae et suprema taliter figurari debet, qualis fuit mundus prima die quando lux creata est. Secunda, quando firmamentum inter aquas et aquas positum est. Tertia, quando aquae in unum collectae sunt, et terra germinibus vestita. Quarta, quando sol, et luna, et stellae factae sunt. Quinta, quando pisces in aqua, et aves in aere collocati sunt. Sexta, quando bestiae factae sunt in terra et homo. Ut verbum ab ore majestatis

exeat, et omnis ordo creaturarum subsequatur, et ipsius arcae protensio pertingat a principio mundi usque ad finem saeculi, per medium terrae hinc inde habens loca, montes, flumina, castella et oppida constituta, ad austrum Aegyptum, et ad aquilonem Babyloniam. Post haec circa thronum ex utraque parte, circa medium duo seraphim pinguntur, qui extensis alis sursum et deorsum velant caput majestatis et pedes, facie tamen intacta manente. Sub alis autem seraphim desuper in eo spatio, quod est inter scapulas majestatis et alas ex utraque parte ordines angelorum constituuntur novem, ad contemplandam faciem majestatis conversi. Ipsa namque summa et vera unitas medium et supremum locum obtinet. Deinde primus ordo angelorum diademate hinc inde binos; secundus ordo hinc inde ternos; tertius ordo hinc inde quaternos; quartus ordo hinc inde quinos; quintus ordo hinc inde senos; sextus ordo hinc inde septenos; septimus ordo hinc inde octonos; octavus ordo hinc inde novenos; nonus ordo hinc inde denos, ut a prima unitate sit origo omnium. Et in secunda unitate consummetur creatio angelorum, qui simul sunt centum et octo. De singulis autem ordinibus singulis labentibus remanent nonaginta novem, quibus homo centesima ovis additur, et superna civitas consummatur. Haec de arcae nostraefiguratione dicimus, ut si cuilibet decoram domus Domini, et mirabilia ejus (quorum non est numerus) intueri, hoc interim exemplari affectum suum provocet. Sit Deus benedictus per cuncta saecula saeculorum. Amen.